

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง "การศึกษาความรู้และ เจตคติต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียน ของผู้นำคริสตจักร ผู้บริหารองค์การคริสเตียน และอาจารย์สอนโรงเรียนพระคัมภีร์ใน วิทยาลัยพระศาสนศาสตร์ในกรุงเทพมหานคร" ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณคดี และนำเสนอคำถามสำคัญ ดังต่อไปนี้

- ก. ความรู้เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- ข. เจตคติต่อการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- ค. แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับเจตคติ
- ง. เรื่องราวเกี่ยวกับคริสตศาสนานิกายโปรเตสแตนต์

ก. ความรู้เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความรู้เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะนำเสนอในหัวข้อเรื่องต่อไปนี้

1. ความหมายของความรู้
2. เนื้อหา-ความรู้การศึกษานอกระบบโรงเรียน
3. การวัดความรู้เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความหมายของความรู้

มีผู้ให้ความหมายของความรู้ไว้ต่างวาทัน ซึ่งจะนำเสนอทั้งต่อไปนี้

คาร์เทอร์ วี กูด (Good 1973 : 325) ได้กล่าวว่า "ความรู้ หมายถึง การ สะสมข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และเรื่องราวต่างที่มนุษย์เข้าใจได้"

ซิดนีย์ อาร์ เบอร์กควิสต์ (Bergquist 1981 : 271) ได้กล่าวว่า "ความรู้ หมายถึง การรู้จักข้อเท็จจริง หรือหลักการเบื้องต้น โดยการศึกษาหรือการสืบเสาะแสวงหาจนเกิดความเข้าใจ และความชำนาญจนสามารถนำไปปฏิบัติได้"

พจนานุกรมฉบับเวบสเตอร์ (The Lexicon Webster Dictionary 1977 : 531) ได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า "ความรู้ หมายถึง สภาพการรู้หรือการรับรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ โครงสร้าง ซึ่งเกิดจากการศึกษา หรือสืบเสาะหา หรือเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับสถานที่ สิ่งของ หรือบุคคลซึ่งได้จากการสังเกต ประสบการณ์หรือจากรายงาน"

เบนจามิน เอส บลูม (Bloom 1971 : 271-273) ได้กล่าวถึงความรู้ซึ่งสรุปได้ ดังนี้ ความรู้เป็นพฤติกรรมทางสมองที่เกี่ยวข้องกับการระลึกถึงสิ่งเฉพาะ วิธีและกระบวนการ

ต่างว หรือโครงสร้าง วัตถุประสงค์ ซึ่งในการทำงานแนวความมุ่งหมายในการศึกษานั้นสามารถแยกพฤติกรรมทางสมองของมนุษย์จากง่ายไปหายากออกเป็น 6 ทักษะใหญ่ คือ

- (1) พฤติกรรมด้านความรู้-ความจำ (Knowledge)
- (2) พฤติกรรมด้านความเข้าใจ (Comprehension)
- (3) พฤติกรรมด้านการนำไปใช้ (Application)
- (4) พฤติกรรมด้านวิเคราะห์ (Analysis)
- (5) พฤติกรรมด้านสังเคราะห์ (Synthesis)
- (6) พฤติกรรมด้านประเมินค่า (Evaluation)

ประกาเพ็ญ สุวรรณ (2528 : 16) ได้กล่าวว่า "ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้นซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำได้ อาจจะโดยการนึกได้หรือโดยการมองเห็น หรือได้ยินก็จำได้ ความรู้ในขั้นนี้ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีการแก้ปัญหา เหล่านี้เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป "ความรู้" หมายถึง การรู้จักข้อเท็จจริงหรือหลักการเบื้องต้น โดยการสืบเสาะหาจนเกิดความเข้าใจ และความชำนาญจนมีความสามารถและทักษะต่างๆ ทางสมองเรียงจากง่ายไปหายาก คือ ความรู้-ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า

เนื้อหา-ความรู้การศึกษานอกระบบโรงเรียน

สำหรับเนื้อหา-ความรู้การศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอรวม 15 หัวข้อเรื่องด้วยกัน ดังนี้

- (1) ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- (2) ความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- (3) ปรัชญาและความมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- (4) คุณลักษณะและหลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- (5) สาเหตุที่ต้องมีการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- (6) ข้อแตกต่างของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- (7) คุณค่าและข้อได้เปรียบของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- (8) ขอบข่ายและกลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- (9) ประเภทต่างๆ/รูปแบบของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- (10) วัตถุประสงค์และนโยบายของรัฐต่อการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- (11) การบริหารการศึกษานอกระบบโรงเรียน และกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- (12) หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- (13) โครงการการศึกษาอกระบบโรงเรียนที่สำคัญและน่ารู้
- (14) แนวการจัดและองค์ประกอบสำคัญในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- (15) การประเมินผลการศึกษานอกระบบโรงเรียน

หัวข้อที่ 1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

"การศึกษานอกระบบโรงเรียน" อาจจะเป็นวลีใหม่สำหรับบางคน และแม้สำหรับบางคนที่เคยได้ยิน แต่ก็อาจไม่ทราบคืออะไรกันแน่ ยิ่งกว่านั้นบางคนก็อาจถึงขั้นสับสน เพราะได้ยินชื่อนี้และชื่อคล้าย ๆ กันเองเนืองมาหลายเหลือเกิน เช่น การศึกษานอกระบบ การศึกษาเอกแบบ การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษารูปนัย ฯลฯ ชื่อเหล่านี้ในภาษาไทยเราใช้ในความหมายเดียวกัน ซึ่งมีที่มาจากภาษาอังกฤษคำเดียวกัน คือ NON-FORMAL EDUCATION (บุหงา วันนะ 2521 : 2)

ส่วนความหมายของคำว่า "การศึกษานอกระบบโรงเรียน" นั้นได้มีนักการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความหมายไว้หลายทรรณะด้วยกัน บางทรรณะกล่าวเน้นในคำขวัญประสงค์ บางทรรณะเพียงเล็งถึงวิถีดำเนินการและการจัดการศึกษา บางทรรณะจะพาดพิงถึงสิ่งอื่น ๆ อีกหลายอย่าง(จรรยา พาณิชย์พัฒนไชย 2528 : 12)ผู้วิจัยจึงเลือกคัดมาไว้พอให้ความรู้ความเข้าใจดังต่อไปนี้

แมคคอลล์(W.Steen McCALL)กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหลายซึ่งอยู่นอกบทเรียนภาคปกติ การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก หมายถึง การศึกษาทุกอย่าง การเรียนรู้จากพ่อแม่ การเรียนรู้จากประสบการณ์ การเรียนรู้จากเพื่อน ๆ การเรียนรู้จากสื่อมวลชน การเรียนรู้จากโรงเรียนผู้ใหญ่ และจากหน่วยท้องถิ่นต่าง ๆ จากการฝึกงาน จากการเป็นสมาชิกกลุ่มหมู่บ้าน ฯลฯ

ไคลน์และคีน(David KLINE and Thomas B.KEEHN) ให้ความสำคัญต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อเป็นทางเลือกหรือส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือของว่างของประชากรจำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถรับบริการจากระบบการศึกษาในโรงเรียนได้ อย่างเต็มที่

เบรมเบ็คและทอมป์สัน(Cole S.BREMBECK and Timothy J.THOMPSON) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ การศึกษาที่ก่อให้เกิดทักษะและความรู้ต่าง ๆ ซึ่งอยู่นอกโรงเรียนตามปกติ เป็นการผสมผสานของกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีมาตรฐานไม่ตายตัว และดูเหมือนว่าไม่สัมพันธ์กันเสีย โดยมีจุดมุ่งหมายไปสู่เป้าหมายนำทางการ

พอลลิสตัน(Rolland G.PAULSTON)ให้ความสำคัญของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ดังต่อไปนี้ เป็นการจัดการศึกษาช่วงสั้น ๆ มีประชากรเป้าหมายที่มีลักษณะเฉพาะกล่าวคือผู้ที่ จะเข้าร่วมโครงการการศึกษาอกระบบโรงเรียนก็มักจะ เข้าร่วมร่วมด้วยใจสมัคร และต้องการเห็นผลในระยะสั้น ๆ ฯลฯ มีวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม มีโครงสร้างและมีระบบทั้งในด้านการจัดและการเรียน

เชพเพิร์ดและดีเจมา(James R.SHEFFIELD and Victor P.DIEJOMAOH) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง ครอบคลุมการฝึกอบรมและการสอนนอกระบบชั้นเรียนของโรงเรียนภาคปกติเกือบทั้งหมด เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ของบุคคลแต่ละบุคคล จากพ่อแม่ จากโรงงานไปจนถึงการสมัครเพื่อให้ประชาชนทั้งหลายได้รู้หนังสือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนควรจะเป็นบริการที่สนองความต้องการหลายอย่าง เช่น เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสเรียนในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้ผู้ที่จบการศึกษาจากระบบโรงเรียนแล้วได้มีโอกาสหาความรู้ และได้รับการฝึกฝน

เพิ่มเติม โดยเฉพาะสำหรับผู้กำลังจะไปประกอบอาชีพ และสำหรับผู้ที่กำลังปฏิบัติ
งานอยู่แต่มีโอกาสศึกษาเพิ่มเติมเพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน(รัตนา พุ่มไพศาล 2523 :
8-10)

โบลล์(Malcolm S.KNOWLES) อธิบายว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็น
กระบวนการซึ่งทั้งหญิงและชายจะเรียนรู้ต่อไปหลังจากที่สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาหรือพหุ
ถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับผู้ใหญ่ทั้งชายและหญิง ซึ่งจัดขึ้นตามสถาบันต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่ง
หมายเฉพาะทางการศึกษา(จรูญ พานิชย์ฉิมไสย 2528 : 16)

คูมส์(Phillip H.Coombs)ได้ให้นิยามการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง
ถึง กิจกรรมการศึกษาทุกประเภทที่จัดขึ้นนอกเหนือจากกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน
ตามปกติ กิจกรรมเหล่านี้จัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการด้านความรู้ตามแต่บุคคลจะสนใจ
อาจจะ เป็นกิจกรรมที่เสริมหรือต่อเนื่องกับกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือในบาง
กรณีอาจจัดขึ้นเพื่อเป็นตัวเลือก หรือจัดขึ้นเพื่อแทนการเรียนนอกระบบโรงเรียนก็ได้
(Phillip H.Coombs 1973 : 12-13)

บรรจง ชูสกุลชาติ ให้นิยามการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า คือ การศึกษาที่
พยายามจะจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือคนซึ่งมีคหวั่งในระบบโรงเรียน หรือนำมาได้รับความเสมอภาค
ในระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน ให้นิยามโอกาสได้แสดงความเสมอภาคและให้สมหวังใน
การศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตอยู่รอดปลอดภัย และดำรงชีวิตอยู่อย่าง เป็นสุขในสังคม (จรูญ
พานิชย์ฉิมไสย 2528 : 12)

ภวิท วรพิพัฒน์ ทัศนะว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนหมายถึง ประสบการณ์
และกิจกรรมที่จัดนอกระบบการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถ
ทั้งในด้านความรู้ทั่วไปและวิชาชีพ ให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี มีสัมภวาชีพ และทำ
หน้าที่พลเมืองให้ดีขึ้น (เอกสารนิเทศกรรมภาค จุฬาลงกรณ์ 2528 : 72)

รัตนา พุ่มไพศาล ได้อธิบายว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาสา
หรับผู้ที่ขาดโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียนตามปกติ เป็นการศึกษาที่จัดให้กับประชาชน เพื่อ
เขาจะได้ศึกษาเล่าเรียนสิ่งต่าง ๆ ตามที่เขาต้องการเรียน(รัตนา พุ่มไพศาล 2528:3)

อุ้นดา นพคุณ ให้ความหมายว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ กิจกรรมหรือ
โครงการใด ๆ ที่สถาบันต่าง ๆ ในสังคมจัดขึ้น โดยมีเจตนาและวัตถุประสงค์ที่จะให้การ
เรียนรู้แก่ประชากรที่สามารถกำหนดเป้าหมายได้ ผู้รับการศึกษาที่มีเจตนาหรือวัตถุประสงค์
ในการที่จะรับการเรียนรู้ กิจกรรมดังกล่าวจัดให้แก่ประชากรทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชน และ
ทุกระดับการศึกษา เพื่อให้บุคคลดังกล่าวมีความรู้ ทักษะและทัศนคติค่านิยมที่ดี กิจกรรมการ
ศึกษาที่เรียกว่า เป็นการศึกษาอกระบบโรงเรียนจะต้องจัดขึ้นในระยะเวลายืดหยุ่น หลัก
สุจริตมีกลุ่ม ประหยัดและตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนและปัญหาของ
ชุมชน(อุ้นดา นพคุณ 2523 : 18)

แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2520 ได้อธิบายความหมายของการศึกษา
นอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน
นับว่าการศึกษานั้นจะจัดขึ้นเป็นกิจกรรมการศึกษาโดยเฉพาะหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม
อื่น เพื่อมุ่งให้ผู้รู้จักแก้ปัญหา มีอาชีพหรือพัฒนาความรู้เฉพาะอย่างตามความต้องการและ
ความสนใจของพลเมือง

คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาอกระบบโรงเรียนให้นิยามของการ
ศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง ประสบการณ์ใน

การเรียนรู้ทั้งหมดและกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นมาจากระบบโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้เกิดความรู้ความสามารถและทักษะทางวิชาการที่จะนําไปเข้ารับรองมาตรฐานของชีวิตที่ดีขึ้น ทั่วอาเซียน และให้ความร่วมมือกับองค์กรของสังคมสูงขึ้นไป (อุคม เขียววงศ์ 2529 : 2)

ความเห็นของที่ประชุมกลุ่ม "เรื่องการศึกษาจากระบบโรงเรียน" ซึ่งจัดโดยสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรีว่ากระทรวงศึกษาธิการของประเทศไทย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAMES) ให้ความหมายว่า การศึกษาจากระบบโรงเรียน หมายถึง ประสิทธิภาพของการเรียนทั้งหมดที่อยู่จากระบบชั้นเรียนปกติ จะมีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมกิจกรรมที่เป็นการจัดเพื่อการศึกษาที่อยู่จากระบบโรงเรียนซึ่งจัดดำเนินการโดยหน่วยงานต่าง ๆ หน่วยงาน การจัดการศึกษาจากระบบโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษาให้สนองความต้องการของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ กัน ซึ่งครอบคลุมถึงเด็กก่อนวัยเรียน เด็กออกจากโรงเรียนก่อนจบการศึกษาภาคบังคับ เด็กที่ไม่มีโอกาสศึกษาในชั้นสูงต่อไป เด็กซึ่งนํามาจัดรับหรือได้รับการศึกษาในโรงเรียนอย่างจำกัดที่เนื่องมาจากความจำกัดทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและสังคม ตลอดจนผู้ที่อยู่ในวัยพ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับและอยู่จากระบบโรงเรียนภาคปกติแล้ว (เจริญ พานิชย์ผลินไชย 2528 : 13)

จากตัวอย่างคำนิยาม หรือความหมายของการศึกษาจากระบบโรงเรียนที่กล่าวมานี้ สามารถสรุปสาระสำคัญได้เป็น 5 องค์ประกอบใหญ่ ๆ คือ

1. ลักษณะหลักสูตร/กิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน

เป็นกิจกรรมที่มีหลักสูตรที่ตายตัว แต่ยืดหยุ่นตามความเหมาะสมทั้งในแง่เนื้อหาสาระและวิธีการเรียนการสอน โดยมีจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมของท้องถิ่นและการตอบสนองความต้องการ ความสนใจ ความถนัดและความจำเป็นของสมาชิกในสังคม เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น สมบูรณ์ขึ้น พัฒนาขึ้น ให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข รู้จักแก้ปัญหา เป็นการให้การศึกษากับคนที่พ้นจากเกณฑ์เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม ก่อให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ประชาชนระดับต่าง ๆ มากขึ้น ส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ ไม่เป็นการแก่สังคม อีกทั้งเป็นผู้ช่วยพัฒนาสังคมส่วนรวมทั้งทางตรงและทางอ้อม

2. ครูและผู้จัดการศึกษาจากระบบโรงเรียน

ในด้านการกำหนดพื้นความรู้ และคุณวุฒิของผู้สอน ครูจะเป็นใครก็ได้ขอให้มีความรู้ความสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชา/เรื่องนั้น ๆ และสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ ส่วนผู้จัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนดีเป็นหน่วยของราชการ รัฐวิสาหกิจ เอกชน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ ฯลฯ บางหน่วยงานก็มีหน้าที่ในการจัดโดยตรง เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมประชาสัมพันธ์ ฯลฯ บางหน่วยงานก็จัดเป็นบางส่วน เช่น โรงเรียนชุมชน สถานศึกษาที่จัดเป็นระบบเปิดหรือสอนภาคสมทบ ฯลฯ บางหน่วยงานก็จัดในบางโอกาส โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดเป็นบางโอกาส หรือเป็นโครงการพิเศษ เช่น คํารวจจรจรออกบริการให้ความรู้ด้านจราจรแก่นักเรียน นักศึกษา และอบรมประชาชน

3. ผู้รับการศึกษาจากระบบโรงเรียน

ในด้านการกำหนดอายุ เพศ ใดๆ ก็เรียนได้ถ้ามีความประสงค์และต้องการจะเรียน ไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ แต่จัดสำหรับคนทุกเพศทุกวัย บางกิจกรรมอาจจัดให้แก่ผู้สอน

างทั่วไปโดยผ่านกำหนดด้วยหรือพิเศษ บางกิจกรรมก็อาจจัดขึ้นเพื่อคนเฉพาะวัยหรือเพศ เช่น เฉพาะเด็ก เฉพาะสตรี เฉพาะแม่บ้าน เฉพาะผู้สูงอายุ เช่น โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การศึกษาในเรือนจำสถานพินิจ ฯลฯ (เกียรติวรรณ อมาตยกุล 2530 : 17-18)

4. เวลา

ปกติจัดนอกเวลาเรียนหรือสถานศึกษาภาคปกติ เช่น จัดก่อนเวลาเรียน/ทำงานปกติ หรือหลังเวลางาน/เรียน หรือจัดในระหว่างวันหยุด ฯลฯ นอกจากนี้เวลายังสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม เพื่ออำนวยความสะดวกและความใน่งเวลาสำหรับผู้เรียน ส่วนระยะเวลาที่อาจจะสั้นหรือยาวก็ได้แล้วแต่การจัด

5. สถานที่

ผู้มีข้อจำกัดในเรื่องสถานที่เรียน จะจัดขึ้นที่ไหนก็ได้ อาจจะจัดที่บ้านครูผู้สอน บ้านท่านั้น/ผู้เช่าบ้าน ศาลาประชาคม ศาลาวัด กลางสนาม ห้องหุ่่ง/ไร่ นา ใต้ต้นไม้ หรือที่บ้านของผู้เรียนเอง เป็นต้น

หัวข้อที่ 2 ความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นคำที่กว้างมาก และมีหลายคนที่มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนในบางประเด็น เช่น เข้าใจว่าการศึกษาผู้ใหญ่ก็คือ การศึกษานอกระบบโรงเรียน (อุบลดา นพคุณ 2523 : 28) หรือเข้าใจว่า การศึกษาทางไกล (DISTANT EDUCATION) ก็คือ การศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนั้นถ้าได้อภิปรายนิยามศัพท์ต่าง ๆ ที่ใกล้เคียงกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะช่วยให้เกิดความเข้าใจและมีแนวคิดที่ถูกต้องและตรงกัน

การศึกษาประเภทอื่น ๆ ที่ควรจะได้อธิบายให้ทราบมีดังต่อไปนี้

1. การศึกษาคลอดชีวิต (LIFELONG EDUCATION)

การศึกษาคลอดชีวิตเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก เพราะการศึกษาคลอดชีวิตเป็นเพียง เรื่องของแนวคิดที่คณะกรรมการระหว่างชาติ เพื่อพัฒนาการศึกษา (International Commission the Development of Education) ขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้เสนอในรายงานชื่อว่า "การศึกษาเพื่อชีวิต" (Learning to be) ค่่องค์การยูเนสโกมีความสำคัญว่า ในการให้การศึกษาแก่คนมีวิถีชีวิตเดียวที่หยิบยื่นให้แก่เขาชนก่อนที่จะจบออกไปเพื่อเผชิญกับโลกภายนอก ไม่ว่าเขาจะมีอายุเท่าไรก็ตาม และอายุเท่าใด จะต้องมีหนทางกระบวนการให้การศึกษาเสียใหม่ทั้งนี้และทั้งนั้นหรรณะต่าง ๆ ที่เรามีต่อการศึกษา นั้นจึงต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย หากเกิดความรู้อื่นใหม่ก็จะต้องหวนทวนกระบวนการให้การศึกษาอยู่ตลอดเวลา และต้องถือว่าการให้ การอบรมสั่งสอนนั้นก็คือ การเรียนรู้อย่างหนึ่งด้วย ยิ่งกว่านั้นจะต้องถือว่าการอบรมสั่งสอน ก็คือ การเรียนรู้อย่างหนึ่งเหมือนกันทั้งในแง่ เวลาและ เนื้อหาจะต้องถือว่าเป็นการศึกษาคลอดชีวิต (จรรยา หานิชย์ผลินาชัย 2528 : 2)

ด้วยเหตุนี้ "การศึกษาคลอดชีวิต" จึงหมายถึง กระบวนการศึกษาที่ต่อเนื่องกันแบบโดยตลอด ปราศจากการหยุดนิ่ง เพื่อสนองความต้องการ และพัฒนาผู้เรียนแต่ละคน ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง

ได้ว่า การศึกษาคลอดซีวิกเป็นกระบวนการที่ให้การศึกษากับบุคคลในชาติตั้งแต่แรก เกิด
เรื่อยไปจนตาย/คลอดซีวิก เพื่อให้เขาสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันได้ ตลอดจนเพื่อการพัฒนา
สังคมให้เจริญก้าวหน้าอีกด้วย (จรรยา พานิชย์พัฒนชัย 2528 : 2)

ฉะนั้น การศึกษาคลอดซีวิกจึงเป็นกระบวนการศึกษาที่ครอบคลุมการศึกษาใน
ลักษณะ/รูปแบบต่างวหทั้ง 3 ลักษณะใหญ่ ๆ อันได้แก่ การศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ
(FORMAL EDUCATION) การศึกษาในระบบโรงเรียน(NON-FORMAL EDUCATION)และ
การศึกษาแบบธรรมชาติวิสัย(INFORMAL EDUCATION)

คังคัทล่าวของเล็งแกรนด์(Paul LENGRAND)อธิบายว่า การศึกษาคลอดซี
วิกเป็นกระบวนการศึกษาที่ต่อเนื่องกันเป โดยปราศจากการหยุดนิ่ง เพื่อสนองความต้องการ
ของผู้เรียน เพื่อพัฒนาศักยภาพในตัวผู้เรียนแต่ละคน ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลก
แห่งการเปลี่ยนแปลงได้(Paul LENGRAND 2528 : 3)

ส่วนการนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาคลอดซีวิกนี้มาในทางปฏิบัติก็มีแนว
ทางที่ควรยึดและพิจารณา 2 แนวทาง คือ

1. พยายามจัดการศึกษาให้เป็นกระบวนการต่อเนื่องกันเรื่อยไป ตั้งแต่เกิด
จนตาย นับแต่จัดเฉพาะการเรียนนโรงเรียนเพียงช่วงใดช่วงหนึ่งเท่านั้น
2. พิจารณาการศึกษาในลักษณะบูรณาการ นั่นคือ ความพยายามที่จะ
หลอมรวมประสพการณ์ทางการศึกษา การทำงาน นันทนาการ การใช้เวลาว่างตลอดจน
ประสพการณ์ทุกชนิด เข้าด้วยกันอย่างสอดคล้องและเหมาะสม เพื่อพัฒนาไปสู่การมีชีวิตที่ดี
ของบุคคลและสังคม

สำหรับหลักการของการศึกษาคลอดซีวิกนั้น จรรยา พานิชย์พัฒนชัยได้สรุปไว้
5 ประการด้วยกันได้แก่ (จรรยา พานิชย์พัฒนชัย 2528 : 3)

1. ส่งเสริมให้บุคคลแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความคิดริเริ่มและความ
พยายามที่จะพัฒนาตนเองตลอดเวลา
2. ประสานกิจกรรมการศึกษาทุรูปแบบกับการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกัน
3. ขยายขอบเขตของการศึกษาเพื่อให้บริการแก่มวลชนอย่างแท้จริง
4. ระดมทรัพยากรท้องถิ่น รวมทั้งสื่อสารมวลชนมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษา
ในรูปแบบต่าง ๆ ให้มากที่สุด
5. มุ่งพัฒนาคุณภาพของชีวิตและสังคมโดยรวม

2. การศึกษาในระบบโรงเรียน

สุวัจน์ วัฒนวงศ์ให้ความหมายว่า การศึกษาในระบบโรงเรียนคือ กิจกรรม
ทางการศึกษาที่มีการจัดโครงสร้างจากท่านหาสูง โดยมีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ
(Educational System) มีการจัดชั้นเรียนอย่างสอดคล้องกับอายุของนักเรียน โดย
เรียงลำดับจากระดับประถมศึกษาจนกระทั่งถึงอุดมศึกษา มีการศึกษาหาความรู้ในวิชาการ
ต่าง ๆ หลายด้านด้วยกัน เป็นการศึกษาเต็มเวลา(Full-Time) (สุวัจน์ วัฒนวงศ์ 2529
: 29)

3. การศึกษาแบบธรรมชาติวิสัย (INFORMAL EDUCATION)

คูนส์และอาห์เม็ด (Phillip H.Coombs and Manzoor Ahmed)ได้ให้
คำนิยามของการศึกษาแบบธรรมชาติวิสัยว่า คือ กระบวนการคลอดซีวิกที่บุคคลได้รับและสะสม
ความรู้ ทักษะ ทัศนคติและความเข้าใจจากประสพการณ์ในชีวิตประจำวันและสิ่งแวดล้อม

อันได้แก่ ครอบครัว การทำงานและการเล่น จากตัวอย่าง ที่สนใจของครอบครัว เพื่อน จากการเดินทาง การอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุ หรือโทรทัศน์และภาพยนตร์ โดยปกติ แล้วการศึกษาแบบธรรมชาติวิสัยจะไม่มีารจัดระบบ ไม่มีแบบแผน แต่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการเรียนรู้ทั้งหมดของบุคคลแต่ละคน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในโรงเรียน มากน้อยเพียงใดก็ตาม(Philip H.Coombs and Manzoor AHMED 1974 : 8)

คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาระหว่างประเทศได้ให้คำนิยามไว้กว้าง ๆ ว่า การศึกษาแบบธรรมชาติวิสัยหมายถึง กระบวนการตลอดชีวิตในการได้มาซึ่งทัศนคติ ค่านิยม และความรู้จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และสภาพแวดล้อมเป็นความรู้ที่ได้โดยบังเอิญ (อุคม เขียวทิวส์ 2529 : 5)

จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาแบบธรรมชาติวิสัยนั้นเกิดจากกระบวนการหล่อหลอม ทางสังคม(Socialization) ซึ่งมีอิทธิพลในภาวะแวดล้อมของการเรียนรู้แทรกซึมเข้าสู่ บุคคลนั้น จะโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม และมีสถานการณ์หล่อหลอมทัศนคติและความเข้าใจ จากการเรียนรู้ที่ผ่านเข้ามาโดยตลอด

ด้วยเหตุนี้คำว่า "การศึกษาแบบธรรมชาติวิสัย" จึงมีชื่อเรียกหลายอย่าง เช่น การศึกษาค้นคว้าอิสระ การศึกษาอย่างนุ่มนวลทางการ การศึกษาค้นคว้าวิสัย และการศึกษานอกระบบแบบ เป็นต้น

4. การศึกษาผู้ใหญ่ (ADULT EDUCATION)

อุณา นพคุณ อธิบายว่า การศึกษาผู้ใหญ่ หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่ จัดขึ้นสำหรับประชากรที่เป็นผู้ใหญ่ ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ เจตคติ ค่านิยม ทักษะ และความจำเป็นในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ (อุณา นพคุณ 2523 : 28)

คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติสรุปว่า การศึกษาผู้ใหญ่ คือ การจัด กิจกรรมต่าง ๆ ทั้งโดยตรงและโดยปริยาย ซึ่งจะช่วยเหลือผู้ใหญ่วางตัวสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมให้มีการดำรงชีวิตดีขึ้น(สุกร ศรีแสน 2527 : 3)

สำหรับคำว่า "การศึกษาผู้ใหญ่" นี้มักจะมีคนเข้าใจสับสนกับคำว่า "การศึกษานอกระบบโรงเรียน" อยู่บ่อย ๆ ทั้งนี้เนื่องจากประวัติความเป็นมาจะเห็นได้ว่า คนส่วนใหญ่จะได้ยินและรู้จักกับคำว่า "การศึกษาผู้ใหญ่" มาก่อน แม้แต่ในต่างประเทศเช่น สหรัฐ และอังกฤษก็ยังใช้คำว่า "Adult Education" สำหรับเรียกชื่อภาควิชาเป็นส่วนใหญ่ เพราะแต่เดิมมันเป็นกิจกรรมที่เน้นเป้าหมายประชากรที่เป็นผู้ใหญ่แทบทั้งสิ้น แต่ในระยะหลังความสนใจได้กลับเพิ่มมาสู่เยาวชน และเด็กที่อยู่ออกโรงเรียนด้วย

5. การศึกษาต่อเนื่อง (CONTINUING EDUCATION)

อุณา นพคุณ ให้คำนิยามว่า การศึกษาต่อเนื่อง หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับประชากรที่ได้รับการศึกษาแล้วระดับใดระดับหนึ่ง หรือในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง และจัดกิจกรรมทางการศึกษาให้บุคคลนั้นสามารถศึกษาต่อเนื่องได้ความแนวความคิดทางการศึกษาค้นคว้าชีวิต (อุณา นพคุณ 2523 : 28)

อุคม เขียวทิวส์ ได้สรุปว่า การศึกษาต่อเนื่อง เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนผู้ใหญ่ทั้งระดับใดระดับหนึ่ง หรือมีความรู้ขั้นพื้นฐานมาแล้ว การศึกษานานระดับนี้จะเป็นในระดับที่สูงขึ้นไป หรือต่อจากขั้นที่ได้เรียนมาแล้ว(อุคม เขียวทิวส์ 2529 : 7)

เบลคเคลลี(R.J.BLAKELEY) ได้อธิบายว่า การศึกษาต่อเนื่องมีความหมายคล้ายกับการศึกษาผู้ใหญ่ แต่การศึกษาต่อเนื่องมีความหมายกว้างกว่า และเน้นการเรียนรู้

ด้วยตนเอง(Self-Learning) (สุทร ศรีแสง 2527 : 5)

6. การศึกษาต่อ/เพิ่มเติม (FURTHER EDUCATION)

รัตนา พุ่มไพศาล อธิบายว่า การศึกษาเพิ่มเติมมีจุดเริ่มต้นจากราชบัณฑิตยสถานประเทศอังกฤษ ที่เป็นการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษา คำนี้มักจะหมายถึง การศึกษาวิชาชั้นสูง และการฝึกอบรมที่มุ่งถึงผลอะไร(รัตนา พุ่มไพศาล 2523 : 5) อุณา นพคุณ กล่าวว่าการศึกษาต่อเป็นคำที่ใช้ในประเทศอังกฤษในอดีต เพื่อหมายถึงการศึกษาที่เป็นพัฒนาการของเยาวชนในช่วงอายุที่ใกล้จะครบเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ และการเข้าทำงาน แต่โดยทั่วไปในสมัยนี้ใช้กันอย่างกว้างขวางเพื่อหมายถึง การศึกษาต่อ แต่ส่วนมากศึกษาต่อในระบบโรงเรียน (อุณา นพคุณ 2523 : 28)

7. การศึกษาชุมชน (COMMUNITY EDUCATION)

อุณา นพคุณ ได้นิยามศัพท์ไว้ว่า การศึกษาชุมชนหมายถึง แนวความคิดทางการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ในการกระตุ้นและแนะแนวทางให้ชุมชนช่วยตนเอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน (อุณา นพคุณ 2523 : 29)

8. การศึกษามากขยาย (EXTENSION EDUCATION)

การศึกษามากขยาย เป็นการศึกษาค้นคว้าความรู้ของนักเรียน โดยผู้รู้หรือเจ้าหน้าที่/ครู ออกไปแนะนำและให้การอบรมยังท้องถิ่นที่ผู้เรียนอยู่ เช่น พนักงานเกษตร ออกไปแนะนำชาวไร่ชาวนา พนักงานอนามัยออกไปให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการป้องกันโรค วิทยากรและการวางแผนครอบครัว เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนออกไปให้ความรู้และแนะนำราษฎรเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ อาจารย์มหาวิทยาลัยออกไปสอนและบรรยายนอกสถานศึกษา ด้วยเหตุนี้บางครั้งจึงอาจเรียกการศึกษานี้ว่า "การศึกษาล้ำจร" เพราะครู อาจารย์ หรือเจ้าหน้าที่ล้ำจรไปยังที่ต่าง ๆ ในที่ที่นักเรียนหรือผู้เรียนอยู่(สุนทร โครตรบรรเทา 2524 : 20)

อุณา นพคุณ จึงได้ให้ความหมายของการศึกษามากขยายไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นเป็นภาคขยายของการศึกษาในระบบโรงเรียนให้แก่ประชากรที่อยู่นอกอาณาบริเวณสถาบันทางการศึกษา (อุณา นพคุณ 2523 : 29)

9. การศึกษาขั้นมูลฐาน (FUNDAMENTAL EDUCATION)

หมายถึง การศึกษาสายสามัญขั้นต่ำสุด มุ่งให้ความรู้พื้นฐานและความรู้เบื้องต้นที่เป็น "สาระ" แก่ผู้ใหญ่ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ส่วนใหญ่จะจัดในประเทศกำลังพัฒนา

10. การศึกษาซ่อมเสริม (REMEDIAL EDUCATION)

สุนทร โครตรบรรเทา ได้อธิบายไว้ว่า การศึกษาซ่อมเสริมเป็นการศึกษาเพิ่มเติมสำหรับผู้เรียนช้าหรือเรียนไม่ทัน หรือผู้ที่ออกจากโรงเรียนมานานแล้วแต่กลับเข้ามาเรียนใหม่ ซึ่งในระยะเริ่มต้นอาจจะเรียนแบบค้ำขา จำเป็นต้องมีการสอนหรือเรียนเพิ่มเติมจากที่ได้เรียนตามปกติ(สุนทร โครตรบรรเทา 2524 : 22)

11. การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ (FUNCTIONAL ADULT EDUCATION)

หมายถึง การศึกษาผู้ใหญ่ที่มุ่งให้ความรู้แก่ผู้ใหญ่เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน กล่าวคือ นอกจากจะอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็นแล้ว ยังรู้จักนำความรู้ไปคิดแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพและแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

หัวข้อที่ 3 ปรัชญาและความมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ปรัชญาของการศึกษานอกระบบโรงเรียนในปัจจุบัน เริ่มจากการคิดพิจารณาเกี่ยวกับคน/ตัวมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์รวมของสิ่งทั้งปวง ทั้งในเรื่องความต้องการของคน ตลอดจนเรื่องของการค้นหาวิถีทางที่จะสนองความต้องการเหล่านั้น และถือว่าการศึกษาคือเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคนและบทบาทของแต่ละบุคคล อีกทั้งช่วยพัฒนามาตรฐาน/คุณภาพชีวิตของประชาชนโดยส่วนรวมให้ดีขึ้น ทั้งนี้โดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมายของชีวิตมนุษย์ทุกรูปทุกนามคือ "ความสุข" ซึ่งหมายถึง ตัวเรากับสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาวะที่กลมกลืนกันอย่างที่สุขทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยไม่มีสิ่งใดมาเป็นอุปสรรคต่อสภาวะเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม ความหมายของความสุขของแต่ละคนก็ย่อมจะแตกต่างกันไป ตามประสบการณ์เพิ่มเติม และความเชื่อพื้นฐานของแต่ละคน ฉะนั้นปรัชญาการศึกษาอกระบบโรงเรียนจึงมีจุดมุ่งหมายในอันที่จะทำให้มนุษย์ได้รับความสุขตามสภาพของแต่ละคน นั่นก็คือ การช่วยให้นักศึกษามีเครื่องมือสำหรับการแสวงหาและสร้างสภาวะแห่งความกลมกลืนอันนั้น (จรรยา พานิชย์ผดิลิน ๒๕๒๘ : ๑๗-๑๘)

กระบวนการ "คิดเป็น" จึงกลายเป็นกรรมวิธีอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้นักศึกษามีได้เข้าถึงสภาพที่กลมกลืนกันไว้ระหว่างตัวเองกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งคำนี้ผู้ให้คำนิยามไว้ดังนี้ เช่น การคิดแบบวิพากษ์วิจารณ์, การคิดอย่างมีเหตุผล, การคิดแบบแก้ปัญหา ความหมายเหล่านี้ตรงกันอย่างหนึ่งคือ ผู้ที่คิดเป็นนั้นจะสามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของคนได้อย่างมีระเบียบวิธี โดยแสวงหา (๑) ความรู้ด้านวิชาการ (๒) ความรู้ด้านสังคม-สิ่งแวดล้อม และ (๓) ความรู้เกี่ยวกับตนเอง ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นเครื่องช่วยเลือกแนวทางในการตัดสินใจดำเนินงานแก้ปัญหา โดยที่เขาผู้นั้นจะสามารถรู้ว่าทางเลือกเหล่านั้นมีส่วนดีและในคืออย่างไร มีความเหมาะสมทั้งในแง่คุณธรรม ความสามารถ และสภาพของตนเอง มากน้อยเพียงใด

ดังนั้น "การให้บริการการศึกษา" โดยเฉพาะการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ กันจะเป็นสิ่งสำคัญช่วยให้นักศึกษาได้รับความรู้และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหา เพื่อจะได้พบกับความสุข/ความต้องการที่ตนปรารถนาได้

จากปรัชญาดังกล่าว การศึกษานอกระบบโรงเรียนในปัจจุบันจึงกำหนดความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อฝึกอบรมให้ผู้เรียนเป็น "คนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น"
2. เพื่อให้ผู้เรียนได้มีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ที่รอบ
3. เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนได้นำความรู้ ทักษะและทักษะที่จำเป็นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

ทวีป อภิลิทธิ ได้กล่าวไว้ว่า ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีดังต่อไปนี้ (ทวีป อภิลิทธิ ๒๕๒๒ : ๙-๑๐)

1. เพื่อให้ประชาชนอ่านออก เขียนได้ และมีนิสัยรักการอ่าน รักการค้นคว้า จะได้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาวิชาความรู้เพิ่มเติม
2. เพื่อเสริมสร้างให้ประชาชนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็นโดยใช้เหตุผล และมีความคิดเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น อันจะช่วยให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข
3. เพื่อให้ประชาชนที่มีค่าอยู่ในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในขั้นที่สูงขึ้น เป็นการสร้างสภาวะแวดล้อมของการเรียนรู้ อย่างเท่าเทียมกันในการ

เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างค่อยเป็นค่อยไป

4. เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสศึกษาวิชาชีพ และเพิ่มเติมวิชาความรู้ในการประกอบอาชีพที่ตนปฏิบัติอยู่ หรือในการที่จะเปลี่ยนอาชีพใหม่ตามความต้องการ อันจะเป็นประโยชน์ในการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของตน ของครอบครัว ของชุมชน และของประเทศชาติ

5. เพื่อให้ประชาชนได้พัฒนาตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันของโลกซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตลอดจนมีสำนึกต่อการรับผิดชอบต่อชุมชนของงาน

6. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

7. เพื่อส่งเสริมศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

อุ้นตา นทคุณ ได้อธิบายว่า ความมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อพัฒนาคุณภาพของประชากร

ในการพัฒนาประเทศนั้นสิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญว่า งานพัฒนาจะบรรลุเป้าหมายหรือไม่ก็อยู่ที่คุณภาพของประชากร เนื่องจากนโยบายพื้นฐานของประเทศคือพัฒนาและประเทศพัฒนาส่วนมากไม่เชื่อว่าชาติหรือชาติกรรมชาติ แต่ชาติการพัฒนาคุณภาพของประชากร เพราะถ้าหากประชากรมีคุณภาพแล้วการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองก็จะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ดังนั้นการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงมีวัตถุประสงค์อันหนึ่งที่จะพัฒนาคุณภาพของประชากรให้เป็นทรัพยากรที่สำคัญ และเป็นกำลังของชาติในกระบวนการพัฒนา ด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยมุ่งให้ประชากรได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ในเรื่องดังต่อไปนี้คือ

1.1 เกิดความรู้เพื่อขึ้น การศึกษานอกระบบโรงเรียนต้องการให้ประชากรมีความรู้ ซึ่งน่าจะแก่การอ่านออกเขียนได้เท่านั้น แต่ต้องการให้เขามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น ด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สุขภาพอนามัย และสอนเขาให้ "คิดเป็น" เพื่อว่าประชากรจะสามารถพัฒนาอะไร ๆ ได้

1.2 เกิดทัศนคติที่ดี ในสังคมที่ประชากรมีคุณภาพ ประชากรจะต้องมีทัศนคติที่ดีในการทำงาน ในการประกอบอาชีพ ในความสัมพันธ์กับคนเจ้าสมาคมกับผู้อื่น ในด้านการปกครองแบบประชาธิปไตย การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องสร้างและปลูกฝังทัศนคติที่ดีให้แก่ประชากรตั้งแต่เสี้ยวถึงวัยชรา นอกจากนี้ในสังคมประเทศกำลังพัฒนาทัศนคติสำคัญที่ควรปลูกฝังข้อหนึ่งคือ ให้ประชาชนเป็นผู้อยอมเสียสละผลประโยชน์เล็ก ๆ น้อย ๆ ของส่วนตน เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม และประชาชนควรจะมีทัศนคติต้องการให้เกิด "ความชอบธรรมในสังคม" ขึ้น ทุกคนช่วยกันมุ่งขจัดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำค่าสูงในสังคม เพื่อว่าในที่สุดประชาชนทุกคนจะได้มีชีวิตที่ดีขึ้น

1.3 เกิดทักษะและความจักเจงในชีวิติ เนื่องจากสังคมอันอยู่หนึ่งแต่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเสียด้วย การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงต้องจัก เพื่อมุ่งช่วยทำให้ประชากรเกิดทักษะและความจักเจงในชีวิติขึ้นในเรื่องการประกอบอาชีพของตน ทั้งรู้จักประเมินกับกับงานกับงานกับ ก็คือ รู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและชุมชนมากที่สุด

2. เพื่อพัฒนาความรู้และสภาพแวดล้อม การศึกษานอกระบบโรงเรียนมุ่งหมายที่จะให้ประชาชนเรียนรู้และเข้าใจปัญหาของตนเองและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมปรับปรุงแก้ไขปัญหาคือความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น

3. เพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ในประเทศกำลังพัฒนาจะมีประชากรส่วนหนึ่งที่น่าเชื่อถืออยู่ในโรงเรียน ผู้ซึ่งจะต้องได้รับความเสมอภาคในการศึกษา ซึ่งเป็นสิทธิของมนุษย์และเป็นหัวใจของประชาธิปไตย การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงมีความมุ่งหมายว่าบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ในทุกชุมชน ควรได้รับการศึกษาเพื่อให้เกิดความสามารถที่จะช่วยเหลือตนเองและสังคมได้

4. เพื่อให้เกิดความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม การศึกษานอกระบบโรงเรียนมุ่งช่วยทำให้บุคคลทุกเพศ ทุกวัย สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้

5. เพื่อรักษาและถ่ายทอดวัฒนธรรม ในโลกปัจจุบันที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีได้เจริญอย่างรวดเร็ว มนุษย์เราก็ยิ่งจะห่างเหินจากวัฒนธรรมและประเพณีเก่า ๆ ถึงแม้ว่าโรงเรียนจะสอนเรื่องวรรณคดี ปรัชญา ประวัติศาสตร์ ตามแบบสากลนิยม แต่มีบุคคลจำนวนมากที่ยังไม่รู้วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และศิลปะประจำท้องถิ่นของตนเอง การศึกษานอกระบบโรงเรียนน่าได้มุ่งแต่จะทำให้บุคคลเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ภายในห้องเรียนสี่เหลี่ยมเท่านั้น แต่อยากให้อชีวิตเขาได้มีความเจริญอย่างแท้จริง ให้เวลาว่างเพื่อการพักผ่อน การฟังเพลง คนตรี การอ่านหนังสือ ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นการช่วยให้บุคคลได้มีโอกาสพักผ่อนจากความตึงเครียดของชีวิต และเป็นการรักษาถ่ายทอดวัฒนธรรม (อุ้นดา นทฤณ 2523 : 79-83)

ผู้เชี่ยวชาญองค์การยูเนสโก ได้เสนอความมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ในเอกสารเรื่อง การศึกษาตลอดชีวิต(LIFELONG EDUCATION)โดยสรุปดังต่อไปนี้

1. สอนให้อ่านออก เขียนได้ควบคู่กับการประกอบอาชีพ
2. สอนอาชีพศึกษาเพื่อให้สามารถปรับปรุงอาชีพของคน หรือเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อการประกอบอาชีพ
3. ฝึกอบรมวิชาชีพเพิ่มเติมสำหรับผู้ประกอบอาชีพอยู่แล้ว และต้องปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของวิทยาการสมัยใหม่และเพื่อความก้าวหน้าต่อไป
4. ฝึกอบรมให้เป็นพลเมืองที่ดี ให้มีความรับผิดชอบทางการเมือง เช่น ให้รู้จักหน้าที่ที่พลเมืองทุกคนจะต้องปฏิบัติ เช่น การเสียภาษี การรักษาสังสารณประโยชน์ การใช้สิทธิทางการเมือง เป็นต้น
5. ฝึกอบรมเพื่อรับกับการพัฒนาการของบ้านเมือง เช่น การสอนให้รู้จักใช้แหล่งน้ำ รู้จักสงวนทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ
6. ฝึกอบรมในด้านศีลธรรมและวัฒนธรรมตลอดจนสัมพันธภาพ การฝึกอบรมในเรื่องนี้ นอกจากเป็นการกล่อมเกลาจิตใจแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เพิ่มพูนพลังทั้งทางกายและทางใจ ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (เกียรติชัย พงษ์กนิษฐ์ 2521 : 143)

หัวข้อที่ 4 คุณลักษณะและหลักการสำคัญของศึกษานอกระบบโรงเรียน

คณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียอาคเนย์ (SEADAG : Southeast Asia Development Advisory Group) ซึ่งได้จัดการประชุมสัมมนาขึ้น ณ กรุงวอชิงตัน ดี ซี เมื่อเดือนพฤษภาคม 1971 ได้สรุปคุณลักษณะสำคัญของกิจกรรมการศึกษา

ยานอกระบบโรงเรียน โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับความต้องการ โดยเฉพาะของบุคคลในอันที่จะนำไปสู่การพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งจะมีคุณลักษณะที่แตกต่างไปจากโครงการทางการศึกษาที่จัดขึ้นในระบบโรงเรียน
2. การศึกษานอกระบบโรงเรียน จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมบนพื้นฐานหนึ่งด้านใดโดยเฉพาะ อันเป็นผลมาจากกาได้รับกิจกรรมโครงการนั้น ๆ
3. การจัดกิจกรรมโครงการศึกษานอกระบบโรงเรียน มักจะก่อให้เกิดการเรียนรู้และผู้เรียนได้รับประสบการณ์ ซึ่งจะก่อให้เกิดความชำนาญและทักษะ รวมทั้งกระบวนการเกี่ยวกับความรู้ มีความสามารถในการเป็นผู้นำชุมชน
4. การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีลักษณะที่สามารถยืดหยุ่น (Flexibility) รวมทั้งก่อให้เกิดนวัตกรรม(Innovation)ต่าง ๆ ทางการศึกษาได้โดยง่าย ดังนั้นการจัดโครงการวางแผนการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงไม่ควรจะเข้มงวด และมีการควบคุมดูแล เหมือนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน
5. โครงการที่จัดขึ้นทางด้านการศึกษาอกระบบโรงเรียนส่วนมากแล้ว มักจะเสียค่าใช้จ่ายอย่างมาก และผู้เรียนอาจต้องช่วยเหลือตนเองบ้างในค่าค่าใช้จ่าย
6. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นโครงการที่อยู่ใกล้ชิดกับจุดประสงค์ในการนำไปใช้ ทั้งนี้เพราะว่าเป็นโครงการที่ริเริ่มเพื่อให้ตรงกับความต้องการโดยเฉพาะของผู้เรียน(Need)
7. การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นวิธีการที่พยายามใช้ประโยชน์จากการศึกษาในระบบโรงเรียนให้มากที่สุด โดยการฝึกความชำนาญจากความรู้ที่เรียนมาแล้วจากระบบโรงเรียน และจะพยายามนำมาสร้างเสริมและมีกฏปฏิบัติให้มากขึ้นอีกในกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน(สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ 2529 : 72)

วิไล ตั้งจิตสมิต ได้สรุปลักษณะสำคัญของการศึกษานอกระบบเรียนไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาที่มีรูปแบบต่าง ๆ กันหลายอย่าง นับเป็นระบบที่แน่นอน หากแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายหลาย ๆ ประการ อันเป็นการช่วยส่งเสริมการศึกษาระบบให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
2. วิธีการสอนของการศึกษานอกระบบเรียนนั้น มีการสอนที่แตกต่างกันออกไป บางครั้งอาจจะสอนในห้องเรียนระหว่างครูกับผู้เรียน บางแห่งก็ใช้หน่วยฝึกฝนเคลื่อนที่ อาชีพ การศึกษาทางวิทยุปรโยชน์ รวมทั้งสหทัศนศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น
3. สถาบันทางการศึกษา ที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานจัดการศึกษานอกระบบมีแตกต่างมากมาย ทั้งหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน
4. ครูที่สอนอาจจะนับว่าเป็นต้องเป็นผู้ที่เรียนครูมาโดยเฉพาะเท่านั้น อาจจะเป็นครูที่ได้รับการรับรองทางอาชีพของคนก็ได้
5. การศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละวิชาเรียน ตลอดจนอายุของผู้เรียน วิชาและระยะเวลาที่ต้องเรียน ก็ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ไม่มีการบังคับ
6. ผลของการเรียนรู้จากการศึกษานอกระบบเรียน มักจะเห็นผลได้ในระยะเวลาอันสั้น ซึ่งผิดกับการศึกษาในระบบเรียน ซึ่งต้องใช้เวลาอันยาวนาน
7. โครงการต่าง ๆ ของการศึกษานอกระบบเรียน มักจัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ นับตั้งแต่สถานที่ วันเวลาที่เรียน ซึ่งมีความยืดหยุ่นมาก

ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เรียนโดยส่วนร่วม

8. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะเน้นยึดถือความสำคัญของใบรับรองหรือประกาศนียบัตรมากนัก ซึ่งแตกต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน

ส่วนหลักการสำคัญของการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยสถานศึกษาสังกัดกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน พ.ศ.2523 ได้กำหนดไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต ยึดปรัชญาการศึกษาคือ ชีวิต ชีวิตคือ การทำงาน และการทำงานคือ การเรียนรู้

2. การจัดการศึกษาถือหลักความเสมอภาค เสรีภาพ สิทธิ หน้าที่ และความ เป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

3. ระบบการศึกษาจะต้องจัดและพัฒนาให้ผสมผสานกับระบบสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง อาชีพ ทรัพยากร วัฒนธรรม เอกลักษณ์ และความมั่นคงของชาติ

4. กระบวนการเรียนการสอนจักต้องเป็นไปเพื่อพัฒนา ปรับปรุงและสร้างเสริม ประชากรให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การพึ่งตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต การสร้างค่านิยมที่มี คุณธรรม การยอมรับและเคารพต่อความคิดเห็นของผู้อื่น การเสียสละ และการบำเพ็ญ ประโยชน์ต่อส่วนรวม การประกอบสัมมาอาชีพและมีเจตคติที่ดีต่อบุคคลต่างอาชีพ

5. ใช้การศึกษาเป็นวิถีทางไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ของแต่ละบุคคล ได้แก่ ความสงบสุข ความสำเร็จ ความสามารถซึ่งเป็นคุณภาพแห่งชีวิต

6. สร้างสังคมการเรียนรู้จากหลายสถาบัน ระดมสรรพกำลังและใช้ทรัพยากรที่มี อยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสนและได้รับบริการการศึกษาทุกเพศ และพื้นที่ที่เหมาะสมกับปริมาณ คุณภาพ และอัตราการเพิ่มของจำนวนประชากร

บรรจง ชูสกุลชาติ อธิการบดีกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้กล่าวถึงหลัก การของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้

1. หลักการเรียนรู้เพื่อการงานและการทำงานเพื่อการเรียน หลักการนี้อาจ ถือได้ว่าเป็นปรัชญา หรืออุดมการณ์ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นหลักการที่เป็น ความจริงอันเป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ เพราะงานกับมนุษย์หรืองานกับชีวิตย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ แยกจากกันมาได้ มนุษย์เราจะเรียนรู้ได้อย่างแยบยล และมีผลประโยชน์ต่อชีวิตมากที่สุดก็ด้วย การเรียนจากการทำงาน และจากการทำงานทำให้มนุษย์สามารถที่จะเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่ รอดได้ในสังคม นอกจากนั้นคุณค่าอันแท้จริงของมนุษย์ก็คือ ผลงานที่เหลืออยู่หลังจากเขาได้ คายไปจากโลกนี้แล้ว สมดังสุภาษิตว่า "ค่าของคนอยู่ที่ผลของงาน" ฉะนั้นวิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนจากหลักการนี้ ก็จะเป็นวิธีการที่จะสร้างเสริมการทำงานให้ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ทั้งสิ้น

2. หลักการบริการการศึกษาเป็นระบบเปิดกล่าวคือ ในการดำเนินการและการ จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น ผู้บริหารการศึกษาจะต้องพยายามที่จะก่อให้เกิดความ คล่องตัว ความยืดหยุ่น ความเปลี่ยนแปลงได้ แม้จะมีกฎ ระเบียบคำสั่งและข้อบังคับอยู่บ้าง ก็เป็นสิ่งที่ไม่กำหนดไว้โดยกว้าง ๆ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินการและการจัด การ โดยพร้อมที่จะให้เกิดการสรรหาแนวทางและวิธีการหลายรูปแบบ แม้จะมีวิธีการต่าง ๆ อยู่บ้าง ก็จะมีเฉพาะกิจกรรมที่จำเป็นเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องและสนองความจา เป็นของผู้เรียนและสังคมให้มากที่สุด

3. หลักสังคมการเรียนรู้ กล่าวคือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนถือว่าสถาบัน

ต่าง ๆ ทุกสถาบันที่อยู่ในสังคมเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ทั้งสิ้น ได้แก่ สถาบันต่าง ๆ ทางศาสนา ทางสังคม ทางเศรษฐกิจ ทางอุตสาหกรรม ทางเกษตรกรรม ทางการบริหาร ทางการเมือง การปกครอง ตลอดจนสถาบันครอบครัว สมาคม มูลนิธิ สโมสร ชมรม ชุมชน โดยในการดำเนินการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นเราจะต้องอาศัยสถาบันต่าง ๆ เหล่านี้สร้างเสริมการเรียนรู้ และใช้ประโยชน์จากสถาบันเหล่านั้นให้บังเกิดผลต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะสถาบันเหล่านี้เป็นสิ่งผลการเรียนของการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั่นเอง

4. หลักความเสมอภาคและหลักเสรีภาพทางการศึกษา กล่าวคือ การศึกษานอกระบบโรงเรียน จะให้สิทธิและให้โอกาสทางการศึกษากับคนทั้งที่อยู่และนอกระบบโรงเรียน ทั้งคนชนบทและในเมือง ทั้งคนที่ร่ำรวยและยากจน แก่คนทุกเพศทุกวัย ตามความถนัด ความสนใจ และความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล ตลอดจนสนองความประสงค์และความต้องการ ความจำเป็นทั้งบุคคลและสังคม

5. หลักการศึกษาตลอดชีวิตโดยเหตุที่ว่าคามธรรมชาติของมนุษย์นั้นจะต้องเรียนรู้กันตลอดชีวิตตั้งแต่อยู่ในแปลงจนถึงหลุมฝังศพ การเรียนรู้ทั้งหลายทั้งปวง เป็นการกระทำอย่างหนึ่งซึ่งมนุษย์จะต้องศึกษาหาความรู้โดยตนเอง เพื่อที่จะได้ปรับตนเองให้เข้ากับความเป็นไปของสิ่งแวดล้อมที่อิทธิพลต่อสิ่งมีชีวิตและการงาน และเพื่อที่จะได้สามารถดำเนินการชีวิตและการงานได้อย่างมีความสุขจนถึงวาระสุดท้าย หลักการศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นหลักการสำคัญของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

6. หลักการระดมสรรพกำลังทั้งปวงที่จะอยู่ในสังคม โดยถือว่าการศึกษาเป็นการกิจทั้งของบุคคลและสังคม ดังนั้นทั้งบุคคลและสังคม ตลอดจนสถาบันต่าง ๆ ในสังคมจะต้องระดมกำลังและบรรดาทรัพยากรทั้งหลายทั้งปวง เพื่อก่อให้เกิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน และให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

7. หลักการศึกษาเพื่อปวงชน โดยถือว่าการศึกษาอบรมนอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาเพื่อคนทุกคน ทุกอาชีพ ทุกวัย ทุกเพศ ทุกเวลา ทุกสถานที่ ไม่มีอาณาเขตและไม่มีอะไรที่จะมาเป็นกำแพงขวางกั้นในการดำเนินการศึกษานอกระบบโรงเรียน (จรรยา พานิชย์ พลินไชย 2528 : 22-23)

อุ้นดา นพคุณ ได้สรุปแนวปฏิบัติและหลักการการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้

1. คือหลักที่ว่าประชากรของประเทศคือ ทรัพยากรที่มีศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ มีพลังของการเป็นผู้นำ ความนึกคิดและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ฉะนั้นการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องช่วยให้ศักยภาพที่ซ่อนเร้นเหล่านี้ได้รับการพัฒนา และส่งเสริมให้เกิดประโยชน์แก่ตัวประชาชนเองและสังคม

2. หลักคนเป็นที่พึ่งแห่งตน (Self-Help) กล่าวคือ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องให้บุคคลเป็นอิสระ เป็นผู้ที่สามารถช่วยเหลือตนเอง นำไปใช้ผู้ที่คอยหาผู้ยื่นอุ้มชูอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นในการจัดโครงการ/กิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนแล้ว การเรียนรู้จะต้องให้บุคคลเกิดประสบการณ์ที่พึ่งตนเองได้

3. หลักความต้องการที่แท้จริง (Real Need) กล่าวคือ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องยึดเอาความต้องการที่แท้จริงของประชากรเป้าหมาย หรือผู้ที่รับบริการเป็นหลัก นำไปยึดเอาความคิด/เป้าหมายของนักวิชาการ เจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นเท่านั้นเป็นหลัก

4. หลักความคิดริเริ่ม กล่าวคือ งานการศึกษานอกระบบโรงเรียนนำเพียงแต่

จะต้องยึดเอาความต้องการที่แท้จริงของประชาชนเป็นหลักใหญ่ของการดำเนินงานเท่านั้น เรายังปรารถนาให้โครงการ เป็นสิ่งที่เขาได้คิดสร้างขึ้นมา อันเกิดจากการลงทุนด้วยกำลัง ความคิด แรงงานและความสามารถของตัวเอง อันจะก่อให้เกิดความรู้สึกระงอกงอกมาก ภูมิใจ และเข้าห้เป็นประโยชน์มาก ขณะเดียวกันก็ยังเป็นกลวิธีของกระบวนการจัดการศึกษาอย่างหนึ่งด้วย

5. หลักใช้ทรัพยากรภายในชุมชน กล่าวคือ งานการศึกษาอันกระบวนกรเรียน เป็นงานที่จะต้องพยายามใช้ทรัพยากรของชาวบ้านหรือทรัพยากรภายในชุมชนนั้น ๆ ให้มากที่สุด โดยพยายามค้นแปลงแก้ไข และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในทางที่ประหยัดและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

6. หลักวิธีดำเนินการที่พื้นฐานของหลักประชาธิปไตย กล่าวคือ ในการดำเนินงานนี้ให้ยึดหลักประชาธิปไตย โดยเจ้าหน้าที่จะให้การศึกษากับบุคคลภายในชุมชนทุกคน คำนี้ถึงความแตกต่างในเรื่องฐานะ เพศ วัย วรรณะ การทำงานแต่เฉพาะบางกลุ่มบางพวก ทุกคนในชุมชนจะต้องมีสิทธิมีเสียงเท่าเทียมกัน บรรยาการศึกษา เรียนจะต้องมีความเสมอภาค และความเป็นกันเอง ให้ความสำคัญแก่ความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม การตัดสินใจของชุมชนเป็นเรื่องของคนส่วนมาก

7. หลักปฏิบัติงานร่วมกับผู้นำท้องถิ่น กล่าวคือ ผู้นำท้องถิ่นในชนบทส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประชาชนเคารพนับถือไว้วางใจ และเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกรักคิดและการตัดสินใจของประชาชน ฉะนั้นจึงมีแนวความคิดที่จะดึงผู้นำท้องถิ่นให้เข้าร่วมงานกิจการการศึกษานอกกระบวนกรเรียนต่าง ๆ ด้วยในทุกวิถีทาง

8. หลักส่งเสริมวัฒนธรรมและจริยธรรมในการดำเนินงาน ด้วยการมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมและให้การศึกษากับสังคมที่สอดคล้องกับความเชื่อของชุมชนและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

9. หลักความเป็นธรรมในการศึกษา แนวความคิดนี้เกิดจากความเชื่อในสิทธิมนุษยชนในการศึกษา 2 ประการ คือ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษา และสิทธิที่จะได้รับโอกาสที่เทียบเท่ากัน วรรณะแบ่งแยก หรือกีดกัน หรือให้อภิสิทธิ์แก่บุคคลบางกลุ่มเท่านั้น วรรณะเลือก เพศ วัย ท้องที่หรือชุมชน

10. หลักให้การศึกษากับเด็กและผู้ใหญ่พร้อม ๆ กัน โดยจัดขึ้นในลักษณะที่สนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพราะว่าครอบครัวที่มีการศึกษาที่ย่อมสร้างบรรยาการให้เด็กเจริญเติบโตและมีพัฒนาการ เด็กจะเรียนรู้ดีขึ้นถ้าหากผู้ใหญ่เรียนรู้ไปด้วย แค้นทางตรงกันข้าม ถ้าหากผู้ใหญ่หรือทางบ้านมีความรู้ และยึดมั่นในระเบียบแบบอย่าง หรือปฏิบัติงานในเรื่องที่ขัดต่อสิ่งที่เด็ก เรียนอยู่ เด็กก็จะเกิดความสับสนและสิ่งที่จะรับรู้จะได้รับประโยชน์

11. หลักการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน กล่าวคือ เนื้อหา/กิจกรรมที่จัดสอนควรทำให้สัมพันธ์กับปัญหาในชีวิตประจำวันของประชาชน และวิธีที่เขาอาจนำไปใช้เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

12. หลักการศึกษาโดยการลงมือปฏิบัติ โดยเน้นให้มีการลงมือปฏิบัติทำกิจกรรม และแก้ไขปัญหาคด้วยตนเอง จะช่วยให้ประชาชนได้รับประสบการณ์ และความรู้ที่แท้จริง

13. หลักให้การศึกษานในเรื่องที่มุ่งเน้นขีดความสามารถ และระดับการศึกษาของประชาชน เพราะเมื่อเขาได้เรียนรู้และสามารถบรรลุเป้าหมายสิ่งที่ต้องการแล้วย่อมจะก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวเองยิ่งขึ้น เกิดความศรัทธาในกระบวนการศึกษาและผู้ให้การศึกษ ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจให้เขามองเห็นความฝันหรือความต้องการของเขาว่ามันอาจจะกลายเป็น

ความจริงก็ได้

14. หลักการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและปัญหาของบุคคล เพื่อตอบสนองหลักการนี้ หลักสูตรของการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงต้องมีลักษณะที่ยืดหยุ่น นำเอาหลักการเดียวที่นำมาใช้กับทุกคน ๆ ชุมชนและกับทุก ๆ บุคคล เพราะการให้การศึกษากับผู้ที่ให้แรงงานอยู่ในโรงงาน เขตตัวเมือง ย่อมต้องการการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างไปจากผู้ที่มีอาชีพทางการ เกษตรและอยู่ในชุมชนชนบท (อุ้นดา นพคุณ 2523 : 34-38)

หัวข้อที่ 5 สาเหตุแห่งความจำเป็นของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานับว่าเป็นปัจจัยสูงสุดในการพัฒนาประเทศ เพราะกำลังคนในปัจจุบันสำคัญในการพัฒนาทุก ๆ ด้าน ซึ่งคุณภาพและประสิทธิภาพของการศึกษาเท่านั้นจะเป็นสิ่งชี้ถึงคุณภาพและประสิทธิภาพของกำลังคน

ปัจจุบันนี้การศึกษานอกระบบโรงเรียนได้มีความสำคัญและความจำเป็นมากกับชนทุกประเทศ ทั้งนี้เพราะการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะสามารถจัดบริการให้แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งว่าบุคคลนั้นจะต้องอยู่ในระบบโรงเรียนหรือไม่ และจะสามารถตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลได้อย่างเต็มที่ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

สาเหตุแห่งความจำเป็นของการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้มาจากสาเหตุ 6 ด้าน ใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ด้านประชากร ปัญหาสำคัญมากอย่างหนึ่งในสังคมปัจจุบัน คือ การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนประชากร สำหรับประเทศไทย ในปีการศึกษา 2520 มีประชากรประมาณ 44 ล้านคน ในปี 2529 มีประชากรประมาณ 50 ล้านคน แม้ว่าอัตราการเกิดของคนจะลด แต่จำนวนประชากรกลับเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งสาเหตุสำคัญเนื่องมาจากความเจริญทางการแพทย์ การอนามัย ที่ช่วยทำให้คนอายุยืนมากขึ้น การเพิ่มขึ้นของประชากรจึงเป็นการเพิ่มปริมาณความต้องการด้านอุปโภค บริโภคและการศึกษาอันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตในสังคมยุคใหม่ สังคมถือว่ามนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด ประเทศที่เจริญก้าวหน้าจำเป็นต้องมีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ จึงมีเสถียรภาพสำคัญที่สุดของสังคมอีกต่อไปแล้ว

ในสังคมปัจจุบันมนุษย์มีบทบาทหน้าที่มากขึ้น ทั้งด้านการพัฒนาความก้าวหน้าของสังคม การแก้ไขปัญหาค่าต่าง ๆ ของสังคม รวมทั้งการพัฒนาร่างกาย จิตใจของตนเอง การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงมีหน้าที่เกื้อหนุนการศึกษาในระบบโรงเรียนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อาชีพ สังคม เพื่อจะสามารถสนองตอบกับปริมาณที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากร

2. ด้านสังคม

1. สังคมโลกและสังคมย่อย มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อันมีการหยุดนิ่ง การจัดการศึกษาจึงต้องจัดให้ทันต่อเหตุการณ์ที่ผันแปรไป เพื่อประชาชนจะได้ปรับตัวและดำรงอยู่อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสังคมใหญ่

2. สังคมมีความซับซ้อนขึ้น หากให้เกิดปัญหาระหว่างสังคมเมือง สังคมชนบท สังคมเกษตรกรรม สังคมอุตสาหกรรม ความแตกต่าง ช่องว่าง ข้อได้เปรียบ เสียเปรียบ จำเป็นที่จะต้องได้รับการประสานให้เกิดความกลมกลืน และหากให้คนในแต่ละสังคมได้เข้า

งานบทบาทของตนเองมากที่สุด

3. เพื่อลดช่องว่างระหว่างสมาชิกของสังคม ลดปัญหาเรื่องความล้มเหลวระหว่างบุคคลในครอบครัว คนต่างวัย คนรุ่นหนุ่ม คนที่มีความเชื่อยึดถือในสิ่งเดิม ๆ ชาติ ด้วยการใช้ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ระบบสื่อสารมวลชนที่สามารถเผยแพร่ข่าวสารได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง มาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

4. สนองนโยบายและแนวทางที่จะพัฒนาคนในชนบทอันเป็นกลุ่มส่วนใหญ่ของประเทศให้มีความรู้ มีพื้นฐานในการดำรงชีวิตถึง เกษตรมาตรฐานขั้นค่า มีทัศนคติที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต

3. คำนการ เมือง เพลโต กล่าวว่า "การศึกษาคือเครื่องมือที่ผู้ปกครองประเทศ ใช้ในการเปลี่ยนแปลงนิสัยมนุษย์ เพื่อก่อให้เกิดรัฐที่มีความสมบูรณ์สามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถ้าพลเมืองมีการศึกษาเขาสามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และสามารถเผชิญกับเหตุฉุกเฉินต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ ถ้าระบบการศึกษาดีแล้ว การพัฒนาปรับปรุงสิ่งใดก็ตามย่อมทำได้โดยง่าย แต่ถ้ารัฐทอดทิ้งการศึกษาเสียแล้ว ไม่ว่ารัฐจะหาการอื่นใดยอมทนงังเกิดผล" จากคำกล่าวนี้ ค่อนข้างจะมองการศึกษาเป็นเครื่องมือของการเมืองกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ เป็นตัวกำหนดคณาแนวทางนโยบายภายในประเทศ เสรีประชาธิปไตยก็จะให้การศึกษากับแนวปลุกฝังค่านิยมประชาธิปไตย ประเทศสังคมนิยมก็จะปลุกฝังค่านิยมประชาธิปไตย ประเทศสังคมนิยมก็จะปลุกฝังค่านิยมในลัทธิการเมืองการปกครองของตน

การให้การศึกษาก็มุ่งเพื่อให้เกิดความมั่นคง เสถียรภาพของประเทศ ให้ประชาชนมีแนวคิด แนวปฏิบัติ ความเชื่อเป็นทิศทางเดียวกัน เพื่อประโยชน์ของการปกครองและเพื่อความสงบสุขในสังคม หากระบบการศึกษาเจริญถึงขีดสุด ประชาชนก็จะมีส่วนร่วมในการปกครอง การตัดสินใจของชาติมากขึ้น และสามารถเป็นตัวแทนคณะอื่น ๆ ได้ ดังนั้นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงมีส่วนช่วยในการสร้างความมั่นคง และเสถียรภาพของประเทศ

4. คำนการศึกษา

1. จากแนวความคิดที่ว่า การศึกษาเกิดขึ้นตลอดชีวิต จึงจำเป็นต้องจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อให้โอกาสการศึกษาแก่ประชาชนทุกคนเพื่อพัฒนาตนเอง

2. จากข้อจำกัดบางประการของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่ไม่สามารถจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง (มีคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่มีโอกาสได้เข้ารับการการศึกษา) เนื่องจากค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง จำกัดเรื่องเวลา จำกัดด้านเนื้อหา เน้นการสอนหนังสือเพื่อการเรียนต่อมากกว่าการประกอบอาชีพ ฯลฯ การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงต้องเข้ามามีบทบาท เสริมสิ่งที่การศึกษานอกระบบเรียนหาไม่ได้ ให้เกิดความสมบูรณ์ความเสมอภาคทางการศึกษา

3. การศึกษานอกระบบโรงเรียนจัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งขัดเคาะสังคม เพื่อให้เกิดสังคมแห่งความสงบสุข โดยให้ประชาชนได้มีโอกาสรับการศึกษาด้วยความรู้อย่างถูกต้องรวดเร็วและทั่วถึงยิ่งขึ้น

5. คำนวัฒนธรรม วัฒนธรรม ลัทธิ ความเชื่อใหม่ ๆ ถูกเผยแพร่เข้ามาโดยทางสื่อมวลชน เศรษฐกิจ การค้า การสื่อสาร และอื่น ๆ อันเป็นผลกระทบต่อพฤติกรรม ความเชื่อ วิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยมใหม่ ๆ ที่อาจไม่สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี

เดิมของประชาชน มีแนวโน้มสู่ความขัดแย้ง และปัญหาของสังคม การยอมรับและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมต่างชาติโดยขาดการพิจารณาไตร่ตรอง ที่ทำให้วัฒนธรรมชนธรรมนิยมประเพณีอันดีงามของชาติจำนวนมากได้สูญหายไป การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงมีหน้าที่สำคัญในการอนุรักษ์ อนุรักษ์รักษาวัฒนธรรม ชนธรรมนิยมประเพณีอันดีงามที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติเหล่านี้ไว้

6. ด้านเศรษฐกิจ

1. การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรม เป็นสังคมอุตสาหกรรม ทำให้ผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมต้องมีการปรับตัว การผลิตแบบเดิมซึ่งเป็นการผลิตเพื่อบริโภคภายในครอบครัว และแลกเปลี่ยนกันธรรมดา ต้องเพิ่มผลผลิตมากขึ้นเพื่อธุรกิจการค้าและจำเป็นต้องรู้จักระบบ ขบวนการทางเศรษฐกิจ ทั่วทั้งกว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ทางด้านปริมาณและคุณภาพ

2. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เครื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรง พัฒนาขึ้นมามากมาย ประชาชนต้องรู้จักเลือกใช้อย่างเหมาะสม นำมาใช้งานเกินความจำเป็นซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาลงทุนสูง ปัญหาการว่างงาน การสูญเปล่าตลอดทั้งจะต้องรู้จักวิธีใช้ให้ถูกต้อง รู้คุณค่า รู้โทษของเทคโนโลยีนั้น ๆ

3. ปัญหาการอพยพเข้าเมืองของประชาชน เนื่องจากอาชีพการเกษตรของชาวชนบทในหลาย ๆ แห่งของประเทศนั้นสามารถจะหารายได้เพียงพอต่อการยังชีพ ทำให้ชาวชนบทจำนวนมากต้องเดินทางมาอาศัยอยู่ในเมืองและหางาน ที่จำเป็นต้องมีความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีใหม่

4. การศึกษานอกระบบโรงเรียน จัดสอนวิชาชีพ ทักษะต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ส่งเสริมให้เกิดอาชีพแบบครบวงจร ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือกันอย่างจริงจังและทั้งฝ่ายผู้ให้และผู้รับบริการ (เกียรติวรรณ อมาตยกุล 2530 : 22-25)

หัวข้อที่ 6 ข้อแตกต่างของการศึกษานอกระบบโรงเรียนและนอกระบบ

สำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น เราคงจะคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีเพราะได้เคยรับการศึกษานอกระบบโรงเรียนมาก่อนด้วยกันแล้วทั้งนั้น อย่างไรก็ตามเพื่อให้ได้มีความเข้าใจในรายละเอียดของกิจกรรม/โครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ดียิ่งขึ้น จึงใคร่ขอแนะนำเปรียบเทียบกับกิจกรรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยเปรียบเทียบกันในด้านต่าง ๆ รวม 10 ประการ ดังนี้

การศึกษานอกระบบโรงเรียน	การศึกษานอกระบบโรงเรียน
-------------------------	-------------------------

1. วัตถุประสงค์และหน้าที่

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีปรัชญาในการจัดการศึกษาเพื่อที่จะให้คนรู้หนังสือ

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีปรัชญาในการจัดการศึกษาเพื่อหลักการเรียน

มากกว่าการทำงาน โดยเน้นให้ความรู้ด้าน ทัศนวิสัย วิชาการ ดังนั้นผู้เรียนมักจะต้องมีชีวิต ที่ตัดขาดจากการทำงาน โดยมีภาระเรียนใน ห้องเรียนเป็นหลักและมีสิ้นคั่นต่อเนื่องแน่นอน

2. มีวัตถุประสงค์ประสงค์ในระยะยาว มีความมุ่ง หมายทั่วไป เพื่อเตรียมพื้นฐานบุคคลสู่อนาคต แห่งการศึกษาเป็นลำดับขั้นตั้งแต่ระดับต่ำจนถึง ระดับสูง คือ แบ่งเป็นระดับประถม มัธยมและ อุดมศึกษา

3. มีหน้าที่ให้การศึกษาค้นอ่าน-เขียนทักษะ ภาษาสัญลักษณ์ เป็นหลักสำคัญ และการให้ ความรู้เฉพาะทางซึ่งมีข้อจำกัดอยู่มากในเรื่อง กว้าง ๆ เช่น ความสามารถในการรับนัก เรียน นักศึกษา มีความยืดหยุ่นน้อย มีระบบที่แน่นอน เปลี่ยนแปลงยาก เป็นต้น

4. จากข้อจำกัดต่าง ๆ ทำให้การศึกษาระบบโรงเรียนไม่สามารถจัดการศึกษาให้แก่ ประชาชนได้ทั่วถึง อีกทั้งยังมีระบบคัดเลือกคน ออก เช่น การสอบคัดเลือก หรือการที่ผู้เรียน ได้เรียนไม่ตรงกับความสนใจ หรือความต้องการ เนื่องจากใช้เกณฑ์คะแนนเป็นหลักถือเป็นการ เข้ารับการศึกษาอย่างจำใจ จำยอม

5. ค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงและผู้เรียนมักจะมี หนี้มีรายได้เป็นของตนเองเนื่องจากผู้เรียนในระบบโรงเรียนต้องตัดขาดจากชีวิตการทำงาน

6. การเพิ่มขึ้นของประชากรมากขึ้นทุก ๆ ปี แต่อัตราการขยาย และพัฒนาการศึกษาเกิดขึ้น ได้ช้ากว่าจึงไม่สามารถจัดให้เพียงพอและสม บูรณ์ได้

2. ด้านการบริหารและการจัดการ

1. การบริหารเป็นระบบเปิด คือ มีระเบียบ วิธีดำเนินการ หลักสูตร การบริหารที่แน่นอน และเหมือนกันทุกภาค ทุกท้องถิ่น ยากแก่การ เปลี่ยนแปลง เนื่องจากมีสิ้นคั่น กฎระเบียบ ปฏิบัติมากมายและเป็นการกำหนดขึ้นโดยส่วน กลาง

เพื่อการหางาน และการหางานเพื่อการ เรียนรู้ อันเป็นหลักพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ ดังสุภาษิตที่ว่า"ค่าของคนอยู่ที่ผลของงาน" ให้การศึกษาเพื่อให้คนรู้จักคิด รู้จักตัดสินใจ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ได้จริงในชีวิตประจำวัน

2. มีวัตถุประสงค์ระยะสั้น และมีความ มุ่งหมายเฉพาะเจาะจง เพื่อสนองความ ต้องการ ความสนใจของบุคคลและชุมชน เป็นการให้ความรู้ ทักษะที่จำเป็นและทัน ต่อเหตุการณ์ สถานการณ์ที่เป็นอยู่

3. เป็นการสนองตอบต่อประโยชน์ของคน ส่วนใหญ่ของสังคม จึงเป็นการอำนวยความสะดวกแก่การพัฒนาประเทศ สนับสนุนให้มีการ ระดมทรัพยากรทั้งภาครัฐและเอกชน และท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

4. สร้างความเสมอภาคทางการศึกษา ให้แก่สมาชิกในสังคม ให้โอกาสแก่ผู้ที่ขาด หรือพลาดโอกาสการศึกษาในระบบโรงเรียนได้ศึกษาต่อและ เลือกศึกษาตามความ สนใจ ความถนัด และเปิดโอกาสให้ผู้ที่อยู่ ห่างไกล หรือผู้มีภาระกิจการงานได้ศึกษา โดยไม่กระทบกระเทือนต่อหน้าที่ประจำ

5. ค่าใช้จ่ายในการ เรียนค่า และผู้เรียน สามารถประกอบอาชีพหารายได้ความภาค

6. จัดขึ้นเพื่อประชาชนทุกคน ทุกวัย ทุก เวลาและทุกสถานที่จึงสามารถสนองความ ต้องการ ทันต่ออัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร

1. เป็นการบริหารโดยระบบเปิด คือ มีความยืดหยุ่นให้เกิดความคล่องตัวมากที่สุด กฎ ระเบียบต่าง ๆ จะเปิดกว้าง เพื่อให้ การปฏิบัติงานสนองต่อผู้เรียนมากที่สุด แม้ว่าจะมีบางโครงการที่มีกฎระเบียบตายตัว บ้างเพื่อความเหมาะสม เช่น การศึกษา

2. มีการบริหารในสายงานด้านการศึกษา โดยเฉพาะ ตั้งแต่ระดับกลาง ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน คือ หน่วยงาน สถาบันการศึกษาในพื้นที่

3. บุคลากรผู้ให้ความรู้

1. ครู-อาจารย์ ที่จะเป็นผู้ให้ความรู้แก่ผู้เรียน จะมีระเบียบกำหนดว่าจะต้องมีคุณลักษณะ จึงจะมีสิทธิสอนผู้เรียนระดับใด

4. ผู้เรียนและคุณลักษณะของผู้เรียน

1. ผู้เรียนในระบบโรงเรียน เรียกว่านักเรียน นักศึกษา นิสิต ซึ่งอยู่กับระดับการศึกษาและสถาบันการศึกษา

2. มีการกำหนดวัยของผู้เข้ารับการศึกษา ระดับต่าง ๆ และกำหนดพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. ผู้เรียนแม้ต้องมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ อีกทั้งต้องมีความพร้อมทางเศรษฐกิจ สามารถร่วมกิจกรรมทุกอย่างได้ ความที่หลักสูตรกำหนด จึงจะมีโอกาสสำเร็จการศึกษา

5. เวลาในการเรียนการสอน

1. ระยะเวลาในการศึกษาให้จบหลักสูตรค่อนข้างยาวนาน เช่น การศึกษาให้สำเร็จหลักสูตรระดับปริญญาตรีอาจต้องใช้เวลาจนถึง 16 ปี เป็นต้น

สายสามัญ

2. การบริหารงานต้องใช้ระบบประสานงาน ประสานแผนการทำงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งรัฐบาล เอกชน ตลอดจนทั้งกลุ่มเป้าหมาย

1. ผู้ให้ความรู้ คือ ผู้ซึ่งมีความรู้ มีความชำนาญ เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ และมีคุณลักษณะที่เหมาะสม ดังนั้นผู้ให้ความรู้ คือ ใครก็ได้ที่มีความรู้และความสามารถถ่ายทอดความรู้ได้จริง

1. ผู้เรียนนอกระบบโรงเรียนอาจเรียกว่า นักศึกษา ผู้เรียน กลุ่มผู้สนใจ กลุ่มผู้ฝึกอบรม ฯลฯ แล้วแต่กิจกรรมที่จัดขึ้น

2. กิจกรรมส่วนใหญ่ยกยทั่ว ๆ ไป ให้นำหนดอายุ เพศ เพียงแต่มีความสนใจก็สามารถเข้าร่วมได้ แม้บางกิจกรรมจะมีการกำหนดก็จะกำหนดแบบกว้าง ๆ ไม่เฉพาะเจาะจง แต่ส่วนใหญ่กำหนดพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน

3. จัดเพื่อผู้เรียนทุกประเภท ทั้งที่บังคับ คำนวณร่างกาย ใจดีใจ และคนปกติทั่วไป ค่าใช้จ่ายต่ำ

1. ใช้เวลาระยะสั้น ๆ ในการศึกษาก็สามารถจบหลักสูตรได้ และเปิดโอกาสให้เรียนได้เร็ว-ช้า ตามความสามารถ และจนกว่าจะได้ผลเป็นที่พอใจของผู้เรียน เช่น บางกิจกรรมใช้เวลา 10 วัน 3 เดือน 1 ปีครึ่ง เป็นต้น

2. เวลาในการเข้าชั้นเรียนส่วนใหญ่เป็นเวลาราชการ คือ กลางวันทั้งภาคเช้าและภาคบ่าย โดยเรียน 5 วัน/สัปดาห์ เป็นต้น

2. เวลาเรียนจะมีคหุ่่นตามความสะดวกของผู้เรียน เป็นสำคัญเช่น อาจจะเป็นตอนกลางวัน ตอนเย็น ตอนกลางคืนก็ได้ ซึ่ง เป็นเวลาที่ว่างจากการกิจประจำวัน

6. ลักษณะหลักสูตรและเนื้อหา

1. กำหนดหลักสูตรและเนื้อหาการเรียนเน้น นอนช้คเงินเหมือนกันหมดทั่วประเทศยึดหลัก เดียวกัน และเป็นการกำหนดโดยคณะวิชา การส่วนกลาง ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงได้ ยาก

1. กำหนดหรือจัดหลักสูตรขึ้นตามความ ต้องการของผู้เรียน ซึ่งได้จากการสำรวจ ความต้องการ ความสนใจ และสอดคล้อง กับท้องถิ่นนั้น ๆ มีความยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมกับเหตุการณ์ บั่จจุบัน

2. ผู้เรียนมีหน้าที่เรียนและปฏิบัติตามสิ่งที่ กำหนดไว้วันหลักสูตรเท่านั้น โดยที่เนื้อหา วิชาอาจน้ล้ดกันกับที่วัดความเป็นอยู่ที่แท้ จจริง

2. เนื้อหาการเรียนสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นจริงมากที่สุดและผู้เรียนสามารถเลือก เรียนได้และมีบทบาทในการกำหนดกฎระ- เียบนกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ

7. หน่วยงานและสถานที่จัดการศึกษา

1. จัดโดยกระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหา วิทยาลัย และเอกชน แต่ก็อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ หน่วยที่จัดให้ความรู้ คือสถาน ศึกษาเช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย

1. จัดโดยหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ และ เอกชน น้เฉพาะแต่หน่วยงานทางการศึกษาเท่านั้น สถานที่ให้ความรู้จะเป็นที่ใดก็ได้ที่ผู้เรียนสะดวกและพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์เช่นในโรงเรียน สถานศึกษาในหน่วยราชการ เอกชน โรง งาน บริษัท สภาคานล บ้านกานัน บ้านผู้ ใหญ่บ้าน ศาลาวัด หรือแม้กระทั่งใต้ต้นไม้ เป็นต้น

8. วิธีการเรียนการสอนและผลออกมาแทน

1. การเรียนการสอนยึดถือตามหลักสูตร- และข้อกำหนด กฎระเบียบเป็นหลัก

1. ยึดถือสิ่งแวคล้อมสภาพท้องถิ่น ผู้เรียน และปัจจัยอื่น ๆ เป็นหลัก

2. ยึดครูเป็นผู้ให้ความรู้ ถ่ายทอดประสพ การณ์ และมีลำดับขั้นตอนในการถ่ายทอด ความที่กำหนดไว้ในรายละเอียดตามรายวิชา และบทเรียน

2. ถือผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ เรียนรู้ด้วยปัญหา การเรียนรู้ต่าง ๆ เริ่ม ต้นจากตัวของผู้เรียนเอง

3. ต้องอาศัยเครื่องมือ อุปกรณ์ เทคโนโลยีต่าง ๆ ประกอบมากจึงจะได้ผล

3. อาศัยเครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ ในท้องถิ่น พยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้

4. เรียนสำเร็จหลักสูตรจะได้รับใบประกาศนียบัตรแห่งความรู้นั้น เพื่อนำไปสู่การประกอบอาชีพต่อไป

9. การลงทุน

1. เป็นการลงทุนที่สูง ทั้งในด้านสถานที่และบุคลากร ผู้เรียนเองก็ต้องใช้เวลาเรียนนาน

2. มีการกำหนดค่าเล่าเรียนไว้คงตัว ในการศึกษาแต่ละระดับชั้น

10. การควบคุมดูแล

1. หลักสูตรและมาตรฐานการศึกษา ถูกควบคุมจากองค์การภายนอก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบด้านการศึกษาโดยตรง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น

2. ระบบการควบคุมทั้งภายในและภายนอก มีโครงสร้างที่ตายตัว มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ และลำดับในการบังคับบัญชา กำหนดบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างครูกับครู

มากที่สุด ซึ่งเป็นของที่ทำได้ง่าย และมีราคาถูก

4. ผลสำเร็จของการเรียน คือ ผู้เรียนสามารถนำเอาสิ่งที่ได้เกิดประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน เช่น ความรู้ด้านอาชีพ การเกษตร การช่าง และการเรือน ฯลฯ

1. เป็นการลงทุนที่ประหยัดกว่า โดยใช้ทรัพยากรและบุคลากรที่มีอยู่ในชุมชน ในด้านเวลา ก็จะใช้เวลาว่างหึ่งของผู้เรียนและของวิทยากร

2. ไม่มีกำหนดค่าเล่าเรียนอย่างแน่นอน หึ่งนี้แล้วแต่ลักษณะของโครงการนั้น ๆ

1. การควบคุมกิจกรรมมักกำหนดรูปแบบไว้โดยเฉพาะ จะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามต่อองค์การหรือสถาบันที่จัดส่วนใหญ่มักนำช่องค์กรของรัฐที่รับผิดชอบทางการศึกษาโดยตรง เป็นการริเริ่มกิจกรรมด้วยตนเอง ค่าเงินงานและความคุมเอง

2. การควบคุมใช้บรรยากาศแบบประชาธิปไตย คุ้มครองแบ่งระดับชั้น เป็นแบบกระจายสมัครใจ การอาสาสมัคร ร่วมกันรับผิดชอบ ผู้เรียนและชุมชนจะเป็นผู้ควบคุม

หัวข้อที่ 7 คุณสมบัติและข้อได้เปรียบของการศึกษานอกระบบ

จากหัวข้อข้างต้น "ข้อแตกต่างของการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษานในระบบโรงเรียน" หากได้เห็นถึงคุณค่าและข้อได้เปรียบของการศึกษานอกระบบโรงเรียนแล้วของหลักการ 4 ประการใหญ่ ๆ ดังนี้

1. โครงการและกิจกรรมส่วนมากของการศึกษานอกระบบโรงเรียน สามารถนำมาใช้และก่อผลประโยชน์ได้ทันทีทันใด (Immediate Usefulness) ทั้งนี้อาจจะพิจารณาได้จากความเจริญก้าวหน้าของผู้เรียนในด้านการทำงานและอาชีพ ช่วยก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งจะมีลักษณะตรงกันข้ามกับการศึกษาในระบบโรงเรียน เพราะว่าจะต้องรอ

คอยสำหรับการนำไปใช้ในอนาคต (Future Use) ตัวอย่างเช่น ถ้าหากผู้เรียนเข้ามา
 ร่วมในกิจกรรมในโครงการสอนกลุ่มสนใจแล้วก็จะสามารถนำความรู้ ความชำนาญไปใช้ได้
 โดยใช้เวลาเรียนเพียงไม่กี่ชั่วโมง

2. การเรียนการสอนในการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีลักษณะที่ยึดถือตัวผู้
 เรียนและความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยถือเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้(Person
 -centered or Need-centered) ดังนั้นผู้เรียนจะเลือกเรียนเฉพาะสิ่งที่ตนเองมีความ
 สนใจและต้องการเท่านั้น

3. การจัดกิจกรรมการศึกษาในนอกระบบโรงเรียนมุ่งให้ความสำคัญกับการประ
 กาศนิยมบัตร และความสำเร็จทางด้านวิชาการมากขึ้น (Academic degree or certifi
 cate) รวมทั้งผู้สอนจะเป็นครูก็ได้ ว่าจะจำเป็นต้องมีคุณวุฒิต่างการศึกษาสูงมากขึ้น แต่ขอ
 ให้นำความสามารถและความรู้ที่จะถ่ายทอดแก่ผู้เรียนได้เป็นสิ่งสำคัญ

4. การศึกษานอกระบบโรงเรียนให้ความสำคัญส่วนใหญ่นอกเหนือจากการปฏิบัติจริงและสา
 มารถนำไปใช้ได้กับสถานการณ์การดำรงชีวิตได้ และเป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน
 (Job-related) การเรียนรู้ทางด้านทฤษฎีนั้นเป็นเพียงเพื่อให้เกิดความเข้าใจและการ
 ขยายแนวคิดเท่านั้น แต่จะเน้นความสำคัญส่วนใหญ่นอกเหนือการปฏิบัติ และทักษะที่ผู้เรียนจะได้รับ
 จนกระทั่งสามารถนำไปทำเป็นงานหรือสามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ถ้าหันมาพิจารณาถึงสิ่งที่การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีส่วนส่งเสริมให้เกิดผลดี
 ต่อการศึกษาในระบบโรงเรียน ก็สามารถสรุปจุดสำคัญของการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ดัง
 ต่อไปนี้คือ

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นแนวทางเลือกพิเศษสำหรับการศึกษาระ
 ระบบโรงเรียน(As an alternative) ในความหมายนี้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีวิธี
 การที่สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะว่าการศึกษาระบบโรงเรียนอาจจะนำได้
 ทำเนื่องจากการขาดแคลนด้านทรัพยากร เช่น เกี่ยวกับเวลา อาคารสถานที่ บุคลากร
 ด้านงบประมาณ ดังตัวอย่างเช่น การจัดสอนวิชาทางด้านหัตถกรรมที่บ้านต่าง ๆ วิชาชีพ
 ด้านเกษตรกรรม ทั้งนี้โดยการจัดโครงการส่งเสริมเป็นพิเศษนอกเวลา (Extension
 program)

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการส่งเสริมและสนับสนุน
 การศึกษาระบบโรงเรียน (As a complement) การจัดโครงการการศึกษาออก
 ระบบโรงเรียนสามารถเป็นส่วนประกอบที่เสริมให้ระบบโครงสร้างของการศึกษามีความสม
 บรูณ์มากขึ้น โดยอาจจะจัดทำในรูปแบบของโครงการฝึกอบรมเพื่อนำไปปฏิบัติงานได้ทันทีขึ้น (On-
 the-job training) จากการทำเอาทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อชีวิต
 ประจำวัน ทั้งนี้ให้ตรงกับสภาพความต้องการและปัญหาของผู้เรียน

3. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อการส่งเสริมและเป็น
 การเพิ่มเติมการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน(As an extension)ในความหมายนี้ มี
 ลักษณะที่เหมาะสมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อย้ำถึงการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นความ
 พยายามในการขยายกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดไปในตัวบุคคล
 โดยเฉพาะเมื่อได้จบการศึกษาในระบบโรงเรียนไปแล้ว สำหรับวิธีการที่ทันสมัยและเหมาะสมมากที่สุด
 ก็คือการศึกษานอกระบบเรียนนั่นเอง

4. การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดระบบการเรียนรู้ขึ้น
 ภายในสังคม(Learning System)ความต้องการทั้งหมดของประชาชนในชาติอาจจะได้รับ

การบริการ เพื่อการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยการจกกิจกรรมการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียนร่วมกันเป็นสำคัญ ทั้งนี้ว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะมีลักษณะอย่างไร ก็อาจจะพิจารณาเป็นส่วนประกอบของระบบการเรียนรู้ และสามารถทำให้เป็นกิจกรรมที่มีความสมบูรณ์ เพื่อให้การศึกษาได้ทำหน้าที่ในสังคมอย่างมีความหมายยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ถ้าหากพิจารณาจากกระบวนการจัดการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนของไทยเราที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ก็จะได้เห็นว่าคุณค่าของการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีอยู่หลายด้านด้วยกัน โดยเฉพาะในด้านที่สำคัญ ๆ และควรได้กล่าวถึงมีอยู่ 3 ประการคือ

ประการที่ 1 การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นวิธีการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ และได้รับผลสำเร็จอย่างสูงนอกเหนือจากการศึกษามากับชั้น หรือการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการช่วยผู้คนที่อยู่นอกโรงเรียนสามารถอ่านหนังสือออกคิดเลขเป็น และได้รับทราบข่าวสารข้อมูลทั้งที่เป็นต่อค่าเงินชีวิต โดยจะเห็นได้จากการดำเนินโครงการ การรณรงค์เพื่อการเรียนรู้หนังสือแห่งชาติ โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โครงการจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

ประการที่ 2 การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นโครงการที่สามารถจัดการอย่างได้ผลสำหรับประชากรที่อยู่นอกโรงเรียนจำนวนมากหลายล้านคน โดยให้ได้รับความรู้ทางด้านวิชาชีพ และทักษะที่สำคัญในการประกอบอาชีพ ซึ่งหลังจากนั้นก็ทำให้ผู้เรียนมีรายได้ดีขึ้น มีคุณภาพและมาตรฐานการครองชีพที่มั่นคงมากขึ้น ตัวอย่างในลักษณะนี้ก็คือการสอนวิชาชีพต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียนสารพัดช่าง สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ตลอดจนกระทั่งการจัดดำเนินการสอนของสถาบันเอกชนและมูลนิธิต่าง ๆ ซึ่งนับได้ว่าเมืองคัลร์และสถาบันช่วยกันดำเนินการอยู่อย่างมากมายทั้งในกรุงเทพฯ และจังหวัดต่าง ๆ เกือบทั่วประเทศไทย

ประการที่ 3 การศึกษานอกระบบโรงเรียน สามารถจัดดำเนินการเพื่อให้โอกาสแก่ประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียนได้รับการพัฒนาทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และนันทนาการ ตามความสนใจของผู้เรียน โดยเฉพาะผู้ที่ไม่มีโอกาสได้รับจากในระบบโรงเรียน กิจกรรมในลักษณะนี้ ได้แก่ การจัดอบรมผู้ใหญ่ในชนบท การอบรมแม่บ้านการอบรมผู้นำเยาวชน การอบรมผู้นำกลุ่มเกษตรกร เป็นต้น ซึ่งก็จัดดำเนินการโดยหลายหน่วยงานของรัฐบาล อาทิ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำจังหวัด กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ 2529 : 33-35)

ปฐม นิคมานนท์ ได้อธิบายว่า ข้อได้เปรียบของการศึกษานอกระบบโรงเรียนพอจะแบ่งเป็นลักษณะที่สำคัญได้ 3 ประการคือ

1. ข้อได้เปรียบด้านการลงทุน การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการลงทุนที่ประหยัดกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน ระยะเวลาที่เข้าเรียนสั้นกว่า และกำหนดเวลาเรียนแตกต่างกันแล้วแต่เรื่องที่จะเรียนจะฝึก และเวลาเรียนของแต่ละคนก็ยังไม่เท่ากันด้วย สิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียน เช่น อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนบุคลากรก็ใช้ร่วมกับกิจกรรมอื่น ทั้งที่เป็นเรื่องของการศึกษาโดยตรงและกิจกรรมอื่น ๆ ในสังคม บุคลากรผู้มาเป็นวิทยากรจะใช้เวลาว่างจากงานประจำ บางครั้งจัดในลักษณะอาสาสมัคร ผู้เรียนก็ใช้เวลาว่างมาเรียน รัฐลงทุนน้อย เพราะบางอย่างผู้เรียนหรือชุมชนจะช่วยตัวเองได้

2. สอดคล้องกับความต้องการ การศึกษานอกระบบโรงเรียนสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนมากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน ทั้งนี้เป็นเพราะกิจกรรมการเรียน

ใช้ระยะเวลาสั้นและมีจุดประสงค์ที่เฉพาะเจาะจง มีกิจกรรมให้เลือกกว้างขวางกว่า ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนตามความสนใจ จึงมีลักษณะสอดคล้องกับความต้องการส่วนบุคคล และสอดคล้องกับสภาพของสังคม อาชีพและการงานของผู้เรียนสะท้อนให้เห็นลักษณะของเนื้อหาและกิจกรรมที่เรียน ส่วนใหญ่ที่มุ่งเรียนในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ เป็นการเพิ่มพูนทักษะด้านอาชีพ ในด้านผู้สอนก็ไม่ได้เจาะจงว่าจะต้องเป็นครูโดยตรง หากแต่เป็นผู้ชำนาญในแต่ละด้านจึงมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงในสังคมและ เป็นสิ่งที่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้

3. ข้อได้เปรียบในเรื่องความยืดหยุ่น ลักษณะความยืดหยุ่นนี้ถือเป็นข้อได้เปรียบที่สำคัญที่สุดของการศึกษานอกระบบโรงเรียน กิจกรรมการเรียนการสอนมีแตกต่างกันมากมาย สถาบันที่จัดก็มีจำนวนมาก ทั้งหน่วยของรัฐและภาคเอกชน รวมทั้งในลักษณะองค์การสาธารณูปโภค และอาสาสมัครในรูปแบบต่าง ๆ การควบคุมจากส่วนกลางมีน้อยกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน จึงมีความคล่องตัว และยืดหยุ่นมากกว่า สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน หรือชุมชน ได้ดีกว่า สามารถขยายบริการในสู่ประชาชนได้กว้างขวางกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน (บุญ นิคมานนท์ 2528 : 64-65)

อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education) การศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) ต่างก็มุ่งมุ่งหมายคล้ายคลึงกันคือ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะและข้อมูลต่าง ๆ อันเป็นพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต หรือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั่นเอง การศึกษาทั้งสองระบบนี้ต่างมีความจำเป็น และเป็นส่วนประกอบในการสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดไป (Continuing Learning) ดังที่อาเหม็ดและคัมส์ (Ahmed and Coombs) ได้สรุปความเห็นไว้ดังนี้

"การศึกษานอกระบบและการศึกษาในระบบโรงเรียนมิได้เป็นคู่แข่งกัน แต่ว่าการศึกษาทั้ง 2 ประเภทนี้ควรจะเป็นส่วนสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพราะว่าทั้ง 2 กิจกรรมนี้มีความสำคัญและจำเป็น มีรูปแบบการจัดแตกต่างกันหลายอย่างในการก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning System) เพื่อที่จะให้บริการแก่สมาชิกทั้งหลาย และประชาชนที่มีความต้องการหลากหลาย และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา"

หัวข้อที่ 8 ขอบข่ายและกลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

จรรยา พานิชย์สินไชย อธิบายว่า การกำหนดขอบข่ายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน พิจารณาได้จาก ก. กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนและ ข. ประเภทหรือรูปแบบของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ก. กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1. เด็กก่อนวัยเรียน เป็นการศึกษาเพื่อเตรียมพร้อมก่อนที่จะเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา
2. เยาวชนผู้อยู่นอวัยเรียน แต่ยังมีโอกาสได้เรียน
3. เยาวชนหรือผู้ใหญ่ที่ออกจากโรงเรียนกลางคัน
4. ผู้ที่นอวัยโอกาสเข้าเรียนในระบบโรงเรียนเลย
5. ผู้ที่ออกจากโรงเรียนแล้ว ต้องการศึกษาค้นหาความรู้เพิ่มเติม
6. ผู้ที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนและเรียนกิจกรรมบางอย่างเพิ่มเติม เช่น

กิจกรรมเยาวชน โรงเรียนเผยแพร่ศาสนาวันอาทิตย์

ข. ประเภทหรือรูปแบบของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1. ประเภทที่จัดขึ้นเพื่อการศึกษาในระบบ เพื่อพัฒนาและสร้างเสริมบุคคลให้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น การศึกษาประเภทนี้ได้แก่ การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ การศึกษานอกระบบเปิดเสรี การศึกษานอกระบบเปิดต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยเปิด เป็นต้น
2. ประเภทที่ให้บริการข่าวสารและข้อมูล การศึกษาประเภทนี้มุ่งให้ผู้ผ่านการศึกษารังในระบบและนอกระบบได้รับข่าวสารและข้อมูลเพื่อเพิ่มพูนความรู้และพัฒนาการศึกษาของคนในตลอดชีวิต ได้แก่ การจัดห้องสมุดประชาชน การจัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ระเบียบสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ เป็นต้น
3. ประเภทที่มุ่งอบรมเพิ่มเติม ได้แก่ การจัดการศึกษาเพื่อเสริมทักษะในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดกลุ่มสนใจ เป็นต้น
4. ประเภทที่มุ่งเพื่อให้มีการจัดและปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนต่อการศึกษ เช่น แสดงนิทรรศการในรูปห้องทำงาน และพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นต้น
5. ประเภทที่สร้างเสริมความสมบูรณ์แห่งชีวิต เช่น การดนตรี ศิลปะ นันทนาการ เป็นต้น

(จรรยา พานิชย์สินไชย 2528 : 27-28)

นอกจากกลุ่มเป้าหมายที่จรรยา พานิชย์สินไชยได้อธิบายไว้ข้างต้นนั้น ก็ยังมีกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งนักวิชาการมักจะแบ่งตามขอบเขตที่ตนเองเห็น บางท่านก็แบ่งตามขอบเขตของหน่วยงานของตน บางท่านก็มองกว้าง ๆ ว่าแต่ละหน่วยงาน จัดดำเนินการ ที่ไหน แล้วจึงแบ่งตามจุดมุ่งหมายของการจัด เช่น

บรรจง ชูสกุลชาติ แบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 4 กลุ่มดังนี้

1. เป้าหมายด้านพื้นที่ ได้แก่ ชนบท และแหล่งเสื่อมโทรมที่อยู่ในเมือง
2. เป้าหมายในด้านตัวคน ได้แก่ คนที่ไม่มีโอกาสที่จะเข้ารับการศึกษาใด ๆ ทั้งในโรงเรียนและนอกระบบเรียน คนที่ล้มเหลวในการเข้ารับการศึกษาในระบบโรงเรียน เช่น คนที่สอบไม่ผ่านชั้นเรียน คนที่ต้องออกจากโรงเรียนกลางคันแม้ว่ากรณีใด ๆ รวมทั้งคนที่ประสบปัญหาและความล้มเหลวในชีวิต

3. เป้าหมายด้านอายุ ได้แก่ ผู้ที่มีอายุระหว่าง 4-6 ปี ผู้ที่มีอายุระหว่าง 13-24 ปี และผู้ที่มีอายุระหว่าง 25 ปี ถึงตาย

4. เป้าหมายด้านความสำเร็จ ได้แก่ การที่ประชาชนเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ มีความกินดีอยู่ดี มีความอึดอภาพ สามารถปรับตัวและรู้เท่าทันเหตุการณ์ สามารถเพิ่มทักษะในการทำงาน การใช้เวลาว่าง และการเป็นพลเมืองดีของชาติในระบอบประชาธิปไตย (นิตินพริตยาทร รุ่นที่ 5 2528 : 3 ตอนที่ 4)

ปฐม นิคมานนท์ ได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายตามความต้องการและความสนใจในโปรแกรมการศึกษาของประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน ซึ่งได้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายผู้ไม่รู้หนังสือ ส่วนใหญ่เป็นชาวจังหวัด ชวา นา ในปี 2528 จัดว่าผู้ไม่รู้หนังสือของไทยมีประมาณ 14.5 %

2. กลุ่มเป้าหมายผู้รู้หนังสือแบบครึ่ง ๆ กลาง ๆ ประชากรกลุ่มนี้พออ่านออกเขียนได้บ้าง รวมทั้งผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาแต่ไม่มีโอกาสเรียนต่อชั้นสูงขึ้น ในประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่นั้นน้อยกว่า 60 % เป็นผู้จบการศึกษาระดับนี้ บางส่วนกลายเป็นผู้รู้หนังสือไป เพราะไม่เคยอ่านหรือเขียนเลข หลังจากออกจากโรงเรียนแล้ว

3. ผู้ที่จบมัธยมศึกษา ประชาชนกลุ่มนี้จึงเป็นคนชั้นกลาง ได้รับการศึกษาระดับดีพอสมควร มีจำนวนไม่น้อยที่พยายามหาทางศึกษาต่อ หรือสอบเพื่อเลื่อนวุฒิ มีความกระตือรือร้นในการเรียนมากกว่า 2 กลุ่มแรก

4. ผู้จบการศึกษาระดับอุดมศึกษา ได้แก่ผู้ที่จบการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษา จัดว่าเป็นพวกที่ได้รับการศึกษาในชั้นดี คนกลุ่มนี้จำนวนไม่น้อยต้องการเพิ่มวิพยะฐานะอยากเพิ่มเติมความรู้ ความชำนาญเฉพาะแขนงเพื่อคิดค้นความก้าวหน้า รวมทั้งต้องการสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความหมายหรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น(Self-Fullfilment)

อนุรักษ์ บัญชาบุญวัฒน์ มีวิธีการแบ่งกลุ่มเป้าหมายคล้าย ๆ กันที่บรรจุ ชุสุสุชาติ แบ่งไว้ แต่คำนึงถึงรายละเอียดคนแต่ละกลุ่มว่าควรจะให้แก่ใครบ้างและคำนึงถึงลักษณะของปัญหาของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งถือได้ว่าเป็นการกำหนดขอบข่ายที่ชัดเจน

การจำแนกกลุ่มเป้าหมายของอนุรักษ์ บัญชาบุญวัฒน์ (2526 : 165-166) แบ่งออกเป็น 6 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่

1. จำแนกตามพื้นที่ เช่น ในเมือง แหล่งเสื่อมโทรม แหล่งเจริญแล้ว ชนบทที่ก้นकार ชนบทในเขตแทรกซึม ชนบทในส่วนพื้นที่ราบและภูเขาหรือลุ่มน้ำ

2. จำแนกตามวัย เช่น กลุ่มเด็กชาย เด็กหญิง เยาวชนหนุ่มสาว กลุ่มผู้หญิงวัยเจริญพันธุ์ ผู้หญิงก่อนแต่งงาน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน

3. จำแนกตามเพศ เช่น กลุ่มเด็กชาย เด็กหญิง เยาวชนหนุ่มสาว กลุ่มผู้หญิงวัยเจริญพันธุ์ ผู้หญิงก่อนแต่งงาน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน ฯลฯ

4. จำแนกตามลักษณะปัญหา เช่น เด็กวัยเรียนแต่ขาดโอกาสรับการศึกษาจากโรงเรียน เยาวชนนอกโรงเรียน ผู้ไม่รู้หนังสือ ชนกลุ่มน้อย คนพิการทั้งหลาย เช่น พิการทางใจ ทางกาย ทางสังคม ทางสมอง กลุ่มผู้อพยพลี้ภัยเชื้อชาติต่าง ๆ ทั้งประเภทที่อยู่อาศัยในประเทศแบบถาวร เช่น จีนฮ่อ กระเหรี่ยงบางเผ่า และผู้อพยพชั่วคราว เช่น เวียดนามอพยพ ลาว เขมร พม่าพลัดถิ่น กลุ่มผู้ว่างงาน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่มีปัญหา เช่น ปัญหาด้านเงินทุน ปัญหาด้านการผลิต การตลาดและการครอง

5. จำแนกตามกลุ่มและขบวนการ(Movement) เช่น กลุ่มสหกรณ์การผลิต กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ปีก กลุ่มผู้เลี้ยงโคนม กลุ่มผู้ปลูกข้าว ในเขา ถั่ว กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ตลอดจนขบวนการประชาชนที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นโดยทางราชการ เช่น ลูกเสือชาวบ้าน ไซยาอาสาป้องกันชาติ อาสาสมัครรักษาดินแดน กลุ่มกรรมการต่าง ๆ เช่น กรรมการพัฒนาหมู่บ้าน กรรมการอนามัย กรรมการวัด กรรมการป้องกันตนเองและกรรมการโครงการต่าง ๆ ฯลฯ

6. จำแนกตามกลุ่มอาสาสมัคร เช่น เยาวชนอาสาสมัคร ผู้นำเยาวชนอาสาสมัครสาธารณสุข ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข อาสาพัฒนาปศุสัตว์ครูอาสาเดินสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน อาสาสมัครการศึกษาชนนอกโรงเรียน ชุมชนเกษตร ผู้นำเกษตรกรในระดับตำบลและหมู่บ้าน

นิสิตปริญญาโท (กลุ่มรายงานตอนที่ 4) สาขาวิชาการศึกษาเอกระบอบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้สรุปการจำแนกกลุ่มเป้าหมายของประชากรในประเทศไทย ไว้ครอบคลุมมากพอควร ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ

- ก. กลุ่มเป้าหมายจำแนกตามอายุ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกัน คือ
 - 1. กลุ่มเป้าหมายวัยเด็กแรกเกิด-14 ปี
 - 2. กลุ่มเป้าหมายวัยรุ่น อายุ 15-24 ปี

3. กลุ่มเป้าหมายวัยผู้ใหญ่ อายุ 25-60 ปี
4. กลุ่มเป้าหมายวัยชรา อายุ 60 ปีขึ้นไป
- ข. กลุ่มเป้าหมายจากแนวความคิดที่แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มด้วยกัน คือ
 1. กลุ่มเป้าหมายพื้นที่ยากจนในชนบท
 2. กลุ่มเป้าหมายพื้นที่ชุมชนแออัด
 3. กลุ่มเป้าหมายพื้นที่เขตแทรกซึมของลัทธิคอมมิวนิสต์หรือของฝ่ายตรงข้ามรัฐบาล
- ค. กลุ่มเป้าหมายจากแนวความคิดลักษณะวิถีของปัญหาแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มด้วยกันคือ
 1. จำนวนแนวความคิดปัญหาทางการศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มย่อย ได้แก่
 - 1.1 กลุ่มเป้าหมายผู้ไม่รู้หนังสือ
 - 1.2 กลุ่มเป้าหมายผู้ขาดโอกาสรับการศึกษาในระดับโรงเรียน
 - 1.3 กลุ่มเป้าหมายที่ช่วยหาหนังสือ
 - 1.4 กลุ่มเป้าหมายที่เน้นการให้ข่าวสารข้อมูล
 2. จำนวนแนวความคิดปัญหาด้านสาธารณสุข ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มย่อย ได้แก่
 - 2.1 กลุ่มเป้าหมายด้านโภชนาการ
 - 2.2 กลุ่มเป้าหมายด้านอนามัยแม่และเด็ก
 - 2.3 กลุ่มเป้าหมายด้านสาธารณสุขขั้นมูลฐาน
 - 2.4 กลุ่มเป้าหมายด้านการวางแผนครอบครัว
 - 2.5 กลุ่มเป้าหมายด้านยาเสพติดให้โทษ
 3. จำนวนแนวความคิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย ได้แก่
 - 3.1 กลุ่มเป้าหมายด้านปัญหาความยากจน
 - 3.2 กลุ่มเป้าหมายด้านปัญหาผลผลิตทางการเกษตร
 - 3.3 กลุ่มเป้าหมายด้านปัญหาแรงงาน
 4. จำนวนแนวความคิดปัญหาด้านสังคม แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย ได้แก่
 - 4.1 กลุ่มเป้าหมายด้านปัญหาเด็กเยาวชน
 - 4.2 กลุ่มเป้าหมายด้านปัญหาทางสังคมของสตรีไทย
 5. จำนวนแนวความคิดปัญหาด้านความมั่นคงของชาติ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มย่อย ได้แก่
 - 5.1 กลุ่มเป้าหมายด้านปัญหาชาวสวนนอกเขต
 - 5.2 กลุ่มเป้าหมายด้านปัญหาชาวไทยภูเขา
 - 5.3 กลุ่มเป้าหมายด้านปัญหาสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 5.4 กลุ่มเป้าหมายด้านปัญหาชาวอินโดจีนนอกเขต เนื่องจากสงครามคอมมิวนิสต์

หัวข้อที่ 9 ประเภทหรือรูปแบบต่าง ๆ ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เป็นอยู่ปัจจุบันได้มีการแบ่งประเภทหรือรูปแบบการจัดออกมามากมาย ส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องวิธีการจัด เนื้อหาสาระ บุคลากร และกิจกรรมทั่วไปของแต่ละโครงการ เพื่อเพิ่มความเข้มข้นของกิจกรรมการเรียนรู้อุบัติความต้อง

การในการพัฒนาประชากร กลุ่มเป้าหมายและท้องถิ่น

สุนทร โครบรระเท ใต้สรุปไว้ว่า ประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียน อาจจะแบ่งออกได้เป็น 1 ประเภทใหญ่ ความเนื้อหาและตามหน่วยงานที่จัด ดังต่อไปนี้

1. ประเภทการศึกษานอกระบบโรงเรียนแบ่งตามเนื้อหาวิชา สามารถแบ่งออกเป็นประเภทย่อยได้ 3 ประเภท คือ

1.1 ประเภทสายสามัญ(General Education)

หมายถึง กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดสำหรับประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้ง เด็กและผู้ใหญ่ เพื่อให้ความรู้ในวิชาสามัญสำหรับเป็นรากฐานในการดำรงชีวิต และหาความรู้ในระดับสูงต่อไป กิจกรรมแบบนี้เช่นการศึกษานอกระบบที่เทียบเท่าสายสามัญในโรงเรียนภาคปกติ ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเป็นระดับ 1-5 และการศึกษานอกระบบแบบเปิดเสรี ที่ดำเนินการโดยกระทรวงศึกษาธิการ และประสานงานกับหน่วยงานอื่น เป็นต้น

สำหรับความรู้สายสามัญ และวิชาชีพเฉพาะด้านที่สูงกว่าระดับมัธยมศึกษาที่มีชื่อก็มีมหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ที่เปิดรับนักศึกษาโดยนอกระบบจำนวนมาก สถานที่เรียน และใช้การสอนระบบทางไกลเป็นส่วนใหญ่

1.2 ประเภทสายอาชีพ(Vocational Education)

การศึกษานอกระบบโรงเรียนสายอาชีพ มีกิจกรรมการสอนอยู่มาก ทั้งหลักสูตรระยะสั้นตั้งแต่ 5-10 ชั่วโมง ไปจนถึงหลักสูตรระยะยาว 100-300 ชั่วโมง และบางวิชาเป็นหลักสูตรหนึ่งปี หรือมากกว่านั้นก็ยังมี วิชาชีพที่เปิดสอนแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ มี 4 กลุ่ม ดังนี้

2.1 วิชาชีพด้านอุตสาหกรรม ได้แก่ วิชาช่างกลโรงงาน ช่างเครื่องยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างเชื่อม ช่างโลหะ ช่างซ่อมตู้เย็น ช่างประปา ช่างไม้ ช่างก่อสร้าง ช่างซ่อมวิทยุโทรทัศน์ ฯลฯ

2.2 วิชาชีพด้านเกษตรกรรม ได้แก่ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทำนาแผนใหม่ การเพาะเห็ดนางฟ้า การเลี้ยงไข่ ฯลฯ

2.3 วิชาชีพด้านศิลปกรรม ได้แก่ ช่างเสริมสวยและคัทตัม ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ทำอาหาร และขนม การประดิษฐ์ดอกไม้ และการถักทอ ฯลฯ

2.4 วิชาชีพด้านธุรกิจ ได้แก่ วิชาพิมพ์ดีด การบัญชี เลขานุการ ฯลฯ

1.3 ประเภทความรู้ทั่วไป(Avocational Education)

การศึกษาประเภทนี้เป็นกระบวนการให้ความรู้ตามความสนใจของผู้เรียนและความรู้ที่ผู้จัดคิดว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนและประชาชน กิจกรรมนี้มีมากมายนับตั้งแต่การให้ข่าวสารข้อมูล เพื่อให้ทันเหตุการณ์บ้านเมือง และความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต ไปจนถึงการจัดกิจกรรมกลุ่มสนใจในวิชาความรู้ต่าง ๆ ซึ่งผู้เรียนต้องการเรียนเพื่อรู้เพื่อความเพลิดเพลิน หรือเป็นงานอดิเรก อาจเป็นส่วนหนึ่งหรือกลุ่มวิชาในสายสามัญ หรือสายอาชีพก็ได้

2. ประเภทการศึกษานอกระบบโรงเรียนแบ่งตามหน่วยงานที่จัด สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ใหญ่ ๆ คือ

2.1 หน่วยงานของรัฐกล ได้แก่ กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ของรัฐที่ได้จัดดำเนินการการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทใดประเภทหนึ่ง ทั้งสายสามัญ สายอาชีพ และความรู้ทั่วไป ทั้งเป็นการให้บริการแก่คนในหน่วยงานและประชาชนทั่วไป ได้แก่

(1) กระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการจะจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรู้ในวิชาสามัญ และวิชาชีพเพื่อแก่นักศึกษามัธยมศึกษา หน่วยงานสำคัญ ได้แก่ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา กรมการศาสนา และคุรุสภา เป็นต้น

(2) ทบวงมหาวิทยาลัย หน่วยงานสังกัดมหาวิทยาลัยซึ่งได้แก่ สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ มีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนอยู่มาก เช่น การสอนภาคค่ำ การสอนในวันหยุด การจัดอบรมในระหว่างประจำการให้แก่ครู ข้าราชการ เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรทั่วไป

นอกจากนี้มหาวิทยาลัยยังมีหน้าที่เผยแพร่ความรู้ทั้งสายสามัญ สายอาชีพ และความรู้ทั่วไปในระดับต่าง ๆ แก่ประชาชนและผู้สนใจทั่วไปทั้งภายในและภายนอกสถาบัน

(3) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ งานการศึกษานอกระบบโรงเรียนในกรมต่าง ๆ เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการสหกรณ์ และกรมวิชาการเกษตร เป็นการมุ่งส่งเสริมความรู้และทักษะในการเกษตรสมัยใหม่ และการเพิ่มผลผลิตการทาสาค การรวมกลุ่มอาชีพในรูปแบบสหกรณ์ และสหกรณ์วิเศษ เป็นต้น

(4) กระทรวงสาธารณสุข หน่วยงานในกระทรวงสาธารณสุข เช่น กรมอนามัยมีหน้าที่ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ทางด้านอนามัยและสาธารณสุข ด้านโภชนาการ การวางแผนครอบครัว การป้องกันโรคติดต่อ และการบำรุงสุขภาพอนามัย ฯลฯ

(5) กระทรวงมหาดไทย งานการศึกษานอกระบบโรงเรียนของกระทรวงมหาดไทยเพื่อมุ่งอบรมในด้านประชาธิปไตย ความรู้ทั่วไป และวิชาชีพ และความรู้สายสามัญโดยร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานที่ส่วนร่วมรับผิดชอบ ได้แก่ กรมการพัฒนารัฐบาล กรมราชทัณฑ์ กรมประชาสัมพันธ์ กรมแรงงานและสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ฯลฯ

(6) กระทรวงอุตสาหกรรม หน่วยงานในกระทรวงอุตสาหกรรม เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร ได้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในสายวิชาชีพและความรู้ทั่วไปให้แก่พนักงาน คนงานในธุรกิจอุตสาหกรรม และประชาชนผู้สนใจทั่วไปเกี่ยวกับวิชาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน ทัศนกรรม และอุตสาหกรรมสิ่งทอ ฯลฯ

(7) กระทรวงยุติธรรม หน่วยงานในกระทรวงยุติธรรม เช่น สถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง ซึ่งจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญระดับ 1-3 และสายวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นสำหรับเด็กและเยาวชนที่ต้องโทษตามคำสั่งของศาล เด็กและเยาวชนเหล่านี้มีอายุไม่เกิน 18 ปี

(8) กระทรวงกลาโหม หน่วยงานในกระทรวงกลาโหมที่สำคัญ ได้แก่ กรมกลาง (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในแห่งชาติกลาง) มีหน่วยงานพัฒนาการเคลื่อนที่และสำนักงานทหารพัฒนาการรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน หน่วยงานพัฒนาการเคลื่อนที่จัดสอนวิชาชีพให้แก่เยาวชนในหมู่บ้านชนบท เขตปฏิบัติงานของ กรมกลาง วิชาชีพเหล่านี้ได้แก่ ช่างซ่อมยานยนต์ การเกษตร การกรีดยาง ช่างก่อสร้าง ชีววิทยศาสตร์ และความรู้ทั่วไป เช่น ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ วินัยตนเอง และมารยาททางสังคม ฯลฯ

หน่วยทหารทั้งสามเหล่าทัพคือ กองทัพบก ทหารเรือและทัพอากาศ ได้เห็นความสำคัญของการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยจัดสอนวิชาชีพและวิชาสามัญให้แก่

ทหารเกณฑ์และได้รับความร่วมมือจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ สำหรับวิชาสามัญนั้นสำนักงานทหารพัฒนาการได้เริ่มอบรมนายทหารชั้นสัญญาบัตรและชั้นประทวน เพื่อเป็นครูและผู้จัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จมาตั้งแต่ พ.ศ. 2521 เพื่อจะให้นายทหารเหล่านี้ไปจัดชั้นเรียนแบบเบ็ดเสร็จให้แก่ทหารเกณฑ์ในจังหวัดและเหล่าทัพสองคนต่อไป นอกจากวิชาสามัญนี้แล้วยังมีวิชาชีพอีกหลายสาขา

(9) ศุภสภา ซึ่งเป็นหน่วยงานทั้งรัฐบาลที่สำคัญแห่งหนึ่งในกระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนให้แก่สมาชิกครู เช่น จัดอบรมวิชาชุดการอบรมภาคฤดูร้อน การสอนวิชาชุดครูทางปฤษฎี เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานทั้งรัฐบาลและรัฐวิสาหกิจอื่น เช่น โรงงานยาสูบ ขนส่ง รถไฟ โทรทัศน์ ฯลฯ ก็มีการจัดกิจกรรมการศึกษาให้แก่พนักงานทั้งก่อนและระหว่างประจำการ (สุนทร รัตนบรรเทา 2524 : 45-46)

2.2 หน่วยงานเอกชน ซึ่งมีอยู่ด้วยกันมากมาย ให้บริการทั้งในแง่ให้เปล่าและผู้รับบริการต้องเสียเงิน หน่วยงานเอกชนเหล่านี้มีหลายรูปแบบ เช่น

(1) ประเภทโรงเรียน สอนทั้งวิชาชีพ และวิชาการแขนงต่าง ๆ เช่น โรงเรียนสอนขับรถยนต์ โรงเรียนดนตรี ใจจดใจจ่อ โรงเรียนสอนตัดเสื้อ เสริมสวย โรงเรียนภาษา โรงเรียนทอผ้า ฯลฯ

(2) ประเภทสมาคม เช่น สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง สมาคมสตรีอุคนศึกษา สมาคมไว คัมภีร์ ซี เอ สมาคมสตรีแห่งประเทศไทย สมาคมสตรีอาสาสมัครแห่งประเทศไทย สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์แห่งประเทศไทย ฯลฯ

(3) ประเภทมูลนิธิ เช่น มูลนิธิพิริยานุเคราะห์ มูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการ มูลนิธิเซเวนเคย์แอนด์เวคเคิลแห่งประเทศไทย ฯลฯ

(4) ประเภทองค์การ เช่น องค์การส่งเสริมการค้าผ่านศึก ฯลฯ

(5) ประเภทศูนย์ ชุมชน ชมรมต่าง ๆ เช่น ศูนย์เยาวชน ชมรมลูกสาวไฮอาซีฟ เป็นต้น

(6) บริการการศึกษานอกโรงเรียนในหน่วยงานธุรกิจ อุตสาหกรรม โรงงาน เป็นต้น

บรรจง ชูสกุลสาทิ ได้ให้ความเห็นว่าการจัดการศึกษานอกโรงเรียนโดยทางราชการในประเทศไทยนี้มีรูปแบบดังนี้

1. การศึกษาผู้ใหญ่เพื่อสอนคนไม่รู้หนังสือ และเพื่อสอนการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย

2. การศึกษาผู้ใหญ่สำหรับผู้ใหญ่ที่อ่านหนังสือ และให้สามารถเรียนต่อสูง ๆ ขึ้นไปบนทางความรู้สายสามัญ ตั้งแต่ระดับ 1 (ป.1-2) ระดับ 2 (ป.3-4) ระดับ 3 (ป.5-6) ระดับ 4 (ม.1-3) ระดับ 5 (ม.4-6)

3. การศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ เป็นการอบรมฝึกฝนด้านอาชีพในระยะสั้นเพื่อส่งเสริมการอาชีพของประชาชน

4. การศึกษาผู้ใหญ่เพื่อการพัฒนาชนบท และการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมของนักศึกษา

5. การศึกษาผู้ใหญ่แบบใช้เวลาว่าง โดยการจัดห้องสมุดประชาชน

6. การศึกษาผู้ใหญ่โดยการจัดหน่วยการศึกษาประชาชนเคลื่อนที่ ให้ความรู้ทั่วไปทางเรสท้านศึกษา

7. การศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิดเสรีประเภทต่าง ๆ เช่น แบบฝึกหัดเขียน แบบอาสาสมัครเดินสอน แบบอาสาสมัครจากนักศึกษาวิทยาลัยครู แบบสอนโดยพระภิกษุ แบบเปิดเสรีสำหรับหน่วยทหาร และสำหรับชาวเขา เพื่อแก้ปัญหาการไม่รู้หนังสือ ความคุ้นเคยกับการแก้ปัญหาการอาชีพและการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ของประเทศ

8. การศึกษาผู้ใหญ่แบบกลุ่มสนใจ คือ การจัดอบรมตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียนโดยเน้นจากคหบดีครูวิชาและอาชีพ

9. การศึกษาผู้ใหญ่แบบส่งเสริมการอ่าน โดยจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เพื่อการรู้หนังสือและการติดต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

10. การศึกษาผู้ใหญ่ทางวิทยุและไปรษณีย์ เพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

11. การศึกษาผู้ใหญ่ทางสื่อสารมวลชน เพื่อส่งเสริมความรู้และข่าวสารต่าง ๆ

12. การศึกษานอกโรงเรียนแบบการแสดงนิทรรศการ เช่น ห้องทำจำลอง วัสดุ ทัศนศึกษา ทุ่งโปศาล ได้สรุปประเภทของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทย ขณะนี้มี 6 ประเภทได้แก่

1. ด้านการศึกษาสามัญหรือความรู้พื้นฐาน (General or basic Education) ได้แก่ ความรู้ด้านหนังสือ การอ่านออกเขียนได้ ฯลฯ

2. การศึกษาด้านอาชีพ รวมทั้งการเกษตรสหกรณ์ (Occupational Education) มุ่งพัฒนาความรู้ทักษะที่เกี่ยวกับกิจกรรมทาง เศรษฐกิจและทักษะที่เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ

3. การศึกษาสำหรับการพัฒนาชุมชนและสภาพแวดล้อม (Community Improvement Education) ได้แก่ การให้การศึกษากับกิจกรรมของท้องถิ่นและสถาบันชาติ ตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ ในสังคม

4. การศึกษาสำหรับปรับปรุงความเป็นอยู่ในครอบครัว (Family Improvement Education) ได้แก่ การปลูกฝังความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณภาพของชีวิตบุคคลในครอบครัว เช่น ความรู้ ความสามารถในเรื่องสุขภาพอนามัย และโภชนาการ การจัดและตกแต่งบ้าน การเลี้ยงเด็ก การซ่อมแซมและปรับปรุงบ้าน ตลอดจนวัสดุเครื่องใช้ต่าง ๆ การวางแผนครอบครัว เป็นต้น

5. การศึกษาที่มุ่งสร้างเสริมความสมบูรณ์แห่งชีวิต เช่น การดนตรี ศิลปะ ลันทนาการ การศึกษา ปรัชญาทางศาสนา การพักผ่อน ท่องเที่ยว เป็นต้น

6. การศึกษาเพื่อพัฒนาการจัดการและการเพิ่มผลผลิต เช่น ความรู้ในเรื่องวิธีเพิ่มประสิทธิภาพ และความมั่นคงในวงอุตสาหกรรม และการค้า เป็นต้น

ฟิลิป คูมส์(Phillip Coombs) ได้แบ่งประเภทของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การศึกษาขั้นพื้นฐาน (General Education) ซึ่งหมายถึง การศึกษาขั้นพื้นฐานหรือขั้นประถมศึกษาที่กำหนดเป้าหมายให้มีความรู้ในการอ่าน เขียนหนังสือ การคิดเลขคณิต และเข้าใจทางวิทยาศาสตร์พื้นฐานได้ เป็นต้น

2. การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นอยู่ในครอบครัว (Family Education) คือ การศึกษาโดยการให้มีความรู้ ทักษะและทัศนคติที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาความเป็นอยู่ในครอบครัว เช่นด้านสุขภาพอนามัย โภชนาการ การวางแผนครอบครัว และการเลี้ยงเด็ก เป็นต้น

3. การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน (Community Development Education) เป็นการศึกษาเพื่อส่งเสริมสถาบันในระดับท้องถิ่น และระดับชาติให้มีการเรียนรู้ หลักปฏิบัติงานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สหกรณ์ หรือการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้มีการร่วมมือกัน ช่วยแก้ปัญหา การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนปัญหาในระดับชาติ

4. การศึกษาค้นอาชีพ (Vocational Education) เป็นการจัดเพื่อให้ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพ หรือเกี่ยวกับการประกอบด้านเศรษฐกิจ เช่น มีกอาชีพทัศนคติ เลี้ยงปศุสัตว์ การทอผ้า และแก้เครื่องยนต์ ฯลฯ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้สรุปการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่คาเป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสรุปกล่าวตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ว่า แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. จัดเป็นแบบแผนแน่นอน เป็นการศึกษาออกโรงเรียนที่มีหลักการกำหนดไว้แน่นอน คล้ายกับการศึกษาในโรงเรียน เป็นการจัดที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสในการศึกษาคตามปกติ เพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพการงาน หลักสูตรแบบนี้ได้แก่ หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิดเสรีง ระดับ 3 และ 4 ที่ใช้แทนหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ ระดับ 3 และ 4 เนื่องจากมีการเปลี่ยนระบบชั้นใหม่ ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520

2. จัดเป็นแบบแผนพอประมาณ เป็นการจัดหลักสูตรการเรียนระยะสั้น ความลักษณะวิชา มีทั้งที่จัดสอนเป็นชั้นเรียน และจัดเป็นกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ และทักษะที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีพของประชาชน ซึ่งจะจัดในรูปแบบของโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ โรงเรียนผู้ใหญ่เคลื่อนที่ โรงเรียนอาชีพศึกษาผู้ใหญ่ประจำที่ และกลุ่มสนใจ

3. จัดแบบกว้างเป็นแบบแผน เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ความสนใจ ข้อมูลข่าวสารที่ทันเหตุการณ์แก่ประชาชนโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร วิทยุโทรทัศน์ จึงมุ่งจำเป็นต้องจัดเป็นชั้นเรียน เป็นแต่จัดให้มีเป็นห้องสมุดประชาชน หออ่านหนังสือพิมพ์ ประจำหมู่บ้าน การจัดนิทรรศการ การอภิปราย การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ ฯลฯ นับเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง อันจะก่อให้เกิดความรู้ แล้วนำไปใช้ประโยชน์ ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิต และการงานของคนได้

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แบ่งประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้เป็น 5 ประเภท โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายประชากร ดังนี้

1. การศึกษาแม่และเด็ก หรือการศึกษาครอบครัว (Maternal and child Education or Family Education)

2. กิจกรรมองค์การเยาวชน (Youth organization Activities)

3. การศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education)

4. การศึกษาชุมชนหรือพัฒนาชุมชน (Community Education or Community Development)

5. การศึกษาจำกัดพิเศษหรือการศึกษาต่อเนื่อง (Special Education Programmes and Continuing Education)

(เอกสารนิเทศวิธีปฏิบัติ รุ่นที่ 5 ตอนที่ 3)

จรรยา พานิชย์ผลินไชย ได้แบ่งประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียนออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้ (จรรยา พานิชย์ผลินไชย 2528 : 25-27)

1. การให้ความรู้สำหรับเป็นรากฐานในการดำรงชีวิต หมายถึง การศึกษาที่จัดสำหรับช่วยให้ผู้เรียนคิดและแก้ปัญหาเป็น มีเครื่องมือในการประกอบอาชีพและเครื่องมือที่ใช้ศึกษาหาข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบการคิด การตัดสินใจในการดำรงชีวิตประจำวัน การศึกษาประเภทนี้มีลักษณะที่กำหนดเนื้อหาสาระไว้เป็นแผนแผน มีจุดเริ่มต้นและจุดจบของกระบวนการเรียนรู้ที่แน่นอน เป็นหลักสูตรที่จัดให้กับประชาชนที่น้อมโอกาสได้ศึกษานอกระบบโรงเรียนภาคปกติ ผู้ได้รับประกาศนียบัตรตามหลักสูตรนี้มีศักดิ์และสิทธิ์เท่ากับผู้ที่ได้รับประกาศนียบัตรจากโรงเรียนภาคปกติ

ในรูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทนี้ กระทรวงศึกษาธิการนับว่าเป็นหน่วยงานหลักที่จัด ได้แก่ การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญระดับ 1-5 และการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งในด้านการดำเนินงานส่วนใหญ่ กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการเอง นอกนั้นก็เป็นการสนับสนุนหรือให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น เช่น กรมราชทัณฑ์ กรมประชาสัมพันธ์ จัดส่งเคราะห์หญิงบางประเภท เป็นต้น

2. การเพิ่มพูนความรู้และทักษะที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต หมายถึง การให้การศึกษาคือจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาอาชีพ และชีวิตความเป็นอยู่ของคนให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ การศึกษาประเภทนี้เป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้งสิ้น แต่จะมีลักษณะยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพของผู้เรียน อาจจัดให้มีเนื้อหาเสริมต่อจากการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีพื้นฐานความรู้ทางช่างอยู่บ้าง แต่หากจะประกอบอาชีพช่างเครื่องยนต์ จะต้องเรียนวิชาทักษะในด้านนี้เพิ่มเติมอีกจากโรงเรียนสารพัดช่าง โรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่หรือสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ฯลฯ

การศึกษานอกระบบประเภทนี้ เป็นการจัดสอนวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นประมาณ 5-10 ชั่วโมง หรือ 100-300 ชั่วโมง หรือจัดเป็นหลักสูตร 3-6 เดือน และอาจจัดเป็นชั้นเรียนหรือกลุ่มนอกชั้นเรียน การศึกษานอกระบบนี้มีหน่วยงานเป็นจำนวนมากที่ให้ความสนใจและดำเนินการ เช่น กรมแรงงาน กรมประชาสัมพันธ์ กรมพัฒนาชุมชน กรมวิชาการเกษตร และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม เป็นต้น

3. การให้ข้อมูลข่าวสารที่ทันเหตุการณ์ เป็นการศึกษาสำหรับคนที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนทั้งสองประเภท ที่กล่าวข้างต้น การศึกษานอกระบบมีความมุ่งหมาย

3.1 เพื่อให้ข้อมูลและข่าวสารที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

3.2 เพื่ออ่านและส่งเสริมความรู้ความคิดต่าง ๆ

3.3 เพื่อป้องกันการลืมนิ่งและสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้ว

กิจกรรมของการศึกษานอกระบบนี้ ได้แก่ การจัดห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน การเผยแพร่โดยแผ่นภาพ นิตยสาร หนังสืออ่าน การจัดรายการวิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ ฯลฯ

หน่วยงานหลายหน่วยงานที่ดำเนินการในด้านนี้ เช่น กรมสามัญศึกษา กรมวิชาการ กรมศิลปากร กรมประชาสัมพันธ์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น

สำหรับแนวความคิดของผู้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องประเภทต่าง ๆ ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น หลังจากที่ได้วิเคราะห์จากหลายทัศนะและคุณผลการปฏิบัติของแต่ละ

หน่วยงานและองค์กร ผู้วิจัยมีความเห็นว่าภารกิจกรมหรือประเภทต่าง ๆ ของการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย สรุปแล้วมี 4 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ

1. **ค้ำวิชาเนื้อหาหรือวิชาการ** คือ การจัดการเรียนการสอนให้แก่หน่วยจัดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนหรือผู้รับบริการนั้นได้มีความรู้ เกิดทักษะในวิชาหนังสือที่เป็นวิชาการ ตั้งแต่ขั้นอ่านออกเขียนได้ จนถึงส่งเสริมตลอดคาบจนถึงระดับมหาวิทยาลัย แก่ผู้ที่ไม่มีโอกาสทางการศึกษานอกระบบภาคี จนมีวุฒิ หรือศักดิ์และสิทธิ์ตามระดับที่เรียนนั้น ๆ

2. **ค้ำวิชาชีพ** เป็นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนหรือผู้รับบริการได้เรียนรู้ในด้านอาชีพ การงาน การฝีมือ มีกทักษะชำนาญการ เพื่อพัฒนาอาชีพ ชีวีการงานของคน จากไม่รู้ไปจนถึงเพิ่มทักษะใหม่ตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่

3. **ค้ำวิชาชีวิต** คือ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประเภทหนึ่งซึ่งมุ่งเสริมสร้างความรู้แก่บุคคลในเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้เกิดพัฒนาตนเอง มีคุณธรรม จริยธรรม เกิดแนวคิดเป็นเอกลักษณ์ของคน และให้มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ ฯลฯ

4. **ค้ำวิชาสังคม** คือ การให้การศึกษากับบุคคลในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้รู้เท่าทันเหตุการณ์ต่าง ๆ ความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงก้าวหน้าของสังคม เพื่อจะได้ปรับปรุง ปรับตนอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข รวมแบบทั้งรัฐภาคีของสังคมเพื่อปฏิบัติให้ถูกต้องตามสิทธิและหน้าที่นั้นด้วย

(เอกสารนิสิตปริญญาโท รุ่นที่ 5 ตอนที่ 3 : 15-16)

10. วัตถุประสงค์และนโยบายของรัฐต่อการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย แนวทางการดำเนินงาน กลุ่มเป้าหมาย เป้าหมายการดำเนินงาน และงบประมาณที่จำเป็นที่ต้องใช้ มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษากับเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนให้ได้รับการศึกษาที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต มีพื้นฐานในการเรียนรู้ รู้จักคิดเป็นแก้นักเป็น เป็นช่องทางในการประกอบอาชีพที่มีคุณธรรมจริยธรรม ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และทันต่อเหตุการณ์ รวมทั้งมีโอกาสพัฒนาทักษะและวิชาชีพตามความจำเป็นอย่างค่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งนี้โดยให้ความสัมพันธ์กันระหว่างการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบโรงเรียน

2. เพื่อปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

นโยบายการดำเนินงาน

นโยบาย

1. ส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือให้ประชาชนนอกระบบโรงเรียน โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยแรงงาน ให้สามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้อย่างทั่วถึง
แนวทางการดำเนินงาน

- 1.1 ชักจูงให้ประชาชนสนใจและเห็นความสำคัญการอ่านเขียนภาษาไทย
- 1.2 ปรับปรุงวิธีการส่งเสริมให้คนรู้หนังสือในรูปแบบต่าง ๆ ให้สามารถดำเนินการได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึง
- 1.3 ค่าเงินการส่งเสริมการรู้หนังสือในรูปแบบต่าง ๆ โดยเน้นกลุ่มผู้เรียนงานวัยแรงงาน และกลุ่มชนต่างประเทศ
- 1.4 ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ให้มีความต่อเนื่อง การรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ เพื่อพัฒนาทักษะในการอ่านเขียน และส่งเสริมการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

นโยบาย

2. สนับสนุนให้ประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียนได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียนอย่างน้อยที่สุดจนจบการศึกษาภาคบังคับ และมีโอกาสได้รับการศึกษาต่อเนื่องตามความจำเป็น

แนวทางการดำเนินงาน

2.1 ให้การแนะแนวแก่ประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียนได้เข้าศึกษาต่อในระบบโรงเรียน

2.2 ขยายและปรับปรุงการศึกษาต่อเนื่องในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน และเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการศึกษานอกระบบโรงเรียน

2.3 พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเยาวชนผู้จบ ป.6 และไม่ได้ศึกษาต่อ และผู้จบจากโครงการรณรงค์เพื่อการรู้ทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ตลอดจนได้รับการศึกษาสายสามัญหรือต่อ เนื่องตามความจำเป็น

2.4 ปรับปรุงการโอนผลการเรียนให้สามารถต่อเนื่องกันได้ และสามารถเทียบหน่วยกิตจากประสบการณ์เรียนรู้ได้ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

นโยบาย

3. ขยายโอกาสทางการศึกษาและพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่มีสภาพและปัญหาเฉพาะ เช่น กลุ่มชนต่างภาษาและวัฒนธรรม ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายตามนโยบายความมั่นคงของชาติ รวมทั้งกลุ่มผู้ประสบปัญหาทางสังคม เพื่อยกระดับการศึกษาพัฒนาคุณภาพชีวิต และเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศ

แนวทางการดำเนินงาน

3.1 ส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายนี้ได้รับความเสมอภาคในการศึกษา

3.2 พัฒนารูปแบบและเนื้อหาของการจัดการศึกษา ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการควบคู่ไปกับการสอดแทรก เรื่องสิทธิและหน้าที่ในการ เป็นพลเมืองที่สร้าง ความสำนึกในความเป็นไทย ปลุกฝังคุณธรรมและจริยธรรม

3.3 ค่าเงินงานโดยประสานกับหน่วยงานอื่นที่มีส่วนรับผิดชอบ ในการพัฒนากลุ่มเป้าหมายดังกล่าว เพื่อให้มีการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชน

นโยบาย

4. เร่งขยายและปรับปรุงแหล่งวิทยาการในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ทั้งนี้จะให้ความสำคัญสนับสนุนเป็นพิเศษแก่การพัฒนาที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ต้องสรุปประชาชนประจำอำเภอ ที่

พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา และศูนย์บริการข่าวสารทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
แนวทางการดำเนินงาน

4.1 จะจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านให้ครบทุกหมู่บ้าน และร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาให้เป็นแหล่งความรู้และข่าวสารข้อมูลที่มีคุณภาพที่สนใจอย่างทั่วถึงทุกหมู่บ้าน

4.2 จะจัดตั้งห้องสมุดประชาชนในทุกลำเภอโดยประหยัดในรูปแบบต่าง ๆ และพัฒนาให้เป็นศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลระดับอำเภอด้วย

4.3 เร่งจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พิพิธภัณฑสถาน รวมทั้งศูนย์แนะแนวด้านวิชาชีพและอื่น ๆ

4.4 ปรับปรุงที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดประชาชนอำเภอ จังหวัด และศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4.5 ให้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน กทม. เพื่อเป็นแหล่งวิชาการและนิเทศการสำหรับประชาชนในกทม.

นันทนาการ

5. ส่งเสริมการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษาทุกประเภท ตลอดจนการนำสื่อมวลชน และระบบการศึกษาทางไกลมาใช้ในการขยายบริการ การเผยแพร่ข่าวสาร และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน
แนวทางการดำเนินงาน

5.1 ให้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยนวัตกรรม และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อปรับปรุงคุณภาพของงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น

5.2 เน้นการใช้สื่อทางไกล เพื่อพัฒนาและขยายบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยใช้สื่อที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้แก่ วิทยุโรงเรียน วิทยุศึกษา โทรทัศน์ วีดิโอเทปเพื่อการศึกษา

5.3 พัฒนาและปรับปรุงคุณภาพด้านการผลิตสื่อเอกสาร เสริมที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพเพื่อโยงกับการพิมพ์หนังสือ และเพื่อพัฒนาความรู้ของประชาชนในชนบท

5.4 จัดกิจกรรมที่เป็นความรู้ทางด้านวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทางสื่อมวลชนทุกประเภท ในรูปแบบต่าง ๆ โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

5.5 จัดให้มีการประชุมสัมมนาผู้ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งสื่อมวลชน เพื่อให้ตระหนักถึงบทบาทของการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีต่อสังคมเพื่อความ เป็นอยู่ที่ดีของประชาชน

5.6 เผยแพร่ผลงานทางวิชาการไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล เพื่อพัฒนางานการศึกษานอกระบบโรงเรียน

นันทนาการ

6. จัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพ เชิงบูรณาการได้และการทำงานในชนบท นำความรู้ไปใช้ในชีวิตรประจำวัน โดยเน้นการแนะแนวเพื่อพัฒนาความสามารถในการทำงานภาคพื้น ฝึกวิชาชีพที่ เหมาะสมกับโอกาส และสภาพในชนบทรวมทั้ง เสริมและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้ตระหนักการพัฒนาอาชีพ

แนวทางการดำเนินงาน

6.1 จัดให้มีการแนะแนวอาชีพในสถานศึกษา และกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกประเภท และทุกระดับเพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานได้ข้อมูลในเรื่องโอกาสในการประกอบอาชีพ เพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจก่อนเข้ารับบริการการศึกษาที่ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและตลาดแรงงาน

6.2 พัฒนารูปแบบ และความพร้อมในการจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรมขนาดย่อมและการทำงานในชนบท

6.3 พัฒนาคู่มือของการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคู่มือของวิทยากร การกำหนดมาตรฐานในสาขาวิชาที่จำเป็นต่อการรับจ้างในตลาดแรงงาน ในขณะที่เดียวกันจะพัฒนาเนื้อหาให้สอดคล้องกับโอกาสและความต้องการในท้องถิ่น

6.4 ให้นำประเด็นคำถามผู้สำเร็จ เพื่อนำมาปรับปรุงคุณภาพของการฝึกอบรมในกิจกรรมแต่ละประเภท

6.5 ขยายบริการฝึกวิชาชีพ และสอดแทรก เนื้อหาเกี่ยวกับเทคโนโลยีการตลาด การขยาย การจัดการ การสหกรณ์ และความรู้ประสบการณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชีวิต และสังคมให้คุณภาพสนองความต้องการของเยาวชนและประชาชน รวมทั้งสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ

6.6 สร้างแรงจูงใจและชักชวนหน่วยงานภาคเอกชน และประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษาด้านวิชาชีพในสาขาต่าง ๆ โดยเฉพาะลักษณะและวิชาชีพใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพของตลาดแรงงานในปัจจุบัน

6.7 จัดให้มีการประสานงานการศึกษา เพื่ออาชีพระหว่างหน่วยงานที่จัดการศึกษาด้านวิชาชีพ ให้นำการรับช่วงต่อเนื่องกันในลักษณะครบวงจร มีการจัดทบทวนร่วมกันเพื่อให้เกิดการเสริมงานและสนับสนุนซึ่งกันและกัน

นโยบาย

7. ปรับปรุงระบบการบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ให้มีประสิทธิภาพด้วยการเสริมสร้างสมรรถนะในการบริหาร และวางแผนการศึกษานอกโรงเรียนส่วนภูมิภาค เร่งจัดระบบข้อมูล เพื่อวางแผนการศึกษา พัฒาระบบนิเทศติดตามผลประเมินผล สนับสนุนให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน แนวทางการดำเนินงาน

7.1 พัฒนาคือความพร้อมโดยเฉพาะด้านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และอำนาจการอนุมัติสิ่งของต่าง ๆ ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนส่วนภูมิภาค

7.2 ปรับปรุงระบบบริหารงาน ด้านการวางแผนระยะสั้นและระยะยาวในส่วนกลาง ภาคและจังหวัดให้สอดคล้องและเอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยนำแนวคิดในเรื่อง จปท. มาใช้ในการวางแผนให้บริการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

7.3 จัดให้มีการนิเทศติดตามผล และประเมินผลการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน และนำผลการดำเนินงานมาปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะผู้ผ่านกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน แต่ละประเภทไปแล้วว่าได้มีการนำเอาความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์มากน้อยเพียงใด

นโยบาย

8. ส่งเสริมการวางแผนการประสานงาน การใช้ทรัพยากรร่วมกันในระดับชาติ

ระดับภาค ระดับเขต ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น ระหว่างการศึกษาระบบโรงเรียน และการศึกษานอกระบบโรงเรียน รวมทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่จัดการศึกษาระบบโรงเรียน

แนวทางการดำเนินงาน

8.1 พัฒนาระบบการประสานงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนเร่งรัดการดำเนินงานของคณะกรรมการประสานงานแต่ละระดับให้เกิดผลทางปฏิบัติ ทั้งในด้านนโยบายการจัดทำแผนงานโครงการเพื่อขจัดปัญหาการปฏิบัติงานซ้ำซ้อน และเพื่อให้บริการกระจายสู่ประชาชนอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

8.2 ส่งเสริมให้มีการวางแผนเพื่อระดมสรรพกำลัง ในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและในโรงเรียนให้สัมพันธ์กับพื้นที่เป้าหมายนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

8.3 เร่งรัดการประสานงานให้สถานศึกษาทุกระดับ องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐบาลและเอกชนที่จัดการศึกษานอกระบบเรียนในรูปแบบต่าง ๆ

นโยบาย

9. แสวงหาแนวทางให้ประชาชน ชุมชน สถานศึกษา สถาบันทางศาสนา องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบเรียนเพิ่มมากขึ้น

แนวทางการดำเนินงาน

9.1 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาระบบโรงเรียนกับสถานศึกษาในระบบโรงเรียน และองค์กร หน่วยงาน บุคลากรต่าง ๆ เพื่อช่วยพัฒนาประสิทธิภาพของสถานศึกษานอกระบบโรงเรียนให้สามารถจัดบริการทางวิชาการ เทคโนโลยี ที่ทันสมัยและการอาชีพแก่เยาวชนและประชาชนได้อย่างกว้างขวาง

9.2 สนับสนุนส่งเสริมให้สถาบันทางศาสนา เช่น วัด เป็นแหล่งวิทยากรให้คณะสงฆ์บทบาทในการเผยแพร่ความรู้ทางศีลธรรมมากขึ้น รวมทั้งเป็นศูนย์กลางแหล่งความรู้และข้อมูลสำหรับประชาชน

9.3 ส่งเสริมให้องค์กรท้องถิ่น เช่น อบต. อาสาสมัครท้องถิ่น ฯลฯ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบเรียน

นโยบาย

10. เร่งปรับปรุงคุณภาพของงานการศึกษานอกระบบเรียน ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับนโยบายของประเทศ ด้วยการส่งเสริมการวิจัยเพื่อการพัฒนา ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรและสื่อเพื่อการศึกษา เพิ่มประสิทธิภาพแก่บุคลากร ครูผู้สอน และวิทยากรท้องถิ่น รวมทั้งวางเกณฑ์มาตรฐานในการจัดการศึกษานอกระบบเรียน

แนวทางการดำเนินงาน

10.1 ให้มีการสำรวจวิจัยสภาพสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนทรัพยากรท้องถิ่น ส่งเสริมการประกอบอาชีพในท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นฐานในการพัฒนาการศึกษานอกระบบเรียน เพื่อให้เยาวชนและประชาชนประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

10.2 ปรับปรุงพัฒนาการศึกษานอกระบบเรียนในรูปแบบการศึกษาผู้ใหญ่ ในด้านหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน สื่อ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้น มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถเรียนด้วยตนเอง เรียนจากบุคลากรที่บ้าน หรือที่ชุมชน

ที่คนอาศัยอยู่ สามารถพัฒนางานอาชีพของคนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นรวมทั้งพัฒนาชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น โดยสอดคล้องการเสริมคุณธรรม ความซื่อสัตย์ ความสุจริต ความรับผิดชอบ ความเป็นพลเมืองดี และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และความมีระเบียบวินัยในหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนทุกรูปแบบ

10.3 ให้มีการจัดฝึกอบรมเทคนิคการถ่ายทอดความรู้ให้กับวิทยากรหรือผู้ชำนาญการในท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยส่วนกลางต้องให้การสนับสนุนด้านวิชาการ และสร้างระบบแรงจูงใจ เพื่อให้ครูออกไปปฏิบัติการในท้องถิ่น โดยเฉพาะในท้องถิ่นที่ห่างไกล

10.4 เร่งรัดปรับปรุงคุณภาพของบุคลากร ครูผู้สอน และวิทยากรให้เข้าใจนโยบาย และเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดวิชาความรู้และทักษะให้แก่ผู้เรียน รวมทั้งช่วยกันชี้ชวนแนะนำและจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเรียน นักศึกษา เยาวชน และประชาชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของการศึกษา คุณประโยชน์ของการนำพาความรู้ไปใช้โดยตลอด

กลุ่มเป้าหมาย

งานการศึกษานอกโรงเรียนมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนได้มีโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ข้าราชการทั้งที่เป็น และได้รับการพัฒนาทักษะโดยต่อเนื่องตามความจำเป็นของชีวิต ฉะนั้นการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในงานการศึกษานอกโรงเรียนแต่ละประเภทจะได้คำนึงถึงโอกาสที่กลุ่มดังกล่าวได้รับจากการศึกษาในระบบโรงเรียน และบริการจากหน่วยงานอื่น ๆ อย่างไรก็ดี โดยทั่วไปบริการการศึกษานอกโรงเรียนจะเน้นหนักในกลุ่มดังต่อไปนี้

1. พื้นฐานการศึกษา
 - 1.1 กลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือและนอกระบบการศึกษาภาคบังคับ
 - 1.2 กลุ่มผู้ผ่านโครงการรณรงค์เพื่อการเรียนรู้หนังสือและการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
 - 1.3 กลุ่มผู้จบ ป.6 และไม่ได้ศึกษาต่อ
2. อายุ
 - 2.1 เยาวชน
 - 2.2 ประชาชนผู้สูงอายุ
 - 2.3 ประชาชนในวัยแรงงาน
3. พื้นที่
 - 3.1 ประชาชนในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทล้าหลัง
 - 3.2 ประชาชนในเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชุมชนแออัด
 - 3.3 ประชาชนในเขตพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลและวันออก
4. คุณสมบัติเฉพาะ
 - 4.1 ชนต่างภาษา วัฒนธรรม
 - 4.2 ผู้ประสบภัยทางสังคม
5. สตรี

แผนงานและโครงการ

การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ฉบับที่ 8 กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้กำหนดแผนงานและโครงการที่ดำเนินงาน แบ่งเป็น 6 แผนงาน และ

38 โครงการหลัก ดังต่อไปนี้

แผนบริหารงานการศึกษาเอกชนโรงเรียน มี โครงการหลัก ได้แก่

1. โครงการบริหารทั่วไป
2. โครงการพัฒนาสถานศึกษาสังกัดกรมการศึกษาเอกชนโรงเรียน
 - 2.1 โครงการพัฒนาศูนย์การศึกษาเอกชนโรงเรียนจังหวัด
 - 2.2 โครงการพัฒนาศูนย์การศึกษาเอกชนโรงเรียนภาค
 - 2.3 โครงการพัฒนาศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดน
3. โครงการจัดการศึกษาเอกชนโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
4. โครงการจัดตั้งศูนย์การศึกษาเอกชนโรงเรียน กทม.
5. โครงการพัฒนาระบบการวางแผน ระบบสารสนเทศงานการศึกษาเอกชนโรงเรียน
 - 5.1 โครงการสำรวจข้อมูลกลุ่มเป้าหมายการศึกษาเอกชนโรงเรียน
 - 5.2 โครงการพัฒนาระบบการวางแผนการศึกษาเอกชนโรงเรียน
 - 5.3 โครงการจัดทาค้นคว้าการศึกษาเอกชนโรงเรียน
 - 5.4 โครงการจัดทำ จปฐ. การศึกษาเอกชนโรงเรียน
 - 5.5 โครงการประมวลผลข้อมูลเพื่อการศึกษาเอกชนโรงเรียน
 - 5.6 โครงการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการศึกษาเอกชนโรงเรียน
6. โครงการนิเทศและติดตามผลงานการศึกษาเอกชนโรงเรียน
7. โครงการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน

แผนงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 6 โครงการ ได้แก่

8. โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ
9. โครงการการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ
 - 9.1 โครงการการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน
 - 9.2 โครงการการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จขั้นต่อเนื่อง
10. โครงการการศึกษาเอกชนโรงเรียนประเภทคุณลักษณะพิเศษ
11. โครงการการศึกษาเอกชนโรงเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์
12. โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับประชาชน
 - 12.1 โครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชาวชนบท
 - 12.2 โครงการพัฒนาสตรีและเยาวชน
 - 12.3 โครงการพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุ
 - 12.4 โครงการประชากรศึกษาเอกชนโรงเรียน
 - 12.5 โครงการให้ความรู้เรื่องกฎหมายสำหรับประชาชน
 - 12.6 โครงการส่งเสริมประชาธิปไตยสำหรับประชาชนนอกโรงเรียน
 - 12.7 โครงการส่งเสริมคุณภาพทางจิตใจและใช้กิจกรรมที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต
13. โครงการส่งเสริมการศึกษาเพื่อชุมชนเขตกว้าง

แผนงานการวิจัยข่าวสาร

14. โครงการพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์
15. โครงการพิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่
16. โครงการพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา

17. โครงการส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษา
 - 17.1 โครงการจัดหาหนังสือ
 - 17.2 โครงการผลิตสื่อทัศนูปกรณ์
18. โครงการศูนย์ข่าวสารข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
19. โครงการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตสื่อนิทรรศการเพื่อพิพิธภัณฑ์การศึกษา
20. โครงการพัฒนาเครื่องกลและเทคนิควัสดุเพื่อพิพิธภัณฑ์การศึกษา
21. โครงการพัฒนาเทคนิคอัดแผ่นเสียง และสถานีวิทยุเพื่อพิพิธภัณฑ์การศึกษา
22. โครงการพัฒนาเทคนิคศิลปกรรมเพื่อพิพิธภัณฑ์การศึกษา
23. โครงการห้องฟ้างจำลอง
24. โครงการพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมในภูมิภาค
25. โครงการพิพิธภัณฑ์สำหรับเยาวชน
26. โครงการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
27. โครงการศูนย์ผลิตรายการวิดีโอเพื่อการศึกษา
28. โครงการสื่อมวลชนและสื่อพื้นบ้านเพื่อการศึกษา
 - 28.1 โครงการสื่อมวลชนเพื่อการศึกษา
 - (1) โครงการวิทยุโรงเรียน
 - (2) โครงการวิทยุเพื่อการศึกษาประชาชน
 - (3) โครงการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา
 - (4) โครงการจัดบริการสนเทศทางสื่อมวลชน
 - 28.2 โครงการสื่อพื้นบ้านเพื่อการศึกษา
29. โครงการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
30. โครงการหอสมุดประชาชน
31. โครงการศูนย์บริการข่าวสารและข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ระดับอำเภอ
32. โครงการศูนย์บริจาคหนังสือ

แผนงานการเพิ่มพูนความรู้และทักษะอาชีพ

33. โครงการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ
34. โครงการกลุ่มสนใจ

แผนงานพัฒนาวิชาการ

35. โครงการผลิต พัฒนาหลักสูตร แบบเรียนและสื่อการศึกษา
36. โครงการพัฒนาบุคลากรการศึกษานอกโรงเรียน
37. โครงการวิจัยและประเมินผลงานการศึกษานอกโรงเรียน
38. โครงการการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ
 - 38.1 โครงการการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในเขต อพป.
 - 38.2 โครงการการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อสนองโครงการพระราชดำริ พระราชประสงค์
 - 38.3 โครงการการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในเขตชายแดนไทย
 - 38.4 โครงการการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับชนกลุ่มน้อย(ชาวเล ไทยใหม่ ไทยมูสลิม ฯลฯ)

11. การบริหารการศึกษาในระบบโรงเรียนของรัฐและกรมการศึกษานอกโรงเรียน

การบริหารและการบริการศึกษานอกโรงเรียนของรัฐตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบันนั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะเวลาด้วยกัน

ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2480-2483)

ประเทศไทย ได้มีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนมานานแล้วในรูปของการศึกษาผู้ใหญ่ กล่าวคือ ในปีพ.ศ. 2480 ประเทศไทยได้เริ่มจัดการศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อส่งเสริมให้พลเมืองไทยอ่านออกเขียนได้ และให้มีส่วนในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย จากการสำรวจสำมะโนประชากร พ.ศ. 2480 นั้น พบว่า ประชากรไทยที่มีอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปไม่รู้หนังสือถึงร้อยละ 28.8 ดังนั้นในปี พ.ศ. 2581 รัฐจึงได้เริ่มจัดการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อแก้ปัญหาการไม่รู้หนังสือของพลเมือง และได้ตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2483 เพื่อวางแผนและจัดการศึกษาผู้ใหญ่และในปีที่เืองได้จัดตั้งคณะกรรมการการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติขึ้น (สุนทร โคตรบรรเทา 2524 : 32)

ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2483-2485)

ในช่วงแรกนี้กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้ดำเนินการ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือได้รับการศึกษาความรู้พื้นฐานจนอ่านออกเขียนได้ และมีอาชีพเบื้องต้น แล้วต่อมาในปี พ.ศ. 2488 รัฐบาลได้มอบหมายให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนดำเนินการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ให้ทั่วถึงและประภคณาธิปไตย เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนมาเรียนหนังสือ (จรรยา หานิชย์ฉิมลินไชย 2528 : 40)

ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2488-2522)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การจัดการศึกษาได้ซบเซาลงมาก ต่อมาพ.ศ. 2490 เป็นยุคของการรณรงค์ให้ผู้ใหญ่รู้หนังสือ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เสนอโครงการปรับปรุงการศึกษาผู้ใหญ่ต่อคณะรัฐมนตรี และเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของประเทศที่ได้เปลี่ยนแปลงไป ได้ขยายประเภทของงานการศึกษาผู้ใหญ่ เป็นระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย 1 ปี จัดอาชีพศึกษาผู้ใหญ่ประจำที่และเคลื่อนที่หลักสูตร 3 เดือน 6 เดือน จัดห้องสมุดประชาชน ฉายภาพยนตร์เพื่อประชาสัมพันธ์งานของรัฐ และขณะเดียวกันที่ประชุมใหญ่ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งประชาชาติ ครั้งที่ 5 ณ กรุงปารีส เมื่อพ.ศ. 2494 ได้มีการจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ประเภทมูลสารศึกษาคอมมูนิตี การอนามัย เกษตร อุตสาหกรรม ช่างเย็บกระดาษช่างไม้ของประชาชนให้ดีขึ้น ซึ่งต่อมากองการศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติร่วมกับรัฐบาลไทย ได้จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมดังกล่าวในปี พ.ศ. 2497 ชื่อว่า "ศูนย์กลางการอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี" หรือ ศ.อ.ศ.อ. โดยมีวัตถุประสงค์มุ่งหาการฝึกอบรมผลิตผู้นำทางมูลสารศึกษา เพื่อออกไปทำงานท้องถิ่น กล่าวคือ เมื่อเสร็จการอบรมตามหลักสูตรแล้ว ก็จะถูกส่งออกไปทำงานเป็น "สารนิเทศ" ซึ่งแปลว่า "ผู้แนะนำในสิ่งที่เป็นสาระ" โดยออกไปทำงานเป็นคณะ แต่ละคณะประกอบด้วยสารนิเทศประมาณ 5-7 คน ซึ่งมีความภาคและความรู้พิเศษในแต่ละด้าน เช่น การศึกษา อนามัย การเกษตร และการช่าง แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายที่หลังจากโครงการนี้ได้ดำเนินการแล้ว หน่วยงานของมูลสารศึกษาที่ ศ.อ.ศ.อ. ก็ได้ลดปริมาณลงเหลือเพียงการเกิดขึ้นเรียนผู้ใหญ่สายสามัญ การฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้น การสอนกลุ่มสนใจ และการอบรมเยาวชนเท่านั้น

ในปี 2514 กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้เริ่มโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิดเสรี

ซึ่งโครงการนี้มุ่งให้ทักษะและความรู้ที่จำเป็นแก่การแก้ปัญหาชีวิตประจำวันและความรู้ทาง-
 คำนวณน้อย สาธารณสุข การวางแผนครอบครัว หน้าที่พลเมือง และการอ่านออกเขียนได้
 ซึ่งเป็นปีเดียวกันที่รัฐบาลได้จัดตั้ง "คณะกรรมการที่ปรึกษาว่าด้วยการศึกษานอกโรงเรียน"
 ประกอบด้วยปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานและมีกรรมการอื่นอีก 15 คน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
 ได้ประกาศตั้ง ศ.อ.ศ.อ. เป็นศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 เรียกชื่อย่อว่า "ศนอ." เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2519 มีเขตปฏิบัติงาน และรับผิดชอบใน
 เขต 17 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วในปี พ.ศ. 2520 ก็ได้มีการปรับปรุงคณะกรรมการ
 ที่ปรึกษาว่าด้วยการศึกษานอกโรงเรียน และ เปลี่ยนชื่อเป็น "คณะกรรมการ
 การแห่งชาติว่าด้วยการศึกษานอกโรงเรียน" คณะกรรมการชุดนี้มีทั้งหมด 17 คน มี
 ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธาน

หน้าที่ของคณะกรรมการชุดนี้คือ

1. พิจารณาในเรื่องของเขต วัตถุประสงค์ แนวนโยบาย กลวิธี และโครงการ
 ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกโรงเรียน
2. พิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานการศึกษานอกโรงเรียน
 ระดับจังหวัด และคณะกรรมการอื่น ๆ ตามความจำเป็น
3. ประสานงานและสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ เกี่ยว
 กับการศึกษานอกโรงเรียน
4. ติดตามประเมินผลการทำงานการศึกษานอกโรงเรียน

(สุนทร โคตรบรรเทา 2524 : 32-35)

และในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520)
 กระทรวงศึกษาธิการได้เล็งเห็นความจำเป็นที่จะขยายหน่วยงานที่เกี่ยวกับการจัด
 การศึกษานอกโรงเรียน เพื่อที่จะได้ระดมสรรพกำลังทรัพยากรทั้งหมด ให้นำมาช่วยดำเนิน
 การศึกษานอกโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ดังนั้น รัฐบาลในสมัยพลเอกเกรียง
 ศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรีจึงได้มีฐานะของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนขึ้นเป็น
 กรม เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2522 โดยมีนายแพทย์บุญสม มาร์ติน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระ
 รวงศึกษาธิการ ดร. ก่อ สวัสดิพานิช เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นาย
 รังสฤษดิ์ เขาวังศิริ เป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดตั้งขึ้นมา
 โดยการโอนกองการศึกษาผู้ใหญ่และสำนักงานโครงการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน สังก
 กกรมสามัญศึกษา ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาและศูนย์วิจัยเพื่อการศึกษา สังกกรมวิ
 ษการเข้ามารวมกัน (จรรยา พานิชย์ผลินไชย 2528 : 42)

รายละเอียดเกี่ยวกับกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีดังนี้

หน้าที่ความรับผิดชอบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2522 ตามมาตรา 8
 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ลงวันที่ 29 กันยายน 2515 (ฉบับที่
 22) กำหนดให้กรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นกรมหนึ่งที่ตั้งกระทรวงศึกษาธิการ กรม
 การศึกษานอกโรงเรียนมีหน้าที่และความรับผิดชอบดังต่อไปนี้

1. ปฏิบัติการ ใต้แก่ การดำเนินงานให้บริการในด้านการศึกษาออกโรงเรียน
 เรียนแก่ประชาชนโดยตรง กล่าวคือ จัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อแก้ไขการไม่รู้หนังสือ

ให้การศึกษาค้นคว้าแก่ผู้ที่ไร้โอกาสที่จะเข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียน ให้การฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้น จัดบริการส่งเสริมการอ่าน จัดพิพิธภัณฑ์ทางการศึกษา การศึกษาทางสื่อสารมวลชน จัดการศึกษาออกโรงเรียนในรูปแบบที่เหมาะสมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถ การปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ การแก้ไขปัญหาด้านชีวิตประจำวัน การพัฒนาชุมชนและความเป็นพลเมืองดีในระดับประชาชาติไทย

2. วางแผน วิจัย พัฒนา ฝึกอบรม และพัฒนาคุณภาพของงานการศึกษาออกโรงเรียน

3. ประสานงาน อุดหนุน ส่งเสริม และให้บริการเกี่ยวกับการศึกษาออกโรงเรียน แก่หน่วยงานอื่น ๆ ที่จัดการศึกษาออกโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ
(อุดม เศษกวีวงศ์ 2529 : 130)

การดำเนินงานตามภาระหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นนั้น กรมการศึกษาออกโรงเรียนได้ดำเนินการ ใดๆ ใช้วิธีต่าง ๆ ดังนี้

1. กรมการศึกษาออกโรงเรียนดำเนินการเอง เช่น การตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ การตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ การจัดกลุ่มสนใจ เป็นต้น

2. กรมการศึกษาออกโรงเรียนทำร่วมกับหน่วยงานอื่น เช่น การใช้ครูประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้ช่วยสอนวิชาต่าง ๆ ทั้งในค้ำสามัญศึกษาและวิชาชีพ หรือการใช้อาคารสถานที่ของกรมเหล่านั้น เพื่อดำเนินงานด้านการศึกษาออกโรงเรียน เป็นต้น

3. การส่งเสริมให้ผู้อื่นทำ เช่น ให้เอกชน บริษัท โรงงาน สื่อมวลชน รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐซึ่งหน้าที่จัดการศึกษาออกโรงเรียนดำเนินการ ใดๆ กรมการศึกษาออกโรงเรียนจะเสนอแนวคิดและกระตุ้นให้ฝ่ายต่าง ๆ เป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด

4. การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาออกโรงเรียนทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกัน และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาออกโรงเรียนอย่างแท้จริง

ปัจจุบันกรมการศึกษาออกโรงเรียน มีหน่วยงานในสังกัดที่ตั้งอยู่ในส่วนกลางรวม 8 หน่วยงาน และยังมีหน่วยงานที่สังกัดส่วนกลางที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค ตั้งกระจายอยู่ทั่วประเทศ ได้แก่ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาค ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด และศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดน

การแบ่งส่วนราชการของกรมการศึกษาออกโรงเรียน

ก. การแบ่งส่วนราชการที่ตั้งในส่วนกลาง

กรมการศึกษาออกโรงเรียนประกอบด้วยส่วนราชการในส่วนกลางระดับของและส่วนราชการที่ฐานะเทียบเท่ากอง รวม 8 หน่วยงาน ดังนี้

1. สำนักงานเลขาธิการกรม
2. กองแผนงานและวิจัย
3. กองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
4. กองปฏิบัติการ
5. ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา
6. ศูนย์วิจัยเพื่อการศึกษา
7. วิทยาลัยนิเทศ
8. ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก
บทบาทหน้าที่โดยสังเขปของส่วนราชการดังกล่าวมีดังนี้

1. สำนักงานเลขาธิการกรม

มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ของกรม และส่วนราชการอื่น ความคุ้มค่าเนิการกับราชการทั่วไปของกรม มีงานด้านสารบรรณ บุคลากร ทัศนูปกรณ์ ออกแบบและก่อสร้าง ประชาสัมพันธ์ การเงินและบัญชี บริการงานทั่วไป และงานลักษณะอื่นที่มิได้เป็นหน้าที่ของกองหรือหน่วยงานใดโดยเฉพาะ รวมทั้งการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายนอกและภายในของกรม

2. กองแผนงานและวิจัย

มีหน้าที่รับผิดชอบในการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อใช้ในการวางแผน และปรับแผนการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน ทั้งระยะสั้นและระยะยาว จัดทำและควบคุมงบประมาณ จัดทำสถิติวิเคราะห์เพื่ออ้างอิง ทำการวิจัย และผลิตเอกสารการวิจัยประเมินผลและศึกษามผลการทำงานโครงการต่าง ๆ และประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนกับประชาชน ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์การเอกชน และสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกโรงเรียน ทั้งภายในและนอกประเทศ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาออกโรงเรียน

3. กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน

มีหน้าที่รับผิดชอบในการศึกษาค้นคว้า พัฒนาส่งเสริมและดำเนินการทางวิชาการที่เกี่ยวกับหลักสูตร แบบเรียน สื่อการเรียน บุคลากร นวัตกรรมทางการศึกษานอกโรงเรียน ค่าเนิการด้านวัสดุ งานทะเบียนนักศึกษาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน และเป็นแหล่งพัฒนาระบบข่าวสารข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน

4. กองปฏิบัติการ

มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินการ ประสานงาน สนับสนุน ส่งเสริม ความคุ้มค่า เนิการ เร่งรัด ติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษาสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน

5. ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา

มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการให้บริการศึกษา ค้นคว้า และการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ด้านวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ทางการศึกษา เพื่อปรับปรุงและส่งเสริมการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ

6. ศูนย์วิจัยเพื่อการศึกษา

มีหน้าที่รับผิดชอบจัดกิจกรรมวิจัยในสายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การาศาสตร์ ธรรมชาติวิทยาและกิจกรรมเยาวชนในค้ำประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมพื้นฐาน การจัดกิจกรรมที่ได้นั้นจัดการศึกษา และจัดแหล่งข้อมูลทางการศึกษา เพื่อประชาชนในรูปแบบนอกระบบโรงเรียน ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษาของบุคคลในชาติทุกระดับมากขึ้น อีกทั้งจะทำให้เกิดความฝึกฝน ความสามารถของการเรียนรู้ด้วยตนเอง และความอิสระเสรีของการแสวงหาความรู้ของประชาชนอีกส่วนหนึ่งด้วย

7. หน่วยศึกษานิเทศก์

มีหน้าที่รับผิดชอบการนิเทศการศึกษา ให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา เสนอแนะในการแก้ปัญหา และส่งเสริมงานวิชาการแก่สถานศึกษาสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน

8. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก

มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหาร ประสานงาน และดำเนินการตามกระบวนการจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

ข. การแบ่งส่วนราชการที่ตั้งอยู่ในภูมิภาค

กรมการศึกษานอกโรงเรียน มีหน่วยงานที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาคอีก 3 ประเภท ดังนี้

1. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค
2. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
3. ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดน
ประเภทโดยส่ง เชบของส่วนราชการดังกล่าวมีดังนี้

1. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค

เป็นสถาบันการศึกษาที่ดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน ทางด้านวิชาการ ประสานงานวางแผนการดำเนินงาน และให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ที่อยู่ในความรับผิดชอบของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค ปัจจุบันมีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค 5 ศูนย์ ได้แก่

- ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จ.อุบลราชธานี
- ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ จ.ลำปาง
- ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ จ.สงขลา
- ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลาง จ.ราชบุรี
- ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออก จ.ระยอง

2. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนในจังหวัด ให้ความให้บริการงานการศึกษานอกโรงเรียน ส่งเสริมประสานงาน และให้ความช่วยเหลือแก่หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐและเอกชน ความความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น และปฏิบัติงานครอบคลุมในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดที่จัดตั้งแล้วจำนวน 72 ศูนย์ ตั้งอยู่ในพื้นที่ดังนี้

ภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน แพร่ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน น่าน พะเยา พิจิตร กำแพงเพชร พะเยา นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ สุโขทัย ตาก และลำปาง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุดรธานี ขอนแก่น หนองคาย เลย สกลนคร ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี กาฬสินธุ์ มหาสารคาม นครพนม มุกดาหาร สุรินทร์ บุรีรัมย์ ชัยภูมิ ศรีสะเกษ นครราชสีมา

ภาคกลาง จังหวัดปทุมธานี นครปฐม สมุทรสาคร เพชรบุรี สมุทรสงคราม ราชบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี อ่างทอง อมฤตยา สิงห์บุรี ลพบุรี ชัยนาท อุทัยธานี สระบุรี นนทบุรี และประจวบคีรีขันธ์

ภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี ฉะเชิงเทรา ระยอง ชลบุรี นครนายก ปราจีนบุรี สมุทรปราการ และตราด

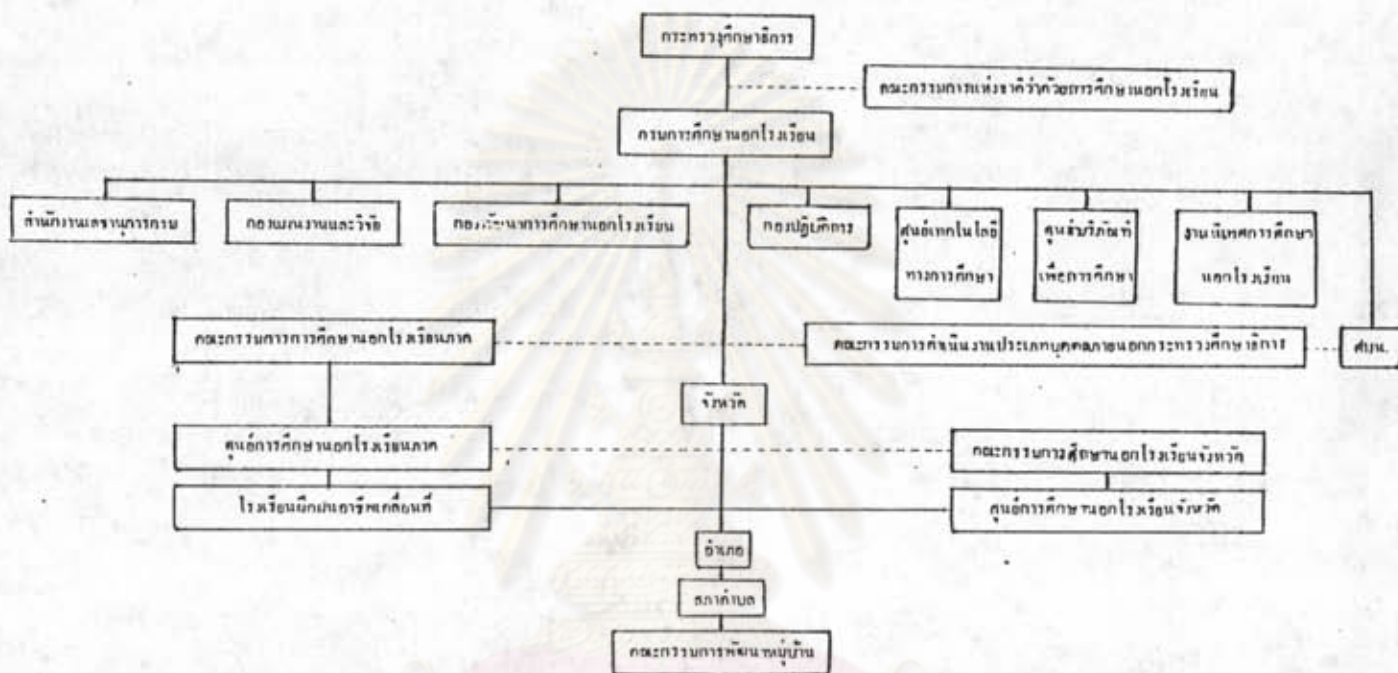
ภาคใต้ จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง ภูเก็ต กระบี่ ตรัง พังงา สตูล ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สงขลา และระนอง

3. ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดน

ปัจจุบันมีศูนย์ประเภทนี้อยู่แห่งหนึ่งที่จังหวัดปราจีนบุรี มีพื้นที่รับผิดชอบ

บ้านตามแนวชายแดนของ 3 จังหวัด คือ ปราจีนบุรี จันทบุรี และตราด มีพื้นที่จัดฝึกอบรมวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นให้สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพปัญหาของประชาชนในเขตพื้นที่ดังกล่าว เป็นศูนย์กลางการประสานงานในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้กับประชาชน และเป็นศูนย์กลางอบรมสาธิตอาชีพเกษตรแผนใหม่ และส่งเสริมการเผยแพร่สหกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนเป็นศูนย์ทดลอง เผยแพร่ สาธิต เทคโนโลยีชุมชน และการส่งเสริมการศึกษาที่จำเป็น เพื่อเตรียมภาคีอาสาสมัครและสังคมของราษฎรไทยบริเวณชายแดน

แผนผังการจัดองค์การ (ORGANIZATION CHART) ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

12. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ในปัจจุบันมีหน่วยงานมากมายที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐและเอกชน โดยมีวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายในการจัดแตกต่างกันออกไป ทั้งมีรูปแบบและลักษณะแตกต่างกันมากมายด้วย ตั้งแต่เป็นแบบมีระบบและรูปแบบแน่นอนจนถึงไม่มีรูปแบบแน่นอนตายตัว

เพื่อความสะดวกและง่ายแก่การทำความเข้าใจ เราอาจแบ่งหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศึกษานอกระบบโรงเรียนออกได้เป็นแบบใหญ่ ๆ ด้วยกัน

- ก. แบบแบ่งตามหน่วยงาน
- ข. แบบแบ่งตามลักษณะกิจกรรมที่จัด

ก. แบบแบ่งตามหน่วยงาน สามารถแบ่งออก เป็น 2 ชนิด

1. หน่วยงานของรัฐ
2. หน่วยงานของเอกชน

1. หน่วยงานของรัฐ อาจจัดได้ว่าหน่วยงานราชการทุกหน่วยงานต่างก็มีส่วนใน

การจัดและให้บริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทเฉพาะประเภทหนึ่ง และด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน หน่วยงานของรัฐมีดังต่อไปนี้

1.1 กระทรวงศึกษาธิการ มีหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังต่อไปนี้

- (1) กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- (2) สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ
- (3) กรมอาชีวศึกษา
- (4) กรมศาสนา
- (5) วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา
- (6) กรมศิลปากร
- (7) กรมสามัญศึกษา
- (8) สำนักเลขาธิการคุรุสภา
- (9) กรมฝึกหัดครู
- (10) กรมพลศึกษา

1.2 กระทรวงสาธารณสุข ได้จัดการเผยแพร่ความรู้ทางค่านิยมและสาธารณสุข ค่านิยมอาหาร การวางแผนครอบครัว การป้องกันโรคติดต่อ และการปรับปรุงสภาพอนามัย เป็นต้น หน่วยงานที่จัดได้แก่

- (1) กรมอนามัย
- (2) สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข
- (3) คณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข

1.3 กระทรวงเกษตร

- (1) กรมวิชาการเกษตร
- (2) กรมส่งเสริมสหกรณ์
- (3) กรมส่งเสริมการเกษตร

1.4 กระทรวงมหาดไทย

- (1) กรมการพัฒนาชุมชน
- (2) กรมประชาสัมพันธ์
- (3) สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชุมชน (ร.พ.ช.)
- (4) กรมแรงงาน
- (5) กรมการวาง
- (6) กรมราชทัณฑ์
- (7) กรุงเทพมหานคร

1.5 กระทรวงกลาโหม

- (1) กรม.กลาง(กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในแห่งชาติกลาง)

1.6 สำนักนายกรัฐมนตรี

- (1) สำนักงานเยาวชนแห่งชาติ
- (2) กรมประชาสัมพันธ์
- (3) กรมวิเทศสหการ
- (4) สำนักเลขาธิการรัฐสภา

1.7 กระทรวงอุตสาหกรรม

- (1) กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
- 1.8 กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน
- 1.9 กระทรวงยุติธรรม
 - (1) กรมศาลคดีเด็กและเยาวชน (สถานกักขังและคุ้มครองเด็กกลาง)
- 1.10 กระทรวงคมนาคม
- 1.11 กระทรวงพาณิชย์
- 1.12 ทบวงมหาวิทยาลัย
 - (1) สำนักงานปลัดกระทรวง
 - (2) มหาวิทยาลัยศิลปากร
 - (3) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 - (4) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 - (5) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
 - (6) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 - (7) มหาวิทยาลัยมหิดล
 - (8) มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 - (9) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 - (10) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - (11) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 - (12) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า

(เอกสารนิเทศปริทัศน์ฯ รุ่นที่ 5 ตอนที่ 3 : 30-54)

2. หน่วยงานของเอกชน หน่วยงานของเอกชนที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนมีอยู่มากมาย ทั่วทั้งการในหลายรูปแบบ ด้วยจุดประสงค์ วิธีการและสถานที่ปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน บริการทั้งแบบแก่ที่เปล่า และต้องเสียค่าบริการ เนื้อหาสาระที่จัดมีทั้งที่เป็นการศึกษาสายสามัญความรู้วิชาการแขนงต่าง ๆ การส่งเสริมอาชีพ ส่งเสริมความเป็นอยู่ เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมการพัฒนา กิจกรรมมันเทศาการและอื่น ๆ อีกมาก

การจัดประเภทประเภทของการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดโดยหน่วยงานเอกชนนั้นอาจทำได้ในหลายลักษณะ กล่าวคือ ขึ้นอยู่กับการจัดอะไรเป็นศูนย์กลาง เช่น แบ่งโดยมีกลุ่มประชากรเป้าหมายเป็นสำคัญ ยึดหน่วยงานที่จัด ยึดประเภทของกิจกรรมที่จัดหรืออาจยึดลักษณะวิชาเป็นหลัก ต่อไปนี้จะกล่าวถึงการแบ่งประเภทโดยยึดหน่วยงานที่จัดเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง พร้อมกับสาระสำคัญของประการของแต่ละโครงการในหน่วยงานนั้น ๆ ดังนี้

2.1 ประเภทโรงเรียน เปิดสอนทั้งวิชาสามัญ วิชาชีพแขนงต่าง ๆ ตัวอย่าง เช่น โรงเรียนผู้ใหญ่สายสามัญระดับต่าง ๆ โรงเรียนทอผ้า โรงเรียนสอนภาษา โรงเรียนสอนตัดเสื้อ เสริมสวย โรงเรียนสอนดนตรี โรงเรียนสอนพิมพ์ดีด

2.2 ประเภทสมาคม ใต้แก่

(1) สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรม ทางงานในเรื่องยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนและส่งเสริมวัฒนธรรม เช่น สมาคมสตรีจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทย

(2) สมาคมวิชาชีพ เช่น แพทย์ พยาบาล กฎหมาย นักธุรกิจ สตรีอุดมศึกษา ฯลฯ กิจกรรมของสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย ใต้แก่ โครงการพัฒนาเด็กชั้นมูลฐาน โครงการการศึกษาออกโรงเรียน และการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนา:-

ตั้งศูนย์ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพ จัดทำแบบเรียนสำเร็จรูป จัดสัมมนา จัดอบรม ห้องสมุดเคลื่อนที่ รายการเสริมความรู้ทางวิทยุ จัดนิทรรศการ และโครงการธนาคารหนังสือสำหรับเด็ก

(3) สมาคมนักเรียนเก่า เช่น สตรีวิทยาคม

2.3 ประเภทมูลนิธิ

มูลนิธิก็มีจำนวนมาก เช่นเดียวกับสมาคม ภาระกิจกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ กิจกรรม โครงการและวัตถุประสงค์ของมูลนิธิจึงมีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ตัวอย่าง เช่น

(1) โครงการอบรมเกษตรกรหมู่บ้านเพื่อคัดเลือกผู้นำเกษตรกร ของมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

(2) โครงการให้การศึกษาระดับอาชีวศึกษาของมูลนิธิช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

(3) โครงการให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษา จริยศึกษา เพื่อให้กำลังใจแก่ทหารพิทักษ์ผ่านศึก ของมูลนิธิภูมิพลวิทยุ

(4) โครงการเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กสลัมคลองเตย ซึ่งมุ่งช่วยเหลือเด็กก่อนวัยเรียน ของมูลนิธิมิตรมวลเด็ก

(5) โครงการเกี่ยวกับการบริการทารก การช่วยเหลือหญิงมีครรภ์ นอกสมรสและสงเคราะห์เด็กที่มีปัญหาด้วยการให้ที่อยู่และการศึกษาของมูลนิธิทริยานุเคราะห์

(6) โครงการห้องสมุดชุมชน ของมูลนิธิจุฬาฯ อาสาสมัครหาหนังสือช่วยการรับบริจาค หรือซื้อแล้วส่งไปให้ห้องสมุดโรงเรียน หรือหมู่บ้านในท้องที่ ที่สมรมถ่ายอาสาสมัครจุฬาฯ เคยไปตั้งค่ายหรือมีชาวค่ายเก่าเคยปฏิบัติงานอยู่

เป็นต้น (เอกสารนิเทศบริหารฯ ทรุ่นที่ 5 ตอนที่ 3 : 55)

2.4 ประเภทศูนย์ สถาบันและชมรม

ประเภทนี้หน่วยงานหลายรูปแบบ เป็นการผนวกเอาหน่วยงานที่นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วเข้าด้วยกัน การที่จะพิจารณาว่าหน่วยงานใดทางานการศึกษาในระบบโรงเรียนหรืออนันตังต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ ต้องวิเคราะห์ภารกิจหลักและวัตถุประสงค์ของโครงการ ตลอดจนกิจกรรมและกลุ่มเป้าหมายอย่างถี่ถ้วน ตัวอย่างหน่วยงานประเภทนี้คือ

(1) สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดโครงการการศึกษา นอกโรงเรียน เพื่อให้ความรู้แก่สตรีทุกระดับความรู้และกลุ่มอายุ

(2) ศูนย์ชุมชนช่วยชาวด่าง กิจกรรมหลักคือ รับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน ให้การศึกษาด้านวัฒนธรรม ประเพณี จัดห้องสมุดให้บริการและสอนดนตรี

(3) ชมรมประคิมฐักอกานแห่งประเทศไทย มีทั้งที่จัดเป็นชั้นเรียนและที่ส่งวิทยากรไปอบรมตามที่ต่าง ๆ

(4) กองลูกเสือและเนตรนารีนอกโรงเรียน เปิดสอนวิชาลูกเสือ เนตรนารีในท้องที่สลัมคลองเตยเพื่อแก้ปัญหาสังคมสลัม ต่อจากนั้นมีการมีอาสาสมัครกลุ่มประชากรเป้าหมายคือ เด็กอายุ 8-17 ปี (เอกสารนิเทศบริหารฯ ทรุ่นที่ 5 ตอนที่ 3 : 56)

(5) ศูนย์เยาวชน ให้การศึกษา นอกโรงเรียน เช่น ห้องสมุด นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศึกษา ปาฐกถา ใจว่าที อภิปราย ฯลฯ เป็นแหล่งกลางให้เยาวชนทั้งหลายได้ใช้ศูนย์เป็นที่ปะทะสังสรรค์ ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ตลอดจนให้การศึกษา

คนที่เหมาะสมแก่เยาวชนต่าง ๆ ตามแต่โอกาส

- (6) ชุมชมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทย
 - (7) ชุมชมคณิตศาสตร์แห่งประเทศไทย
 - (8) ศูนย์ต่อต้านการข่มขืน (Rape Crisis Center) ตั้งขึ้นเมื่อ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2525 มีวัตถุประสงค์เพื่อลดอัตราการข่มขืนให้น้อยลง
 - (9) ศูนย์เลือกชาวบ้าน
- (สุกร ศรีแสน 2527 : 210)

2.5 ประเภทของกิจการ เช่น

องค์กรส่งเสริมการอ่านผ่านสื่อ การอบรมวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น แก่ทหารผ่านศึก ครอบครัวของทหารผ่านศึก ทหารนอกประจำการ และทหารผ่านศึกผู้พิการ ให้ได้รับการศึกษามีความรู้หรือประกอบอาชีพเลี้ยงคนได้ความอดทน

องค์กรมูลนิธิเซฟ จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและสตรี โดยจัดกิจกรรม ต่อไปนี้ การจัดตั้งศูนย์เด็ก ฝึกอบรมผู้ดูแลเด็ก อบรมผู้ทำของเล่นที่เป็นประโยชน์แก่เด็ก สนับสนุนให้ทำการจัดตั้งศูนย์อ่านหนังสือตามหมู่บ้านต่าง ๆ และจัดหาหนังสือให้ด้วย มีกิจกรรมพัฒนาสตรีและเยาวชนด้านอาชีพและเป็นผู้นำชุมชน(สุกร ศรีแสน 2527 : 209)

2.6 ประเภทที่เป็นหน่วยงานธุรกิจ ได้แก่

(1) ธนาคารกรุงเทพ จัดโครงการในหลายลักษณะ เช่น แข่งขันตอบ ปัญหาเกษตร ห้องสมุดประชาชน ทานาภาพยนตร์สารคดีเผยแพร่ความรู้ บันทึกเสียงการแสดง ศิลป วัฒนธรรม และโครงการรายการวิทยุ 8 รายการ เช่น หนองชาวบ้าน สารสาส์นเพลิน เพื่อนชีวิต สารานุกรมเยาวชนสูงทุ่งเกษตร มิตร แม่บ้าน สิ่งศิริกรรม ฯลฯ

(2) บริษัททุนซีเมนต์ไทยจำกัด จัดโครงการฝึกอาชีพให้ประชาชนใน เขตทุรกันดาร โดยร่วมมือกับหน่วยงานอื่น บริษัทจะแข่งขันประกวดนิทรรศการเป็นค่าจ้าง วิทยากรให้ฝึกสอนอาชีพต่าง ๆ ตามที่หน่วยงานในท้องถิ่นที่เสนอแนะ

(3) บริษัทขนส่งจำกัด โดยโครงการวิทยุ.ท.ส. เผยแพร่ความรู้ด้านการขนส่งและแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวทั่วประเทศ ออกอากาศตามสถานีส่งกิจกรรมประชาสัมพันธ์เครือข่ายและรัฐวิสาหกิจทั่วประเทศ

(เอกสารนิสิตปริญญาโท รุ่นที่ 5 ตอนที่ 3 : 56-57)

ข. แบ่งตามลักษณะกิจกรรม

ในการแบ่งหน่วยงานทั้งหลายที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐและเอกชนตามลักษณะกิจกรรมที่จัดขึ้น เราอาจแบ่งตามประเภทของเนื้อหาที่กิจกรรมที่จัดขึ้นออกได้เป็น 4 ประเภทด้วยกัน ดังต่อไปนี้

1. ประเภทของการศึกษาทั่วไปหรือการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นให้กับประชาชนที่สนใจโอกาสได้รับการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยเริ่มต้นตั้งแต่ให้สามารถอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น จนถึงการศึกษาที่เทียบความรู้เท่ากับสายสามัญในโรงเรียนปกติรวมทั้งการให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อได้ทำงาน หรือความรู้ขั้นต้นในการประกอบอาชีพด้วย หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาประเภทนี้ ส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานของรัฐ แต่ก็มีหน่วยงานของเอกชนเข้าร่วมในการดำเนินการบ้างในระดับนี้

หน่วยงานของรัฐ

1.1 กระทรวงศึกษาธิการ

- กองปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- กองโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา
- ครูสภา

1.2 กระทรวงมหาดไทย

- กองพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์
- งานสงเคราะห์เด็กและวัยรุ่น กรมประชาสงเคราะห์
- งานศูนย์ฝึก-ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ กรมประชาสงเคราะห์

1.3 กระทรวงยุติธรรม

- ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง สถานทักขิณและคุ้มครองเด็ก

1.4 กระทรวงกลาโหม

- สำนักงานทหารพัฒนาการ กองบัญชาการทหารสูงสุด ฯลฯ

หน่วยงานของ เอกชน

- โรงเรียนราษฎร์
- มูลนิธิ สมาคม ที่จัดการศึกษานานแห่ง เลื่อน กรม ฯลฯ

2. ที่จัดการศึกษาค้นทักษะ หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นให้กับประชาชนเพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้และความเข้าใจ เกี่ยวกับงานอาชีพที่ตนเองประสงค์อยู่ รวมทั้ง เพื่อยกระดับการกินดีอยู่ดีของประชาชน หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาประเภทนี้ มีทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐและเอกชน ดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

2.1 กระทรวงศึกษาธิการ

- กองปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- กรมอาชีวศึกษา

2.2 กระทรวงมหาดไทย

- สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (ร.พ.ช.)
- สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมแรงงาน
- งานสงเคราะห์หญิง กรมประชาสงเคราะห์
- งานศูนย์สาธิตไทย-เยอรมัน กรมประชาสงเคราะห์
- งานศูนย์ฝึกและอาชีพ กรมการพัฒนาคูสมชน

2.3 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

- กรมวิชาการเกษตร
- กรมส่งเสริมสหกรณ์

2.4 กระทรวงอุตสาหกรรม

- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

2.5 กระทรวงกลาโหม

- สำนักงานทหารพัฒนาการ กองบัญชาการทหารสูงสุด ฯลฯ

หน่วยงานของ เอกชน

1. สภาสตรีแห่งชาติ

2. สมาคมสตรีไทย
3. ลุงชาวเขาสีฟ
4. มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

ฯลฯ

3. ขั้นการศึกษาข้ามเลื่อมลชน หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูล ข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคตลอดเวลา การศึกษาประเภทนี้เป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกคนต้องได้รับอยู่เสมอ โดยประชาชนสามารถที่จะได้รับการศึกษาประเภทนั้นในหลาย ๆ วิธี เช่น การฟังวิทยุ โทรทัศน์ อ่านหนังสือ ฟังคำอธิบาย สันทนาการเพื่อนบ้านหรือผู้รู้ ฯลฯ หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาประเภทนี้ มีทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐและเอกชน ดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

3.1 กระทรวงศึกษาธิการ

- ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- ศูนย์วิจัยเพื่อการศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- กองปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน กรมการศึกษานอกโรงเรียน

3.2 สำนักนายกรัฐมนตรี

- กรมประชาสัมพันธ์

3.3 กระทรวงสาธารณสุข

- กรมอนามัย

3.4 กระทรวงกลาโหม

- ก.ร.ป.กลาง กองบัญชาการทหารสูงสุด

ฯลฯ

หน่วยงานของเอกชน

สมาคมและมูลนิธิต่าง ๆ ที่มุ่งให้การศึกษาแก่ประชาชนเมื่ออยู่เป็นจำนวนมาก เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ รวมทั้งการจัดการอภิปราย นิทรรศการต่าง ๆ ด้วย

4. ขั้นการฝึกความเป็นผู้นำ การฝึกกระบวนการกลุ่ม การพัฒนาชุมชน หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้รู้จักการรวมกลุ่มรวมตัวกันขึ้น เพื่อหาประโยชน์ให้แก่ชุมชนและประเทศชาติ การจัดการศึกษาประเภทนี้มีได้หมายถึงการให้ความรู้แต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการมุ่งให้ประชาชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และรวมพลังกัน เพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน และการพัฒนาประเทศ หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาประเภทนี้มีทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน ดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

4.1 กระทรวงศึกษาธิการ

- กองปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- กรมพลศึกษา

4.2 กระทรวงมหาดไทย

- สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (ร.พ.ช.)
- งานฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่น กรมการพัฒนาชุมชน
- งานอาสาพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน

- งานฝึกอบรมผู้นำเยาวชน กรมการศึกษานอกโรงเรียน

4.3 สำนักนายกรัฐมนตรียุวชน

- สำนักงานประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (ส.ย.ช.)
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักโสตศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วลา

หน่วยงานเอกชน

- สมาคมฝึกการพูด
- สโมสรไลออนส์
- กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน

(อุคม เขมก้างศ์ 2495 : 245-249)

สรุป หน่วยงานรับผิดชอบทางการศึกษานอกโรงเรียนของไทยทั้งภาครัฐและเอกชนต่างก็มีบทบาทอันสำคัญยิ่ง ในอันที่จะส่งเสริมให้การศึกษาริเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ได้แก่ ชีวิตที่ปลอดภัย อบอุ่น อยูอย่างมีหลักการ และบุคคลนั้นสามารถปรับตัวและแก้ปัญหาได้ เพื่อดำเนินชีวิตอย่างสงบตามอัศภพ โดยได้มีการประสานงานทางด้านปฏิบัติอย่างกว้างขวางทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค ตลอดจนถึงระดับท้องถิ่น ซึ่งทุกระดับต่างก็มีส่วนรับรู้ในการกิจอันสำคัญนี้โดยทั่วกัน ปัจจุบันทั้งภาครัฐและเอกชนได้ เน้นการจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทต่าง ๆ แก่ประชาชนโดยเฉพะอย่างยิ่งในชนบทมากยิ่งขึ้น (สุกร ศรีแสง 2527 : 210)

13. โครงการ/กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่สำคัญและน่าสนใจ

ในที่นี้ขอเสนอให้รู้จักโครงการ/กิจกรรมที่สำคัญและน่าสนใจ โดยมองแยกเป็นประเด็นหลัก ๆ ออกเป็น 4 ด้านด้วยกันดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดในรูปแบบส่งเสริมวิชาการ หรือวิชาหนังสือ
2. กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดในรูปแบบส่งเสริมวิชาชีพ
3. กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดในรูปแบบส่งเสริมวิชาชีวิต
4. กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดในรูปแบบส่งเสริมวิชาสังคม

ต่อไปนี้ เป็นรายละเอียดของโครงการ/กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่นำเสนอให้รู้จักไว้ก่อน เชนดังนี้

1. กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดในรูปแบบส่งเสริมวิชาการ หรือวิชาหนังสือ
เป็นการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนเรียนแล้วสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ในการประกอบอาชีพ หรือศึกษาต่อ ซึ่งเป็นการจัดขึ้นโดยภาครัฐบาลเป็นหลักมีดังต่อไปนี้

1.1 การศึกษาผู้ใหม่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน

"การศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ" หมายถึง การศึกษาที่ผู้เรียนเรียนแล้วสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ทันที

กระทรวงศึกษาธิการ ได้มองเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาชนบท เพื่อช่วยเหลือนักเรียนในชนบทซึ่งมีอยู่ถึงร้อยละ 80 ของประชากรทั้งประเทศให้มีชีวิตที่ อยู่ดีกินดีมากขึ้น และได้พยายามผสมผสานการสอนให้รู้หนังสือควบคู่กับการสอนวิชาที่สัมพันธ์ พื้นฐาน จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. 2518 ประเทศทยักับองค์การยูเนสโกได้ร่วมมือกันวางแผน ขจัดกำรไม่รู้หนังสือ ซึ่งนอกจาก เป็นการรณรงค์เพื่อแก้ไขการไม่รู้หนังสือให้คนสามารถอ่าน ออก เขียนได้และคิดเลข เป็นแล้ว ยังส่งเสริมในเรื่องการฝึกอาชีพควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้ง เรื่องหนังสือและรู้จักปฏิบัติในเรื่องงานอาชีพ ซึ่งจะช่วยให้สามารถปรับปรุง และพัฒนาตนเอง หรือประเทศชาติได้

จากแนวความคิดดังกล่าว เมื่อ พ.ศ. 2511 ประเทศไทยได้เริ่มดำเนินการจัด การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานที่จังหวัดสกลนคร โดยมีความมุ่งหมายที่จะให้ผู้เริ่มมี ความรู้ในเรื่องการอ่านออกเขียนได้ คิดเลข เป็นและมีความรู้ในเรื่องการอาชีพ หลังจาก นั้นได้มีการแก้ไขและปรับปรุงการดำเนินงานดังกล่าวตลอดมา ในที่สุด กระทรวงศึกษาธิ การได้จัดทำหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานขึ้น โดยมีกติกอความเชื่อเนื่ง ค้นที่ว่า ต้องตอบสนองความต้องการ ความสนใจและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่นได้ด้วย

วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

- (1) เพื่อส่งเสริมให้รู้ปัญหา รู้จักคิดตัดสินใจแก้ปัญหาให้เหมาะสมกับสภาพ อัน จะเป็นแนวทางให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่าง เป็นสุข
- (2) เพื่อให้รู้จักใช้บริการจากหน่วยงานส่งเสริมการกินคืออยู่ที่ในสาขาต่าง ๆ เช่น บริการการสอนวิชาชีพ การอนามัย การวางแผนครอบครัว การเกษตร และเพื่อให้รู้ จักหาทางที่จะแสวงหาความรู้และบริการนั้น
- (3) เพื่อให้รัก เรียนรู้หนังสืออ่านออก เขียนหนังสือได้ คิดเลขเป็นอันจะให้เป็น เครื่องมือในการหาข้อมูลใหม่ ๆ ในการช่วยการคิดแก้ปัญหา ซึ่งจะ เป็นประโยชน์แก่ชีวิต ประจำวัน

การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานมุ่งจะช่วยส่งเสริมบรรณาภาพของผู้เรียน ให้รู้จักตนเอง รู้จักสังคม รู้จักคิดเป็น แก้ปัญหาได้ สามารถแสวงหาข้อมูลมาประกอบความ คิดและการตัดสินใจได้ดียิ่งขึ้น โดยกระทรวงศึกษาธิการได้รวบรวมสภาพปัญหา ความสนใจ และความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ มาเขียนเป็นหลักสูตร สำหรับกิจกรรม การเรียนการสอนที่ผู้สอนจัดขึ้น อาจจะเป็นที่โรงเรียน ศาลาวัด หรือบ้านผู้เรียนเองก็ได้ โดยผู้เรียนและผู้สอนจะร่วมกันอภิปรายถึงสภาพปัญหา หรือความต้องการของท้องถิ่น เพื่อ ให้ทราบถึงเหตุผล แล้วร่วมกันหาแนวทางดำเนินการแก้ปัญหา เพื่อให้บรรลุถึงความต้อง การที่เหมาะสมแก่ท้องถิ่นหรือแต่ละคน พร้อมกับที่ผู้เรียนจะได้ฝึกทักษะในการอ่าน การ เขียน และการคิดเลข เป็นขั้นบันได เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และแสวงหาข้อมูล หรือวิทยาการใหม่ ๆ มาเพิ่มเติม

การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ใช้เวลาเรียน 200 ชั่วโมง ผู้เรียน ต้องมีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป และต้องไม่เคยเรียนหนังสือมาก่อนหรือเคยเรียนแต่ไม่ถึงประถม ณ์ปีที่ 4 กรมการศึกษาเอกชนออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการจะจัดส่งหนังสือเรียน แบบฝึก หัด คู่มือครู บทให้ครูผู้สอนและผู้เรียนโดยผ่านทางจังหวัด เมื่อผู้เรียนเรียนครบหลักสูตร 200 ชั่วโมง และครูผู้สอนพิจารณาแล้ว เห็นว่ามีความรู้ความสามารถพอจะให้ประกาศนียบ ัตรก็ได้ ก็จะได้รับประกาศนียบัตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีวุฒิเท่ากับจบ

ประเภทที่ 4

การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิด เสริมขั้นพื้นฐานที่กำลังดำเนินการอยู่ ณ ปัจจุบันมี 8 ประเภท คือ

1.1) ประเภทสั้นเรียน ครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นครูซึ่งสอนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาและได้ผ่านการอบรมการสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิด เสริมขั้นพื้นฐานมาแล้วห้องเรียนห้องหนึ่งจะต้องมีผู้เรียนประมาณ 20-30 คน จึงจะได้รับอนุญาตให้เปิดสอนได้ การเรียนการสอนอาจมีกลุ่มคนสภาพการณ์ของผู้เรียนและท้องถิ่น ครูจะได้รับค่าตอบแทนตามเกณฑ์ที่กำหนด

1.2) ประเภทอาสาสมัครเดินสอน อาสาสมัครต้องมีวุฒิต่างๆตามชั้นศึกษาปีที่ 3 และต้องผ่านการอบรมการสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิด เสริมขั้นพื้นฐานมาก่อนอาสาสมัครจะได้รับค่าตอบแทนตามวุฒิและเงินสมนาคุณพิเศษตามเกณฑ์ที่กำหนด อาสาสมัครจะค้นหากลุ่มผู้เรียนกลุ่มละไม่น้อยกว่า 3 คน วันหนึ่งจะต้องมีผู้เรียนไม่น้อยกว่า 30 คน อาจมีผู้เรียนหลายกลุ่มในหลาย ๆ หมู่บ้านก็ได้ เมื่อมีผู้เรียนหลายกลุ่ม อาสาสมัครต้องเดินทางไปสอนทุกกลุ่ม กลุ่มละ 2 ชั่วโมง ต่อวันเท่านั้น ถ้าห้องที่เฉพาะผู้เรียนก็ต้องย้ายไปเปิดสอนห้องที่อื่นต่อไป

1.3) ประเภทให้นักศึกษาวิทยาลัยครูสอน วิทยาลัยครูจะอบรมการสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิด เสริมขั้นพื้นฐานให้ก่อนที่จะส่งนักศึกษาออกไป วิทยาลัยครูจะถือว่าเป็นภาคฝึกสอนและคิดหน่วยกิตให้ แต่นักศึกษาเหล่านี้จะไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ เช่นเดียวกับการฝึกสอนตามโรงเรียนต่างๆ ทำแบบกรณีที่ยังสอนนับครบตามหลักสูตร 200 ชั่วโมง เพราะสิ้นภาคการฝึกสอนก่อน นักศึกษารุ่นต่อไปก็สามารถรับช่วงจนครบตามหลักสูตรได้

1.4) ประเภทพระภิกษุสอน พระภิกษุก็จะต้องผ่านการอบรมการสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิด เสริมขั้นพื้นฐานมาก่อนเช่นเดียวกัน โดยจะเปิดชั้นเรียนเฉพาะในวัดและรับเฉพาะผู้เรียนที่เป็นชาย ส่วนหนังสือเรียน แด่ฝึกหัด และคู่มือครูนั้น กรมการศึกษาออกโรงเรียนจะจัดส่งผ่านจังหวัดมาให้ พระภิกษุที่เป็นครูจะได้รับค่าคงจูงจูงตามเกณฑ์ที่กำหนด

1.5) ประเภทจัดในหน่วยทหาร สำนักงานทหารพัฒนาการ กรมกลาง กองบัญชาการทหารสูงสุด กระทรวงกลาโหม ซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาทหารเหล่าที่ต่าง ๆ ร่วมมือกับกรมการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ จัดขึ้นเพื่อให้การศึกษากว่าทหารประจำการที่ผ่านออกมา เขียนมาได้ ทหารที่ยังเรียนนุ่งบระณณีที่ 4 และทหารที่สิ้นหนังสือ

สำนักงานทหารพัฒนาการ มีโครงการขยายการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิด เสริมขั้นพื้นฐานนี้ในทุกเหล่าทัพและจัดตั้งเป็นโรงเรียนถาวร โดยกรมการศึกษาออกโรงเรียนนำทหารสนับสนุนด้านวิชาการ แบบเรียน และการอบรมครู โครงการนี้จะครอบคลุมถึงกลุ่มทหารที่ใช้ภาษาชาววิหังภาคใต้ และทหารชาวเขาด้วย

1.6) ประเภทจัดสำหรับสาวเขา ประเภทนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้สาวเขาเผ่าต่าง ๆ มีความรู้ด้านภาษา วัฒนธรรม อาชีพต่างๆ และมีความสำนึกในความเป็นไทย การอบรมอาสาสมัครเดินสอนจะได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ เช่น ศูนย์พัฒนาชาวเขา กองส่งเคราะห์ชาวเขา กรมตำรวจ คณะกรรมการปราบปรามยาเสพติดให้โทษ กระทรวงสาธารณสุข รวมทั้งเขตการศึกษาและจังหวัดที่มีการจัดประเภทนี้ ทั้งนี้กรมการศึกษาออกโรงเรียนเป็นเจ้าของโครงการ ใช้เวลาเรียนมากกว่าทุกประเภทที่กล่าวมา คือต้องเรียนประมาณ 250 ชั่วโมง สัปดาห์หนึ่งต้องเรียน 5 วัน ไม่น้อยกว่าวันละ 2 ชั่วโมง

1.2 การศึกษาผู้ใหม่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3 และ 4

เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาผู้ใหม่สายสามัญระดับ 3-4 ไม่สนองความต้องการของสังคมและการประกอบอาชีพของผู้เรียนอย่างแท้จริง กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงพัฒนาหลักสูตรนี้ขึ้นโดยให้ค่อเนื่องจากหลักสูตรการศึกษาผู้ใหม่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน การศึกษาระดับนี้ มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีโอกาสศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติได้มีความรู้ ทัศนคติและวัฒนธรรม อันจำเป็นต่อการประกอบอาชีพ การหาความรู้และข่าวสารข้อมูล ตลอดจนการแก้ปัญหาชีวิต หลักสูตรมีความยืดหยุ่นพอที่จะให้ผู้เรียนเลือก เรียนได้ตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และความต้องการโดยมีหลักการดังนี้

- 2.1) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่ม่ได้เรียนในระบบโรงเรียนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมสำหรับการประกอบอาชีพและพัฒนาอาชีพ
- 2.2) มุ่งให้ผู้เรียนแก่ประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนในวิชาชีพจริง สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สิ่งแวดล้อม และวิทยาการใหม่ ๆ
- 2.3) เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้าง เอกภาพของชาติโดยส่วนรวมเป็นหลักใหญ่ แต่ให้เหมาะสมกับสภาพการแก้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น
- 2.4) มุ่งอบรมให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิหน้าที่ของพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

การศึกษาผู้ใหม่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 3-4 มีลักษณะเฉพาะของหลักสูตร ดังนี้

- มีวิชาชีพเป็นวิชาหลักแทนวิชาสามัญ เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง
- แบ่งวิชาสามัญตามหลักสูตร เคมีออก เป็นหลักสูตรย่อย เพื่อให้เลือกเรียนได้เฉพาะบางส่วนที่ตรงกับความสนใจ สติปัญญา และความสามารถ
- รวมวิชา สังคมศึกษา สุขศึกษา ประชากรศึกษา นิเวศน์วิทยา และเรื่องอื่นว่าที่เกี่ยวข้อง เข้าด้วยกันเป็นวิชาเดียว เรียกว่าวิชา "สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต" เพื่อความคล่องตัวในการจัดเนื้อหาและกิจกรรม

จากการที่หลักสูตรนี้มีความมุ่งหมายให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่าง เป็นกระบวนการและรู้จักแก้ปัญหาอย่างถูกวิธี ผู้เรียนจะต้องใช้ข้อมูลทางวิชาการ สังคม สิ่งแวดล้อม ในการดำรงชีวิตทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อันจะก่อให้เกิดผลแก่ผู้เรียน คือ

- 1. เพิ่มคุณค่าและคารงไว้ซึ่งชาติ ศาสน์ พระมหากษัตริย์และวัฒนธรรมอันดีงาม
- 2. เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิหน้าที่ มีความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคม มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย
- 3. มีความรู้ความสามารถและทักษะเพียงพอแก่การประกอบอาชีพ การศึกษาเพิ่มเติมและการดำรงชีวิต
- 4. เข้าใจปัญหาการเมือง เศรษฐกิจและสังคม รู้จักพิจารณาและตัดสินใจอย่าง มีเหตุผล
- 5. มีเจตนาดีต่อสังคมที่ทุกชนิด มีความซื่อสัตย์ รู้จักประหยัด อดออมเห็นคุณค่า สาธารณสมบัติ และทรัพยากรธรรมชาติ

การศึกษาผู้ใหม่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 3-4 มีระบบการเรียนดังนี้

- 1. หลักสูตร
กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหม่แบบเบ็ดเสร็จ

ระดับ 3-4 ฉบับหนึ่งตั้งแต่ 1 พฤศจิกายน 2522 ได้มีโครงสร้างหลักสูตรคือ

- 1.1 หมวดวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ (ส1-ส7 เป็นวิชาบังคับ 25 หน่วยกิต)
- 1.2 หมวดวิชาภาษาไทย (ท1-ท5 เป็นวิชาบังคับ 11 หน่วยกิต และ ท6-ท11 เป็นวิชาเลือก 9 หน่วยกิต)
- 1.3 หมวดวิชาคณิตศาสตร์ (ค1-ค6 เป็นวิชาเลือก 22 หน่วยกิต)
- 1.4 หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ (ว1-ว4 เป็นวิชาเลือก 13 หน่วยกิต)
- 1.5 หมวดวิชาภาษาอังกฤษ (อ1-อ10 เป็นวิชาเลือก 30 หน่วยกิต)
- 1.6 หมวดวิชาชีพ เลือกเรียนได้ระดับ 3 น้อยเกิน 6 หน่วยกิต ระดับ 4 น้อยเกิน 12 หน่วยกิต

2. เวลาเรียน

ปีการศึกษาหนึ่งมีเรียน 2 ภาคเรียน ๆ ละ 20 สัปดาห์ ๆ ละ น้อยกว่า 5 วัน ๆ ละ น้อยกว่า 2 คาบ ระดับ 3 เรียนภาคเรียนละ น้อยเกิน 12 หน่วยกิต ระดับ 4 เรียนภาคเรียนละ น้อยเกิน 18 หน่วยกิต และอาจเปิดภาคเรียนฤดูร้อนได้ตามที่เห็นสมควร

3. การประเมินผลและการจบหลักสูตร

ใช้ประเมินผลตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรระดับ 3-4 พ.ศ.2521 ผู้เรียนจบระดับ 3 ต้องได้น้อยกว่า 30 หน่วยกิต ระดับ 4 ต้องเรียนได้น้อยกว่า 50 หน่วยกิต จึงถือว่าจบหลักสูตร

4. สักดิ์และสิทธิ์

ผู้เรียนจบระดับ 3-4 นี้ มีศักดิ์และสิทธิ์เช่นเดียวกับผู้ที่สำเร็จการศึกษานิติปริญญาตรีระดับปริญญาตรีและมัธยมศึกษา พ.ศ.2521 คือ ชั้น ป.6 และ ม.3 ตามลำดับ

1.3 การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ

การศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญสำหรับผู้ใหญ่หรือการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญนี้ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเปิดโอกาสให้แก่ประชาชนที่นับว่าได้เรียนในระบบเรียนภาคปกติ การจัดการเรียนผู้ใหญ่สายสามัญจะให้โรงเรียน หรือสถานศึกษาของรัฐและเอกชนที่มีอยู่แล้ว แต่เรียนนอกเวลาเรียนในภาคปกติ ส่วนมากจะใช้อุปกรณ์และครูจากโรงเรียนกลางวันหรือในสถานศึกษานั้น ๆ เพื่อสอน กรมการศึกษานอกระบบเรียนจะช่วยเหลือในด้านวัสดุ ค่าตอบแทนครู และการนิเทศการสอน เป็นต้น

การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญนี้เริ่มทดลองมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2506 โดยเปิดสอนในลักษณะภาควิชาเป็นสองระดับ คือระดับมัธยมศึกษาตอนต้น(ม.3) และตอนปลาย(ม.6) ในสมัยนั้นใช้เวลาเรียนระดับละ 1 ปี แต่เมื่อสอบเสร็จแล้วให้ผู้เรียนในชั้นสอบเทียบความรู้เอาเอง

ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้มีการจัดระบบเสียใหม่โดยแบ่งการศึกษาสายสามัญ ออกเป็น 5 ระดับ และมีการปรับปรุงหลักสูตรให้ได้มาตรฐานเดียวกันกับการศึกษานอกระบบเรียนภาคปกติทุกประการ ได้มีการรับรองวิทยฐานะเทียบเท่าหลักสูตรประถมศึกษาตอนต้น ประถมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย มาตั้งแต่ พ.ศ.2512 การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญทั้ง 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 1

เทียบเท่า ป.2

ใช้เวลาเรียน 6 เดือน

ระดับ 2	เทียบเท่า ป.4	ใช้เวลาเรียน 6 เดือน
ระดับ 3	เทียบเท่า ป.7	ใช้เวลาเรียน 1 1/2 ปี
ระดับ 4	เทียบเท่า ม.ศ.3	ใช้เวลาเรียน 1 1/2 ปี
ระดับ 5	เทียบเท่า ม.ศ.5/ม.6	ใช้เวลาเรียน 3 ปี

การเรียนและการสอนหลักสูตร

ระดับที่ 1 และ 2 ใช้เวลาเรียนระดับละ 6 เดือน ทาการสอนสัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 2 ชั่วโมง วิชาที่สอนในหลักสูตรได้แก่ ภาษาไทย สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และสุขศึกษา

ระดับ 3 ใช้เวลาเรียน 1/2 ปี เปิดการสอนสัปดาห์ละ 5 วัน ๗ ละ 2 ชั่วโมง มีวิชาสอน 6 หมวดวิชา คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา และสุขศึกษา โดยให้เรียนภาคละ 2 หมวดวิชาตามที่กำหนดไว้ และผู้เรียนเลือกเรียนคู่ใดก่อนก็ได้ แต่่นำให้สลับคู่กับครั้งนี้

- คณิตศาสตร์ กับ สุขศึกษา วิชาแรกเรียน 160 ชั่วโมง และวิชาหลังเรียน 40 ชั่วโมง รวมเป็น 200 ชั่วโมง
- ภาษาไทย กับ ภาษาอังกฤษ วิชาแรกเรียน 80 ชั่วโมง วิชาหลังเรียน 120 ชั่วโมง รวมเป็น 200 ชั่วโมง
- วิทยาศาสตร์ กับ สังคมศึกษา วิชาแรกเรียน 80 ชั่วโมง และวิชาหลังเรียน 120 ชั่วโมง

ระดับ 4 ใช้เวลาเรียน 1 1/2 ปี เปิดสอนสัปดาห์ละ 5 วัน ๗ ละ 2 1/2 ชั่วโมง มี 6 หมวดวิชาเช่นเดียวกัน คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สุขศึกษา สังคมศึกษา และวิทยาศาสตร์ และให้เรียนภาคเรียนละ 2 วิชาตามที่กำหนดไว้โดยนสลับคู่กัน แต่จะเรียนคู่ใดก่อนก็ได้ คือ

- คณิตศาสตร์ กับ สุขศึกษา วิชาแรกเรียน 258 ชั่วโมง วิชาหลังเรียน 42 ชั่วโมง รวม 300 ชั่วโมง
- ภาษาไทยกับสังคมศึกษา วิชาแรกเรียน 108 ชั่วโมง วิชาหลังเรียน 192 ชั่วโมง รวมเป็น 300 ชั่วโมง
- ภาษาอังกฤษ กับ วิทยาศาสตร์ วิชาแรกเรียน 168 ชั่วโมง วิชาหลังเรียน 132 ชั่วโมง รวมเป็น 300 ชั่วโมง

ระดับ 5 มีโครงสร้างและระบบการเรียน ดังนี้

1. หลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการ ได้มอบให้กรมการศึกษานอกโรงเรียน จัดให้มีการศึกษาผู้ใหญ่ ระดับ 5 โดยใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ฉบับแก้ไข เพิ่มเติม (ครั้งที่ 1) พ.ศ.2525

2. เวลาเรียน ใช้เวลาเรียนภาคปีประมาณ 3 ปี หรือ 6 ภาคเรียน ปีการศึกษาหนึ่ง ๗ ให้มีเวลาเรียน ไม่น้อยกว่า 200 วัน หรือ 40 สัปดาห์ หรืออาจเปิดภาคฤดูร้อนได้ตามที่เห็นสมควร เรียนสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 6 วัน ๗ ละ 5 คาบ มีจัดกิจกรรมแนะแนว สอนซ่อมเสริม หรือมีเวลาให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเองด้วย

3. การประเมินผลและเกณฑ์การจบหลักสูตร การประเมินผลและการจบผลการเรียนให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการเรียน ความหลักสูตร มัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 พ.ศ.2523

เกณฑ์การจบ ต้องเรียนให้ครบตามแผนการเรียน ได้หน่วยการเรียนวิชาชีพ / คณิต รวมทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 74 หน่วยกิต และต้องเข้าร่วมกิจกรรม 1 คาบ/สัปดาห์ ตลอด 3 ปี โดยมีเวลาร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 80

1.4 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก

เป็นการจัดระบบการศึกษาแบบหนึ่งที่ระหว่งศึกษาดิการ มอบให้กรมการศึกษา นอกโรงเรียนดำเนินการ เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนรู้จักแก้ปัญหา ฝึกอาชีพ หรือพัฒนาความรู้เฉพาะ อย่างความความต้องการและสนใจ ซึ่งจะมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในระบบโรงเรียนตามปกติ ได้มีโอกาส เป็นหลักสูตรที่ประกาศใช้เมื่อ ปีการศึกษา 2526 นี้เอง

1. วิถีการเรียน มีการจัดเป็น ๒ ประเภท คือ

1.1 ประเภทบุคคลภายนอกเพื่อศึกษาต่อ จัดไว้ 3 ระดับ คือ ประถมศึกษา ปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 7 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประเภทนี้เน้นการทดลอง เพื่อทำกิจกรรม ร่วมกัน และนำสิทธิใบแจ้งคร เรียนต่อชั้นสูงต่อไปได้

1.2 ประเภทบุคคลภายนอกเพื่อสิทธิบางอย่าง จัดไว้ 3 ระดับ เช่นกัน แต่ ผู้ผ่านการสอบประเภทนี้จะนำสิทธิไปศึกษาต่อไม่ได้

2. หลักสูตร

2.1 มัธยมศึกษาปีที่ 6 ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2524 โดย ปรับเป็นหมวดวิชาบังคับและหมวดวิชาเลือก (บังคับ 36 หน่วยการเรียน เลือก 39 หน่วย การเรียน)

2.2 มัธยมศึกษาปีที่ 3(ระดับ 4) ใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับ 3-4 พ.ศ.2522 โดยปรับหมวดวิชาบังคับและวิชาเลือก(บังคับ 23 หน่วยกิต เลือก 27 หน่วยกิต)

2.3 ประถมศึกษาปีที่ 6(ระดับ 3) ใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับ 3-4 พ.ศ.2522 โดยปรับหมวดวิชาบังคับและวิชาเลือก(บังคับ 19 หน่วยกิต เลือก 11 หน่วยกิต)

3. การประเมินผลและการจบหลักสูตร

3.1 มัธยมศึกษาปีที่ 6 ประเมินผลตัดสิน ๖๓-๓๓ เป็นหมวดวิชาโดยสอบได้ คะแนนร้อยละ 50 ของแต่ละหมวดวิชาสะสม หมวดวิชานี้ไว้คือ 6 ปี ครบทุกหมวดถือว่าจบ

3.2 มัธยมศึกษาปีที่ 3(ระดับ 4) ประเมินผล ๖๓-๓๓ เป็นหมวดวิชา โดย สอบได้คะแนนร้อยละ 50 ของแต่ละหมวดวิชาสะสมไว้ได้ 5 ปี เรียนครบทุกหมวดถือว่าจบ

3.3 ประถมศึกษาปีที่ 6(ระดับ 3) ประเมินผล ๖๓-๓๓ เป็นหมวดวิชา โดย สอบได้คะแนนร้อยละ 50 ของแต่ละหมวดวิชา สะสมไว้ได้ 5 ปีเช่นกัน เรียนครบทุกหมวด ถือว่าจบหลักสูตร

2. กิจกรรมที่จัดเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมด้านอาชีพ

ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อพัฒนาประชากร ทางด้านอาชีพ นับว่าจะเป็นการเพิ่มทักษะการอาชีพ หรือเป็นการเตรียมคนเพื่อการทำงาน ก็ตาม ในบทนี้จะยกตัวอย่างกิจกรรมที่ส่งเสริมอาชีพบางอย่างที่น่าสนใจ และกิจกรรมที่กรม การศึกษานอกโรงเรียนได้ดำเนินการอยู่

2.1 การศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ (Vocation Adult Education)

การศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพเป็นการศึกษาที่จัดขึ้น เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านการประกอบอาชีพให้ดียิ่งขึ้น โดยจัดเป็นหลักสูักระยะสั้น ๆ เคลื่อนย้ายไปฝึกอบรมวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ตามความต้องการของประชาชน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อฝึกอบรมประชาชนให้มีความรู้ และความสามารถประกอบอาชีพ ได้ตามควรแก่โอกาส เพื่อหารายได้มาช่วยพัฒนาระบบเศรษฐกิจของตนเองในครอบครัว และประเทศชาติให้ดียิ่งขึ้น

2. เพื่อสนับสนุนพระราชบัญญัติสงวนอาชีพของคนไทย ต้องการให้อาชีพส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของคนไทยอันเป็นนโยบายของรัฐ

3. เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลในหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ ที่จะฝึกอบรมคนไทยให้มีความรู้ในวิชาชีพต่าง ๆ เพื่อเตรียมการไว้สำหรับบางโอกาสที่ทางราชการจำเป็นต้องใช้

4. เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการลดค่าครองชีพของรัฐบาล ในเมื่อประชาชนชาวไทยได้รับการฝึกอบรมความรู้ในด้านวิชาชีพที่ดียิ่งขึ้น สามารถผลิตของต่าง ๆ ขึ้นมาใช้ได้เอง เมื่อมีผลผลิตเพิ่มขึ้นก็เป็นแนวทางประหยัด และลดค่าครองชีพได้โดยปริยาย

5. เพื่อชักจูงประชาชนที่อ่านหนังสือออก ให้สนใจในการศึกษาวิชาหนังสือที่ยิ่งขึ้น ในการฝึกหัดวิชาช่าง ผู้ที่หนังสือจะมีความก้าวหน้าในวิชาช่างได้ยาก ถ้าหากผู้หนังสือจะได้รับการค้นคว้าความรู้ทางวิชาช่างนั้น ๆ ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น จึงเป็นการส่งเสริมการศึกษาผู้ใหญ่ด้านการ เรียนรู้หนังสือด้วย

6. เพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลงขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ซึ่งเรียกงานนี้ว่า Adult Vocational Education อันเป็นการส่งเสริมประชากรของโลกให้สนใจในการอาชีพมากยิ่งขึ้น และส่งเสริมให้ประชาชนเมื่ออาชีพเป็นหลักฐานอันเป็นแนวทางที่จะทำให้โลกนี้สงบสุขได้นาน เพราะคนว่างงานมีโอกาสหาให้หาง่ายกว่าได้ง่าย จึงสมควรดำเนินการในขั้นนี้ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นตลอดไป

การศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1.1 ประเภทโรงเรียนประจำที่ (Stationary Vocational Adult Schools) จัดสอนในเวลาเย็นในโรงเรียนมัธยม หรือโรงเรียนอาชีวศึกษาที่มีอุปกรณ์และบุคลากรเพียงพอ ทั้งที่เป็นโรงเรียนราษฎร์และโรงเรียนรัฐบาล หลักสูตรเวลาเรียนมีตั้งแต่ 100 ชั่วโมง ไปจนถึง 1 ปี ตามความเหมาะสม ผู้ที่มีความรู้ทางวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ซึ่งมีความประสงค์จะถ่ายทอดวิชาที่ตน ำให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไปสามารถอนุญาตเปิดสอนได้ โดยครูผู้สอนจะได้รับค่าสอนภาคทฤษฎี 15 บาท

ผู้เรียน ไม่จำกัดเพศและพื้นความรู้ จำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน และไม่เกิน 15 คน ต้องชำระเงินบำรุงการศึกษา วันแต่ค่าลงทะเบียน และค่าวัสดุการศึกษา ค่าอาหารที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ เมื่อเรียนเสร็จตามหลักสูตรแล้วจะได้รับประกาศนียบัตรของกระทรวงศึกษาธิการ และสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพ

หลักสูตร แบ่งออกเป็น 4 หมวดวิชาดังนี้

1. อุตสาหกรรม ได้แก่ วิชาช่างไม้ ช่างวิทยุ ช่างไฟฟ้า ช่างปูน แกะสลัก หอเสื้อก หอผ้าฝ้าย-ไหม ช่างอิฐ ช่างโลหะ ช่างภาพ ช่างรถยนต์ การแก้ไขรถยนต์ ช่างปั้นดินเผา เครื่องถม เครื่องเขียน การจักรสาน การทอผ้า ลายปัก ช่างเย็บหนัง

2. คหกรรม ได้แก่ ช่างเสริมสวย ตกแต่งทรงผม(ชาย) การช่าง

ชาย อาหารและโภชนา ทาขนม การประดิษฐ์ดอกไม้ผ้า การประดิษฐ์ดอกไม้กระดาษ คัดเย็บเสื้อผ้า การเก็บและถนอมอาหาร

3. บริหารธุรกิจ ได้แก่ วิชาหนังสือคัด บัญชีร้านค้า การค้า ช่างเย็บช่างเรียงพิมพ์ การสอนภาษาต่างประเทศ คนตรี กีฬา

4. เกษตรกรรม ได้แก่ วิชาเลี้ยงไก่ การเพาะเห็ดนางฟ้า การป้องกันศัตรูพืช การจัดสวนแบบต่าง ๆ การปลูกต้นไม้ การเพาะชำต้นไม้และไม้ดอก และเลี้ยงกล้วยไม้

2.1.2 ประเภทโรงเรียนเคลื่อนที่ เป็นการจับในลักษณะของหน่วยเคลื่อนที่ที่ออกไปสอนวิชาให้แก่ประชาชนในชนบทที่ห่างไกลให้มีโอกาสศึกษาวิชาชีพ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ก. โรงเรียนผู้พบเคลื่อนที่ (Mobile Adult Vocational Schools) มีหน้าที่ดังนี้

- 1) ส่งเสริมให้พลเมือง ที่อายุต้นเกณฑ์บังคับตามพระราชบัญญัติการประถมศึกษาได้มีโอกาสศึกษาวิชาชีพใหม่ ๆ
- 2) บริการผู้พบที่ขังสามารถเรียนในโรงเรียนประจำที่ได้
- 3) ส่งเสริมผู้พบ ให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและประเทศชาติ
- 4) ช่วยเร่งรัดพัฒนาหมู่บ้าน เป็นการยกฐานะทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้น
- 5) แก้ไขปัญหาการขาดแคลนช่างฝีมือ

หน่วยงานที่จัด โรงเรียนเคลื่อนย้ายมาเปิดทำการสอนตามท้องถิ่นต่าง ๆ ตามที่จังหวัดเห็นสมควร โดยอาศัยสถานที่ราชการ โรงเรียนหรือสถานที่ของเอกชน

ผู้เรียน ต้องมีอายุย่างเข้าปีที่ มีพื้นฐานความรู้สามัญระดับประถมศึกษาปีที่ 4 หรือเทียบเท่า รับเข้าเรียนห้องเรียนละนับตั้งแต่ 10 คน และนับเกิน 30 คน นักศึกษาต้องเสียค่าบำรุงการศึกษาตามเกณฑ์ที่กำหนด ผู้ที่เรียนสำเร็จในแต่ละวิชาชีพจะได้รับประกาศนียบัตรของกระทรวงศึกษาธิการ

หลักสูตร โรงเรียนผู้พบประเภทนี้เป็นหน่วยเล็ก ๆ สามารถเคลื่อนที่ย้ายได้สะดวก เปิดทำการสอนตั้งแต่ 9.00 - 15.00 น. ใช้หลักสูตร 150-300 ชั่วโมง วิชาที่สอนมี คัดเย็บเสื้อผ้า เสริมสวย ช่างเครื่องยนต์ และเกษตรกรรม เปิดสอนสัปดาห์ละ 5 วัน ละ 5 ชั่วโมง

ข. โรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ (Mobile Trade Training School : M.T.T.S.) หรือเลือกสั้น ๆ ว่า พ.อ.ค.โรงเรียนประเภทนี้จะเคลื่อนที่ไปฝึกฝนสาขาวิชาต่าง ๆ แก่เด็ก และผู้ห้อออกจากโรงเรียนแล้วให้สามารถทำงานประกอบอาชีพได้ โดยมีหน้าที่ดังนี้

- 1) จัดหาแผนและโครงการปฏิบัติงาน
- 2) ประเมินผลและออกวุฒิบัตร ใบสุทธิ หรือ หลักฐานการศึกษาอื่นในลักษณะเดียวกัน
- 3) เป็นแหล่งวิชาการ และให้บริการเกี่ยวกับงานอาชีพ แก่ชุมชน หรือท้องถิ่น
- 4) ปฏิบัติงานอื่นใดที่ได้รับมอบหมาย หรือเกี่ยวกับงานอาชีพ

วัตถุประสงค์ ของการจัดตั้งโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่

- เพื่อจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เท่าที่จะหาได้ เพื่อใช้ฝึกอบรมแก่ผู้ที่นับเคยรับการฝึกมาก่อน หรือผู้ที่เคยรับการฝึกอบรมมาแล้ว แต่ต้องการฝึกอบรมเพิ่มเติม โดยลงทุนและใช้เวลาเพียงเล็กน้อย

- เพื่อผลิตกำลังคนในด้านกึ่งฝีมือ ซึ่งเป็นที่ต้องการอย่างมากในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ

- เตรียมคนที่มีโอกาสจะเลือกงานใหม่ตามความต้องการและความถนัดของตนเอง

- เป็นการนำเอากิจการของรัฐกลายไปสู่ประชาชนในชนบท ทาให้ประชาชนที่อยู่ห่างไกลความเจริญจะได้หันหน้าเข้าหากษัตริย์ตรงกันข้าม

- ช่วยยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทให้ดีขึ้น เป็นการให้การศึกษามาถึงประตูบ้านแก่เด็ก เรียนทุกเพศทุกวัย

ผู้เรียน การรับนักศึกษาของโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ วิทยาลัยศึกษาเช่นเดียวกับนักศึกษาของโรงเรียนเคลื่อนที่ แต่นักศึกษาต้องชำระเงินค่าธรรมเนียมการศึกษา เงินค่าลงทะเบียนและเงินค่าวัสดุฝึกตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดว่านักศึกษานั้นเรียนสำเร็จสามารถนำความรู้ไปใช้เป็นที่ประกอบอาชีพประจำวัน สามารถนำเงินประกอบอาชีพได้ และได้รับประกาศนียบัตรของกระทรวงศึกษาธิการ

หลักสูตร แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ประเภทช่างฝีมือ ประเภทธุรกิจ และประเภทการช่างอุตสาหกรรม เปิดรับสมัครรวม 5 เดือน ต่อครั้ง

ในปีหนึ่งเปิดภาคเรียน 3 ภาค คือ ภาคต้น ภาคปลาย และภาคฤดูร้อน ภาคฤดูร้อนเปิดเรียนทุกวัน วันละ 7 ชั่วโมง เว้นวันหยุดราชการ หลักสูตร 300 ชั่วโมง หรือ 5 เดือน เวลาเรียนและการฝึกเรียนของภาคต้น ภาคปลาย คือ

รอบเช้า	09.00-12.00	น.
รอบบ่าย	13.00-15.00	น.
รอบค่ำ	17.00-20.00	น.

เรียนสัปดาห์ละ 5 วัน (วันจันทร์ถึงศุกร์) นักเรียนอาจเลือกเรียนมากกว่า 1 วิชาได้ โดยเลือกเรียนแต่ละวิชาที่มีเวลาเรียนชนตรงกัน

วิชาที่เปิดสอนมากและครุมาก วิชาที่เปิดสอนตั้งแต่แรก ๆ ไปจนถึงวิชาที่สอนภาคหนัก จึงทำให้โรงเรียนประเภทนี้ค่อนข้างเคลื่อนย้ายในทางการสอน แต่ในท้องที่ที่มีการคมนาคมสะดวก มีที่พักอาศัยอย่างเพียงพอ มีน้ำอุดมสมบูรณ์ โดยมากสถานที่หนึ่ง ๆ จะเปิดสอนอย่างน้อย 2 ปี จึงมีการเคลื่อนย้ายหรือบางทีมากกว่านั้น วิชาที่เปิดทำการสอนได้แก่

1. ช่างโลหะ	2. ช่างเครื่องยนต์	3. ช่างไฟฟ้า
4. ช่างวิทยุ โทรทัศน์	5. ช่างไม้	6. ช่างอาหาร ขนม
7. ช่างคัคนีเย็บผ้า	8. ช่างคัคนีเย็บเสื้อ	9. ช่างคัคนีเย็บ
10. ช่างเสริมสวย	11. ช่างพิมพ์	12. ไม้ผู้ร้านค้า

2.2 การสอนวิชาที่ผสมกลุ่มสนใจ (Interest Group of Adults)

การจัดอาชีพศึกษาผู้ใหญ่ทั้งในแบบประจำและแบบเคลื่อนที่แม้ว่าจะได้ขยายมากขึ้นแต่ก็ยังสนองความต้องการของผู้เรียนได้ทั่วถึง ซึ่งจะได้จากการมีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นหลายประการ เช่น

1. หลักสูตรของบางวิชานับตรงกับความต้องการของผู้เรียน เพราะหลักสูตรที่เข้าส่วนมาก เป็นหลักสูตรที่ทำตนจากส่วนกลาง เหมือนกันหมดทั่วทุกโรงเรียน

2. นักศึกษาออกจากโรงเรียนกลางคันมีมาก มีผู้เรียนออกกระหว่างเรียนมาก บางวิชาเริ่มเรียนมีผู้สมัครเรียนมาก แต่เมื่อเรียนไปได้ระยะหนึ่ง พอเขาได้สิ่งที่เขาต้องการแล้วเขาก็ออกไป

3. การสอนวิชาซึ่งยังจำค้ำกับกว้างขวาง ส่วนมากจะจำค้ำได้เฉพาะชุมชนใหญ่เท่านั้น

4. การจัดมีระเบียบมากเกินไป เช่น เวลาเรียน การแต่งกาย เป็นต้น

จากปัญหาดังกล่าวอาจจะแก้ได้โดยจัดสอนวิชาซึ่งแยกกลุ่มสนใจ คำว่ากลุ่มสนใจ หมายถึง "กลุ่มบุคคลที่มีความสนใจที่จะศึกษาและจัดกิจกรรมร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องความรู้ทั่วไป และความรู้ด้านวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ของคนให้ดีขึ้น และมีชีวิตอยู่อย่างมีความหมาย" งานกลุ่มสนใจเคยจัดมาก่อน ณ ที่ ศ.อ.ศ.อ. จังหวัดอุบลราชธานี ในขณะนั้น กรมสามัญศึกษาได้พิจารณาเห็นว่า ควรจะได้เปิดกลุ่มสนใจออกให้มากขึ้น กลุ่มสนใจจึงเริ่มดำเนินการเมื่อ ปี พ.ศ. 2517 และกำลังขยายให้แพร่หลายไปสู่ท้องถิ่นชนบทให้มากขึ้น

การจัดกิจกรรมศึกษาผู้ใหญ่ ในรูปกลุ่มสนใจ มีลักษณะการดำเนินการดังนี้

1. สถานที่จัดกลุ่มสนใจ จะจัดอบรม ณ สถานที่ใดก็ได้ ตามความสะดวกในการมาอบรมของสมาชิก และเนื้อหาของวิชาที่อบรม อาจจัดที่ศาลาประชาคม ห้องประชุมวัด บ้านราษฎร คุ้มมนต์ สวน ไร่ป่า เป็นต้น จะจัดอบรมเกี่ยวกับวิชาอะไรต้องมีอุปกรณ์ที่จำเป็นจะต้องใช้อำนวยความสะดวกในการอบรมพอสมควร เพราะไม่มีงบประมาณให้เป็นค่าวัสดุอุปกรณ์

2. วิทยากรผู้ให้การอบรม เป็นใครก็ได้ นำกำหนดจุดประสงค์การศึกษา หรือค่าแห่ง ข้อแต่เพียงให้มีความรู้ความชำนาญในเรื่องนั้น ๆ อย่างแท้จริง และมีศรัทธาที่จะถ่ายทอดวิชาให้แก่บุคคลอื่น เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตต่อไป

3. จำนวนสมาชิก สมาชิกต้องมีอายุ 15 ปีขึ้นไป นับจากัดเพศ มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน มีจำนวนไม่ต่ำกว่า 15 คน จะมากเท่าใดก็น่าจะดี สุดแล้วแต่ความสามารถของสมาชิกและวิทยากรจะเห็นว่าเหมาะสม

4. ระยะเวลาที่จัดอบรม จะจัดอบรมเวลาใด วันใดก็ได้ตามความสะดวกของสมาชิกและวิทยากร ในการจัดอบรมต้องได้ไม่เกินวันละ 3 ชั่วโมง ความยาวของหลักสูตรที่เลือกอบรมจะใช้เวลาอบรมเท่าใดตามความเหมาะสมของเนื้อหา แต่ต้องไม่เกินกลุ่มละ 30 ชั่วโมง

5. วิชาที่เลือกเปิดอบรม เป็นเรื่องสั้น ๆ จบในตัวของมันเอง ไม่สัมพันธ์หรือต่อเนื่องกับเนื้อหาวิชาอื่น อบรมเสร็จสมาชิกนำไปใช้ได้ทันที ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจ เช่น กลุ่มประกอบและถนอมอาหาร กลุ่มนาฏศิลป์ กลุ่มประดิษฐ์ (ดอกไม้ของประดับ ของช่วย) กลุ่มเกษตร เป็นต้น วิชาที่จะเปิดอบรมควรจะมาจกความต้องการของสมาชิกมากกว่าความต้องการของวิทยากร เพราะจะทำให้การอบรมประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง

6. การขออนุญาตเปิดอบรม ใครจะเป็นผู้ดำเนินการขออนุญาตก็ได้ เมื่อเห็นว่าเรื่องที่จะจัดอบรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาอาชีพการกินดี อยู่ดีของประชาชน มีประชาชนสมัครเข้าอบรมในเรื่องนั้น ๆ ตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป มีอุปกรณ์ที่จะอำนวยความสะดวกในการจัดอบรมพอสมควร และมีวิทยากร ให้การดำเนินการขออนุญาตจัดอบรมตามลำดับขั้น (ส่วน

ภูมิภาคเสนอต่อจังหวัด ส่วนกลางเสนอต่อกรมการศึกษานอกโรงเรียน)

7. การเปิดอบรม เมื่อนำเรื่องราวขออนุญาตจัดอบรมเสนอต่ออำเภอ และจังหวัดตามลำดับขั้นแล้ว ต้องคอยจนกว่าจะได้รับอนุญาตจากจังหวัดจึงจะเปิดทำการอบรมได้ ทั้งนี้เพราะเกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณที่จังหวัดได้รับมาหักส่งต่าง ๆ จัดอบรม

8. งบประมาณ เนื่องจากสมาชิกไม่ต้องเสียเงินค่าบำรุงและค่าลงทะเบียน แต่เป็นเพียงจัดหาวัสดุมาฝึกเองตามเนื้อหาที่จะจัดอบรม รัฐบาลจึงได้อนุญาตให้จัดอบรมกลุ่มสนใจ ในอัตราชั่วโมงละ 30 บาท ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

9. สิ่งที่สมาชิกได้รับจากการอบรม สมาชิกจะได้รับความรู้ความสามารถในแขนงวิชานั้น ๆ ที่วิทยากรถ่ายทอดให้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที นอกจากนี้สมาชิกที่สำเร็จการอบรมจะได้รับภูมิบัตรด้วย

โดยทั่ว ๆ ไป การดำเนินการทำได้ 2 กรณี ดังนี้

เจ้าหน้าที่ในแต่ละจังหวัดทำการสำรวจความสนใจและความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ว่ามีความต้องการและสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าความรู้ในเรื่องใดบ้าง รวบรวมผู้ประสงค์ที่จะเรียนในเรื่องเดียวกันนั้นน้อยกว่า 15 คน จัดหาวิทยากรทำการสอนในเรื่องนั้น

กรณีที่ประชากรจำนวน 15 คนขึ้นไป มีความสนใจที่จะเรียนรู้ในเรื่องใดร่วมกัน ก็อาจเสนอเรื่องขออนุญาตให้เปิดสอนวิชาที่ต้องการได้ โดยกลุ่มจัดหาผู้สอนเอง หรือให้ทางราชการจัดหาไปให้ได้

การจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ปัจจุบันมีแนวโน้มจะจัดเป็นหลักสูตรระยะสั้นได้แก่ จัดแบบกลุ่มสนใจ หลักสูตรระหว่าง 3-30 ชั่วโมง และหลักสูตรระหว่าง 31-300 ชั่วโมง ส่วนหลักสูตรระยะยาวคือ 301 ชั่วโมงขึ้นไป จะเป็นการรับผิดชอบของกรมอาชีวศึกษา

2.3 การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์

การเรียนการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์ได้ดำเนินการในวิชาต่าง ๆ ดังนี้

1. การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเบื้องต้น (ชั้นอ่านออกเขียนได้)
2. การศึกษานอกโรงเรียนแบบกลุ่มสนใจ
3. การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 3
4. การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 4

สำหรับหมวดวิชาชีพ จัดอยู่ในวิชาการศึกษาแบบกลุ่มสนใจ (วิชาที่เปิดดำเนินการศึกษาแบบกลุ่มสนใจ มี 4 หมวดใหญ่ คือ หมวดวิชาชีพ หมวดสุขภาพอนามัย และประชากรศึกษา หมวดสังคม หมวดศิลปะ-วัฒนธรรม) สำหรับหมวดวิชาชีพ มีวิชาต่าง ๆ ได้แก่ เกษตร อุตสาหกรรม คหกรรม ธุรกิจ อื่น ๆ

สถานที่ตั้ง โรงเรียนที่ทำการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์ จะตั้งอยู่ที่ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน ภาคทั้ง 4 ศูนย์ คือ

1. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุบลราชธานี
2. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ จังหวัดลำปาง
3. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ จังหวัดสงขลา
4. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลาง จังหวัดราชบุรี

คุณสมบัติของผู้เรียน เฉพาะผู้เรียนการศึกษาแบบกลุ่มสนใจมุ่งวัดกันความรู้

วิธีเรียน ผู้เรียนต้องลงทะเบียนเรียนในชั้นเรียนทางวิทยุปรณีย์ โดยผ่านหัวหน้าครูประจำกลุ่ม ผู้เรียนต้องเสียค่าลงทะเบียนและค่าเอกสารประกอบการเรียน ตลอดจนส่งค่าทดสอบตามระเบียบที่กำหนดไว้ เมื่อลงทะเบียนเรียนเรียบร้อยแล้วผู้เรียนจะได้รับเอกสารประกอบการเรียนทางวิทยุ โดยรับทั้งวิทยุอยู่ที่บ้าน การออกอากาศจะเข้าสถานีวิทยุกระจายเสียงในเครือของกรมประชาสัมพันธ์หรือสถานีวิทยุกระจายเสียงของหน่วยงานอื่น ออกอากาศสัปดาห์ละ 2 วัน ๆ ละ 1 รายการ ๆ ละ 2 ครั้ง ๆ ละ 30 นาที (เช้า-เนื้อหา) สัปดาห์ละ 2 รายการ รวม 4 ครั้ง ออกอากาศเดือนละ 8 รายการ จำนวนเดือนละ 16 ครั้ง ผู้เรียนทุกคนต้องไปรวมกลุ่มกันเพื่อพบกับครูประจำกลุ่ม การพบครูประจำกลุ่มมี 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 พบกลุ่มทุกสัปดาห์ สัปดาห์ละ ๓ ชั่วโมง

ลักษณะที่ 2 พบกลุ่มทุกเดือน เดือนละ 2 วัน วันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

ลักษณะที่ 3 พบกลุ่มทุกภาคเรียน ๆ ละ 5 วัน วันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

นอกจากการเรียนโดยการรับฟังวิทยุแล้ว จะมีการเรียนทางปรณีย์บ้าง เนื้อหาโดยทางศูนย์การเรียนโดยการรับฟังวิทยุแล้ว จะมีการเรียนทางปรณีย์บ้าง เนื้อหา

ที่ยกตัวอย่างมาเป็นการจัดการศึกษาของโรงเรียนประเภทวิชาชีพของกรมการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดหรือหน่วยงานอื่นที่จัดในทางเองเหมือนกัน นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานของรัฐบาลอื่นที่จัดทางด้านวิชาชีพ

2.4 โรงเรียนสารพัดช่าง กองโรงเรียน กรมอาชีวศึกษากระทรวงศึกษาธิการ

โรงเรียนสารพัดช่าง แยกมาจากโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ในปี 2525 คณะปฏิวัติได้ออกคำสั่งฉบับที่ 217 ให้โอนกิจการทรัพย์สินราชการและลูกจ้างประจำของโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ จากกองส่งเสริมอาชีพกรมอาชีวศึกษา ไปสังกัดการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา (ปัจจุบันกรมการศึกษานอกโรงเรียน) และกรมอาชีวศึกษาของสวนโรงเรียนอาชีพเคลื่อนที่ไว้ 4 โรงเรียน เพื่อจัดตั้งเป็นโรงเรียนสารพัดช่าง

ปัจจุบันโรงเรียนสารพัดช่างมีอยู่หลายแห่ง

วิชาที่เปิดสอน ขณะนี้เปิดสอนอยู่ประมาณ 80 กว่าวิชา แต่ละแห่งอาจสอนไม่เหมือนกัน วิชาที่เปิดแบ่งเป็นหมวดใหญ่ ๆ คือ

1. **วิชาช่างอุตสาหกรรม** เช่น ช่างเครื่องยนต์ ช่างวิทยุโทรทัศน์ ช่างไฟฟ้า ช่างทอความเย็น ช่างเชื่อม ช่างกลโรงเรียน ช่างกลเกษตร ช่างประปาและสุขภัณฑ์ ช่างไม้ ช่างซ่อมอื่น ๆ ช่างเขียนแบบก่อสร้าง และวิชาอุตสาหกรรมต่อเรือ เป็นต้น

2. **วิชาศิลปกรรมและศิลปหัตถกรรม** ได้แก่วิชาช่างเสริมสวย ช่างตัดผม ช่างตัดเสื้อผ้า ช่างตัดเสื้อผ้า ศิลปะประดิษฐ์ อาหารและขนม ช่างซ่อมเครื่องใช้ในสำนักงาน ช่างเขียน และศิลปะโฆษณา คนตรีไทย-สากล ฟ้อนรำ ไม้ประดับ ภาษาอังกฤษ ช่างภาพ ช่างเรียงพิมพ์ ฯลฯ

3. **ประเภทวิชาพาณิชยกรรม** เช่น วิชาบัญชี พิมพ์ดีด เลขานุการ และชาวเลข เป็นต้น

คุณสมบัติของผู้เข้ารับการศึกษา

1. จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ขึ้นไป

2. อายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี

แม้จะขาดคุณสมบัติในข้อ 1-2 แต่ถ้าหากมีความรู้ความสามารถและสนใจ ก็อาจจะเข้ารับการศึกษาได้

ระยะเวลาของการศึกษา 3 เดือนครึ่ง หรือ 225 ชั่วโมง

2.5 กิจกรรม/โครงการส่งเสริมวิชาชีพอื่น ๆ

นอกจากนี้ผู้สอน นพคุณ ได้กล่าวถึงโครงการส่งเสริมวิชาชีพเพื่อการพัฒนา กำลังคนตามภารกิจ 3 ประการ คือ

1. โครงการการศึกษานอกโรงเรียน ประเภทให้ความรู้เพิ่มพูนและทักษะ ในการทำงาน ตัวอย่าง เช่น สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย สำนักงาน ผักกอกบรรม สถาบันกษัตริย์พัฒนาบริหารศาสตร์

2. โครงการการศึกษานอกโรงเรียน ประเภทให้ความรู้เพื่อเตรียมเข้า ทำงาน เช่น สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานของกรมแรงงานกระทรวงมหาดไทย โรงเรียนสาร พักช่างกองเรือเรียนกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

3. โครงการการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ

การจัดโครงการประเภทนี้อาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น ในรูปของศูนย์พัฒนา อาชีพ หน่วยเคลื่อนที่ หรือการฝึกอบรมในศูนย์สาธิต ศูนย์ทดลอง ตัวอย่าง เช่น ศูนย์พัฒนา อาชีพของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กองสวัสดิการสงเคราะห์ของกรมประชา สงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น

3. กิจกรรมที่จัดเป็นรูปแบบส่งเสริมวิชาชีพชีวิต

เป็นลักษณะการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้บุคคลเกิดการ พัฒนา ทางด้านร่างกายและจิตใจ ให้มีคุณธรรม เกิดแนวความคิดที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีความรับผิดชอบและสำนึกในหน้าที่ต่อสังคม ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรมนุษย์

พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกในกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ด้านนี้เป็นไปเพื่อ การสร้าง หรือพัฒนาชีวิตในแนวทางที่ดีขึ้น เป็นลักษณะการศึกษาภาคชีวิต คือ

1. ให้อ่านหนังสืออ่านออก เขียนได้
2. ให้อ่านหนังสือใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต
3. ให้อ่านวิถีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม และรู้จักปรับปรุง เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชน
4. ให้อ่านใจในหลักธรรมคำสอนทางศาสนา อันจะยึดถือเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติตน
5. ให้อ่านเสียสละ และจริงจังต่อการที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม ทยอยยอมรับ ในสิทธิและประโยชน์ซึ่งกันและกัน
6. ให้อ่านเปลี่ยนแปลงทัศนคติค่านิยม ต่อสิ่งที่ก่อความทุกข์ทรมาน การดำรงชีพและการใช้ชีวิตประจำวัน

ลักษณะกิจกรรมที่เกี่ยวกับด้านวิชาชีพชีวิต

การที่บุคคลจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในการพัฒนาตนเอง ยุทธศาสตร์ที่สำคัญคือ การศึกษาและการฝึกอบรม และ เป็นการศึกษาที่ประชาชนมีเอกภาพใจเพื่อตัวเขาเอง ให้อ่าน ทัศนคติในการคิดแก้ปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่ เสมอ และให้อ่านทัศนคติในการทำงานเพื่อบรรเทาภัยและความเดือดร้อนให้ดีขึ้น กิจกรรมที่พัฒนา ชีวิต พอที่จะแยกแยะได้ดังนี้

1. การผลิตหนังสือและเอกสาร เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและสังคม
2. การผลิตอาหารเพื่อโภชนาการ
3. การรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ

4. การพัฒนาการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์
5. การปรับปรุงโครงสร้างการผลิต เช่น เปลี่ยนจากการเกษตรแบบขยายพื้นที่เพาะปลูกมาเป็นการเพิ่มผลผลิตพืชต่อไร่
6. การพัฒนาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
7. การส่งเสริมและการพัฒนากิจกรรมวัฒนธรรม
8. การพัฒนาสาธารณสุข
9. การมีอาชีพ
10. การพัฒนาการศึกษา
11. การส่งเสริมสุขภาพทางกาย จิตใจและมนุษยสัมพันธ์

ตัวอย่างของการจัดกิจกรรมการศึกษาของโรงเรียนในลักษณะกิจกรรมด้านวิชาชีพที่อยู่ในโครงการต่าง ๆ ของรัฐ

โครงการ กสช. กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

มีชื่อเต็มว่า "โครงการสร้างงานในชนบท" ซึ่งเริ่มโครงการมาตั้งแต่ปี 2523 โดยคณะรัฐมนตรีอนุมัติเงินจำนวน 3,500 ล้านบาท เพื่อแก้ไขภัยอันเนื่องมาจากฝนแล้งและบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนในชนบทโดยจัดทำโครงการกระจายสินค้าตามลุ่มบ้าน ทั่วประเทศ และเน้นให้จัดทำการศึกษาแรงงานรายครัวเรือนทั้งถิ่นนั้น ๆ เป็นส่วนใหญ่ วัตถุประสงค์หลักคือ การกระจายรายได้ และการจ้างงานในช่วงฤดูงาน หลังจากการดำเนินงานในปีแรก ปรากฏว่าประชาชนมีความพอใจ รัฐบาลจึงมีมติตั้งงบประมาณต่อ โครงการที่จัดทำงานภายใต้ 3 ประเภท

- โครงการ เกี่ยวกับแหล่งน้ำ
- โครงการ เกี่ยวกับสิ่งสาธารณประโยชน์
- โครงการ เกี่ยวกับการเพิ่มผลผลิตและสุขภาพอนามัย

ซึ่งโครงการนี้เป็นความคิดว่าจะทำอะไรอย่างไรบ้างมาจากสภาตำบล เสนอแผนพัฒนาตำบล 5 ปี อำเภอและจังหวัดพิจารณา และขณะเดียวกัน เมื่อแต่ละตำบลเสนอมา อำเภอก็จะรวบรวมแผนเหล่านี้เป็นรูปร่างของแผนอำเภอที่สมบูรณ์ เพื่อนำมาพิจารณาผสมผสานกับแผนของจังหวัดแล้วจึงสรุป แผนก็เกิดจากความต้องการของประชาชนกับความต้องการของทางราชการ โครงการ กสช. นอกจากจะพัฒนาวัสดุสิ่งก่อสร้าง แล้วผลที่ตามมาคือ การพัฒนาความคิดที่ถูกต้องของประชาชนและข้าราชการทุกระดับให้มีความเห็นการทางานร่วมกัน เสียสละเพื่อส่วนรวม รู้จักการประหยัด การใช้จ่ายที่ได้ประโยชน์เพื่อครอบครัว และชุมชน การประพฤติคนเป็นผู้มีศีลธรรม และตั้งมั่นในคุณธรรม

โครงการสาธารณสุขมูลฐาน กระทรวงสาธารณสุข

จากการประชุมสมัชชาอนามัยโลกในปี พ.ศ. 2520 ได้มีมติรับรองให้ "สุขภาพดีถ้วนเมื่อ 2543" หรือ "Health for all by the Year 2000" จากนั้นได้มีคำประกาศที่เป็นทางการจากการประชุมที่กรุงอัลมาอตา ในเดือนกันยายน 2521 ซึ่งได้เรียกร้องให้รัฐบาลทุกประเทศรับผิดชอบในเรื่องสุขภาพอนามัยของประชาชน โดยให้ผสมผสานกับการพัฒนาทุกสาขาทั้งในระดับชุมชนและระดับชาติ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน การประชุมได้เน้นให้เห็นความสำคัญของความร่วมมือจากท้องถิ่น และการพึ่งตนเอง

บริการในสาธารณสุขมูลฐานในแต่ละชุมชน แต่ละประเทศ อาจจะแตกต่างกัน

คามความเหมาะสม และสภาพปัญหา แต่อย่างน้อยที่สุดจะประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

การส่งเสริมในเรื่องอาหารและโภชนาการ

- การจัดหาน้ำดื่ม น้ำใช้ที่สะอาดและปลอดภัย
- การสุขาภิบาลขั้นพื้นฐาน
- การอนามัยแม่และเด็ก รวมทั้งการวางแผนครอบครัว
- การให้ภูมิคุ้มกันโรคติดต่อที่สำคัญ
- การศึกษาที่จำเป็น
- การรักษาพยาบาลโรค และบาดเจ็บที่พบได้บ่อย ๆ
- การให้รู้ศึกษเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพอนามัย วิธีป้องกันและการควบคุมปัญหา

จากรายละเอียดกิจกรรมต่าง ๆ ตามโครงการนั้น จะเน้นทำให้ชาวบ้านช่วยตนเอง และพึ่งตนเองเป็นหลัก สำคัญในการดำรงรักษาและฟื้นฟูอนามัย ทั้งนี้เนื่องจากกระทรวงสาธารณสุขตระหนักดีว่าในตำบล หมู่บ้านต่าง ๆ มีทรัพยากรบุคคลที่ยังนับว่าเข้าประโยชน์เพิ่มที่อยู่อีก เป็นจำนวนมาก เขาเหล่านี้สามารถช่วยชุมชนได้ทั้งในรูปอาสาสมัครสาธารณสุข(อสม.) และผู้สื่อข่าวสาธารณสุข(มสส.) ซึ่งเป็นคนเปิดโอกาสให้ชาวบ้านช่วยเหลือเพื่อนบ้านและชุมชนของตนเองอย่างเต็มภาคภูมิ ในห้วงอะไรเป็นสิ่งตอบแทน จัดว่าเป็นการพัฒนาคนให้หลุดพ้นจากความเห็นแก่ตัว ลู่อความเสียหาย และความกลัวตัวเองเห็นความเสียหายอันสูงค่า ก็จะหันมาให้ความสนใจและความร่วมมือ ซึ่งจะก่อประโยชน์ต่อกัน และประเทศชาติเป็นผลสืบต่อกัน

โรงเรียนชุมชน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ชนิดา รักษ์พลเมือง อ่างอิง อาร์. เคย์. เบ็ค และ เอ็ช. เอ็ช. โจนเนนเบอร์เกี่ยวกับคำนิยามว่า โรงเรียนชุมชน เป็นโรงเรียนซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

- เป็นศูนย์กลางของการรับรู้งานชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งสัมพันธ์กับโรงเรียน
- สอนเยาวชนให้รู้จักใช้ชีวิตในชุมชนได้ด้วยดีหลังเหตุการณ์สอนควรรู้เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริง
- อำนวยความสะดวกแก่คนใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อการศึกษาแก่ประชาชนในชุมชนตลอดเวลา

วัตถุประสงค์ของโรงเรียนชุมชนโดยสรุป

เพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชนเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้แสวงหาความรู้ด้านการศึกษา, ค่านิยม, สิ่งแวดล้อม และความเคลื่อนไหวของสังคม เพื่อกระตุ้นและจูงใจให้ประชาชนในชุมชนรู้จักปฏิบัติในด้านสุขภาพอนามัย เกษตร คหกรรม อุตสาหกรรมในครอบครัว สวัสดิภาพของสังคม ทั้งนี้เพื่อยกฐานะเศรษฐกิจของประชาชนให้ดีขึ้น เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาตนเอง และให้มองเห็นประโยชน์ของการร่วมมือกันพัฒนาชุมชนของตนเอง เป็นการสร้างระบบประชาธิปไตยให้เกิดในตัวบุคคล ตลอดทั้งมุ่งส่งเสริมให้คนในชุมชนมองเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน

การจัดโรงเรียนชุมชนขึ้นนี้ ก็เพื่อเป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนเอนเอียง ให้ความสนใจ ความรู้ความสามารถของคนตลอดทั้งเป็นการสร้างนิสัยการใฝ่รู้แก่ประชาชน อันจะอำนวยความสะดวกแก่การดำรงอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลง

โครงการผลิตหนังสือ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและสังคมกรมการฝึกหัดครูกระทรวงศึกษาธิการ

วัตถุประสงค์ เพื่อให้โรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านพื้นที่เป้าหมายเป็นศูนย์

กลางในการช่วยพัฒนาชุมชนในเขตชนบทยากจนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถดำเนินการสำรวจสภาพปัญหา ปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาท้องถิ่นที่โรงเรียนรับผิดชอบ โดยการจัดทำเอกสาร และสื่อมวลชนต่าง ๆ เพื่อช่วยสนับสนุน

2. ช่วยพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความเข้าใจ และยอมรับความจำเป็นในการพัฒนาชุมชนโดยการพึ่งตนเอง

3. สร้างกลุ่ม และผู้นำในการพัฒนาชนบท ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านเทคนิคในการพัฒนา เป็นผู้นำที่มีความซื่อสัตย์ เสียสละ และมีคุณสมบัติของนักพัฒนา

4. ให้ศึกษาวิชาอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นแก่ผู้เรียน ทั้งใน และนอกโรงเรียน

5. ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นแหล่งกลาง เพื่อการเสนอข่าวสาร สำหรับการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพชีวิตในชุมชน เป็นแหล่งสร้างกลุ่มผู้นำเยาวชนทั้งใน และนอกโรงเรียน

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการนี้คือ เมื่อบุคลากรในชุมชน คือ ครู นักเรียน ประชาชน ได้รับการพัฒนาแล้วในการสร้างชุดการสอนในโรงเรียนก็จะสอดคล้องกับท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นแนวความคิดหรือแนวที่นำสู่การปฏิบัติในการพัฒนาชนบทที่ดีและเหมาะสม นอกจากนี้จะทำให้โรงเรียนในท้องถิ่น โดยเฉพาะโรงเรียนประถมสามารถให้การศึกษารอบระบบและนอกระบบแก่ประชาชน รวมทั้งเป็นสถานสาธิตการพัฒนาค่าง ๆ

โครงการผลิตอาหารเพื่อโภชนาการ กรมส่งเสริมการเกษตร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้มีการผลิตอาหารในปริมาณพอเพียงแก่การบริโภคในท้องถิ่นที่ขาดแคลน
2. เพื่อให้มีการผลิตอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง เช่น โปรีตีนจากพืช, ไข่
3. เพื่อแก้ไขและปรับปรุงภาวะโภชนาการของสมาชิกครอบครัวเกษตรกร โดยเฉพาะเด็กก่อนวัยเรียน

ผลคาดหวังคือ ภาวะโภชนาการเพื่อให้สุขภาพของประชาชนในหมู่บ้านดีขึ้น หากประชาชนมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ก็จะมีจิตใจที่ปกติ และง่ายต่อการพัฒนาบ้านอื่น ๆ อันเนื่องมาจากการเลือกรับประทานเป็นของประชาชน

โครงการเสริมบทบาทผู้นำท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชนบทยากจน กรมฝึกหัดครู

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้นำในท้องถิ่นที่ประชาชนศรัทธาและเลื่อมใส โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท
2. เพื่อให้ประชาชนที่ศรัทธาและเลื่อมใสในผู้นำ ได้ให้ความร่วมมือสนับสนุนและช่วยเหลือกิจกรรมของรัฐที่กำหนดลงไปในพื้นที่เป้าหมาย
3. เพื่อให้เกิดการประสานงานอย่างมีระบบ และประสิทธิภาพระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำในท้องถิ่น
4. เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนรู้จักช่วยตัวเอง พึ่งตนเอง และสามารถสร้างภาวะความเป็นผู้นำในการพัฒนาหมู่บ้านอย่างค่อเนื่อง

คาดหวังว่า จะทำให้ผู้นำท้องถิ่นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท เกิดความภาคภูมิใจที่จะดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านอย่างค่อเนื่อง และจะมีประชาชนเข้ามามีกิจกรรมของรัฐภาคมากขึ้น มีความรักความหวงแหน ช่วยกันรักษาสิ่งที่รัฐและประชาชนร่วมกันทำ

เพื่อประโยชน์ของคนส่วนรวมในหมู่บ้าน และประการสำคัญ ก่อให้เกิดความสามัคคีในอันที่จะช่วยกันสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่นต่อไป

โครงการอบรมคุณธรรม 4 คำนิยม 5 กุศลสมาทาน 5 และพระคัมภีร์ใจพระชาชน

เป็นโครงการที่กลุ่มวิชาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ตระหนักถึงว่า ประชาชนกำลังขาดที่พึ่งที่ควรคนส่วนมากมุ่งสู่ความสุขกันฉาบฉวยจากสิ่งสร้างสรรค์ทางวัตถุ หากแต่มีความเห็นแก่ตัว มีนิสัยฝืน การที่มองเห็นสถาบันทางศาสนาสามารถมีบทบาทในการพัฒนาชนบท เพราะสังคมไทยนั้นคนส่วนมากจะนับถือศาสนาพุทธ มีชีวิตผูกพันกับศาสนาอย่างใกล้ชิด

งานพัฒนาที่พระสงฆ์พึงกระทำ

1. อบรมสั่งสอนคนให้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และเว้นความชั่ว ละเว้นอบายมุข มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน มีความซื่อสัตย์เรียบร้อยในการทำงาน
2. ให้คำปรึกษาหารือแก่ชาวบ้าน ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในการดำเนินงานโครงการกับชุมชน
3. ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งรัฐและเอกชน ในการชักจูงประชาชนหรือการจูงใจอบรมชาวบ้าน เพื่อการพัฒนา

ความมุ่งหวังคือ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสดังกล่าวจะได้สงบจิตใจ หาสมาธิ เพื่อพิจารณาการดำเนินตนที่ผ่านกว่าซึ่งประโยชน์แก่ตนเอง แก่ครอบครัว มากเท่าใด ตลอดจนให้มองเห็นความหายนะของอบายมุข และการใช้เวลาที่มุ่งเกิดประโยชน์

4. กิจกรรมที่จัดในรูปแบบส่งเสริมวิชาสังคม

เป็นลักษณะกิจกรรมทางการศึกษาออกโรงเรียนที่เป็นไปเพื่อให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตประจำวันในสังคม อยู่ร่วมกับผู้อื่น ทั้งในสังคมย่อยในครอบครัว กว้างออกไปถึงสังคมในระดับประเทศ ได้ตามที่ตนปรารถนา ไม่เกิดวิกฤติการณ์เป็นเหตุกรรมเนื่องแบบหรือขัดข้อง กติกาของสังคม รู้จักบทบาท สิทธิและหน้าที่ของตน รู้จักแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ รู้จักรักษาสิ่งอันเป็นสาธารณประโยชน์ รู้จักทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาสร้างสรรค์ระหว่างสังคม รวมไปถึงรู้บทบาทที่ตนควรปฏิบัติ สละแรงกาย ทรัพย์ สติปัญญา เพื่อช่วยเหลือ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่อสังคม เมื่อคราวจำเป็น กิจกรรมที่จัดลักษณะอย่างนี้ที่เด่น เช่น

โครงการอยู่ค่ายพักแรม, โครงการสาธิตการลงมือแบบประชาธิปไตย, โครงการกลุ่มผู้สนใจ, โครงการอาสาสมัคร, โครงการฝึกอบรมการพูดในที่ชุมชน ซึ่งวิทยาลัยครูแต่ละแห่งดำเนินการอยู่ หรือที่สำรวจและทหารจัดทำโครงการเพื่อให้ประชาชนรู้จักหน้าที่ตนตามระบอบประชาธิปไตย และรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นต้น

14. แนวการจัดและองค์ประกอบสำคัญในการจัดโปรแกรมการศึกษาอนุกรม

ในการจัดโปรแกรมการศึกษาอนุกรมนั้น ต้องการให้ประชาชนหรือนักศึกษามีความเจริญงอกงามเป็นบุคคลที่บรรลุถึงภาวะและให้ได้โปรแกรมที่จัดได้สำเร็จอย่างงดงาม เราควรจะต้องพิจารณาบรรจุองค์ประกอบสำคัญดังต่อไปนี้

1. การสร้างวัตถุประสงค์

ถ้าเราต้องการช่วยกันและกันให้เป็นคนที่มีความคิดริเริ่ม ให้รู้จักตนเองและ

ทำให้รู้จักใช้ความสามารถเฉพาะที่ตนเองมีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อสังคม เราก็ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีให้ทุกคนมีส่วนร่วมตั้งนั้นในการสร้างวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภายนอก เราไม่ควรให้ทุกคน(ผู้เรียน)มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ซึ่งก็จะทำให้วัตถุประสงค์เป็นจริง เป็นจริงมากกว่าผู้บริหาร เป็นผู้สร้างแต่ฝ่ายเดียว เพราะผู้เรียนจะต้องได้รับโอกาสแสดงเจตจำนงของเขาว่า เขาต้องการอะไรจากกิจกรรมและตัวเขาก็ควรจะรู้ว่า เขาจะใช้ผู้มีความรู้(ครู)เหล่านั้นให้เกิดประโยชน์แก่เขาได้อย่างไรบ้าง วัตถุประสงค์ที่ทั้งวันนั้นต้อง เป็นวัตถุประสงค์ที่ทำได้จริงและบอกผลที่คาดหวังไว้อย่างชัดเจนที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างวัตถุประสงค์ที่ผู้เรียนจะปฏิบัติได้คามสะดวก เวลาของกิจกรรมเท่าที่ความสามารถและทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีอยู่ขณะนั้น

ส่วนวิธีการที่จะสร้างวัตถุประสงค์ของกิจกรรมด้วยการรวมความคิดของกลุ่มผู้เรียนนั้น ก็ควรจะช่วยให้ความช่วยเหลือฝึกฝนผู้เรียนพอสมควร โดยขั้นแรกเปิดโอกาสให้แต่ละคนเสนอแล้ว เขียนบนกระดาน ครูคอยช่วยเสนอแนะหรือเสริม สุดท้ายให้ทุกคนร่วมกันสรุป โดยอ่านที่ละข้อซ้ำ ๆ ซัก ๆ เพื่อให้ทุกคนได้วิรู้งและเข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจกรรมร่วมกัน

การฝึกการสร้างวัตถุประสงค์นี้มีความสำคัญและให้ประโยชน์มาก เพราะนอกจากจะทำให้ทุกคนมีเจตจำนงเกี่ยวข้องกันและให้ความรับผิดชอบแล้ว ก็ยังเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนตั้งแต่ต้นถือว่าเป็นวิธีการเรียนการสอนที่แตกต่างไปจากแบบเดิมมาก เพราะว่าผู้เรียนนั้นเพียงสามารถที่จะได้รับความรู้/เนื้อหาวิชาเท่านั้น แต่ขณะเดียวกันก็จะได้เรียนรู้เข้าใจถึงมนุษยสัมพันธ์ รู้จักเสนอความคิดเห็นส่วนตัว รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น ช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้จะช่วยให้เขาบรรลุจุดหมายได้อย่างดี

ด้านการประเมินผลก็เช่นเดียวกัน ก็ควรจัดให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งในการประเมินผลการเรียนการสอน

2. การพิจารณาความต้องการและความสนใจ

ความต้องการทางการศึกษาคือ สิ่งที่คนควรศึกษาเล่าเรียนเพื่อประโยชน์แก่ตนเอง แก่สถาบันและแก่สังคม ส่วนความสนใจทางการศึกษา คือความชอบกิจกรรมทางการศึกษา ซึ่งกิจกรรมนี้อาจเป็นเครื่องสนองความต้องการทางการศึกษาหรืออาจจะไม่สนองก็ได้

ในการศึกษานอกกระบวน เราต้องพิจารณาความต้องการที่แท้จริงของนักศึกษา ซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ และเราต้องค้นหาความคิดความเชื่อที่อิทธิพลที่สำคัญต่อชีวิต ถ้าเราต้องการประสบความสำเร็จทั้งในด้านส่วนตัวและในด้านสังคม เราต้องหาสาเหตุของสังคม ความต้องการที่แท้จริงส่วนมากเกิดจากค่านิยมที่เราได้รับการสั่งสอน

การศึกษานอกกระบวนอาจเป็นเครื่องสนับสนุนให้คนศึกษาเรื่องความคิดใหม่ ๆ ฝึกให้คนมีความชำนาญ มีวิจรรณญาณที่ดีในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติในเรื่องคุณธรรม ความดี ความงามที่เหมาะสม สิ่งสำคัญก็คือจะต้องเรียนรู้ว่าเราปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติได้หรือไม่ ซึ่งเป็นการยากที่จะหาความ ดังนั้นจึงต้องศึกษาความต้องการของตนเอง แล้วรับความต้องการของคนเองให้สัมพันธ์กับความต้องการของสังคม ในขณะที่เกี่ยวกับคองพหุวิชาฝึกให้มีความสามารถในการตัดสินใจที่ไปพร้อม ๆ กัน

3. การเรียนจากใต้อา

คนจะสนใจการเรียนและต้องการเรียนเมื่อการเรียนนั้นตรงกับปัญหา(ความ

ต้องการที่เขามีอยู่) การเรียนจากวิดีโอก็คือ การเอาวิดีโอเหล่านั้นเป็นแกนกลาง ซึ่งเราต้องรู้ความต้องการของ เขาอย่างถ่องแท้

การเรียนการสอนที่ยึดเนื้อหาวิชาเป็นแกนกลางไม่ได้ผล เพราะว่าส่วนมากคนเราไม่สามารถที่จะ เลือกความรู้ที่ได้จากการ เรียนในชั้นมาใช้กับปัญหาในชีวิตประจำวันได้เมื่อเขามีความจำเป็นจริง ๆ

4. ความเหมาะสมของแหล่งทรัพยากร ทรัพยากรในที่นี้ หมายถึง

- 1) ความเหมาะสมของวิธีการจัดรูปแบบของชั้นเรียน ซึ่งอาจจะจัดได้หลายรูปแบบ เช่น จัดในลักษณะการศึกษาเป็นรายบุคคล จัดในลักษณะการเรียนทางไปรษณีย์ จัดในลักษณะของจริงเรียน เป็นต้น
- 2) ความเหมาะสมของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ
 - 2.1 การให้ความรู้และข่าวสาร เช่น วิทยุวิธีการบรรยาย ปาฐกถา การจั่วหัวที่ เป็นต้น
 - 2.2 การฝึกให้เกิดทักษะ ได้แก่ วิทยุสาธิต การแสดงตามบทบาทสมมติ
 - 2.3 การนำความรู้มาประยุกต์ใช้ ได้แก่ การอภิปราย การฝึกงาน
- 3) ความเหมาะสมของอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ เช่น อาคารเรียน ระบบเสียง วิทยุโทรทัศน์ ฟิล์มและสไลด์ เป็นต้น
- 4) ความเหมาะสมของวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านกับความ ต้องการและวัตถุประสงค์ของโปรแกรมนั้น

วิธีการเลือกทรัพยากรที่เหมาะสม จะต้องใช้เวลาในการเลือกเฟ้น ที่สำคัญเกี่ยวกับทรัพยากรคือ นักการศึกษาเองจะต้องถามตัวเองว่า ทรัพยากรที่เลือกเหมาะสมกับ ผู้เรียนหรือเนื้อหาวิชาหรือไม่

5. ผู้ใหญ่เรียนได้

คนทุกเพศ ทุกวัย ล้วนมีความสามารถเพียงใด หรือจะเป็นใครก็ตามสามารถที่จะเรียนได้ การที่ผู้ใหญ่ทำผิดพลาดบ้างที่จะไม่เข้าร่วมในโปรแกรมการศึกษาการเรียนนั้น แท้จริงคือ ความล้าสมัยของการสร้างวินัยให้ตัวเอง และขาดความเข้าใจความสำคัญของการเรียนตลอดชีวิต เพื่อเขาจะได้เป็นประชาชนที่มีความรับผิดชอบ ตัดสินใจเป็น

คนทุกคนสามารถสร้างวินัยในตนเองได้ การสร้างวินัยแก่ตนเองนี้เป็นกับดักขั้นแรกของการเรียนตลอดชีวิต อุปสรรคอีกอันหนึ่งคือ ผู้เรียนมักคิดว่าตนเองแก่เกินไปที่จะเรียน ความจริงทุกคนเรียนได้ไม่ว่าจะวัยไหนก็ตาม และอาจจะมีความสามารถสูงกว่าเมื่อสมัยเยาว์วัย เช่น ความสามารถด้านภาษา แต่ผู้ใหญ่อาจจะใช้เวลาานกว่าสมัยเป็นเด็กคือ ช้าลง ไม่คล่องแคล่วในการปฏิบัติงาน

การเรียนเป็นเรื่องเร่งด่วน เพราะว่า เป็นธรรมชาติของคนที่จะแสวงหาความพอใจในการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น ผู้ใหญ่ทุกคนจึงควรมีโอกาสเข้าร่วมโปรแกรมการเรียนการสอน ควรจะมีโอกาสใช้ความสามารถของคนในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง และสังคมควรจะจัดโอกาสสำหรับการเรียนของผู้ใหญ่ให้กว้างขวาง และพยายามดึงความสามารถพิเศษของประชาชนออกมา

6. ความแตกต่างระหว่าง เด็กกับผู้ใหญ่

ผู้ใหญ่ไม่ใช่เด็กที่โตแล้ว แต่ผู้ใหญ่สามารถที่จะเรียนที่จะมีการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตัวชีวิต นักศึกษาที่เป็นผู้ใหญ่และนักศึกษาที่เป็นเด็กจะมีทัศนคติต่างกันอย่างเกี่ยวกับ

เรื่องเวลา เมื่อคิดถึงถึงเวลาเขาอยากจะทำเป็นผู้ใหญ่เร็ว ๆ ส่วนผู้ใหญ่ต้องการเวลา
มากขึ้น ต้องการให้เวลาผ่านไปอย่างช้า ๆ

สิ่งเหล่านี้ คือ ความแตกต่างระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ที่จะเป็นเครื่องนาฬิกาในการ
เรียนการสอน

- 1) ความเข้าใจตนเอง เด็กเข้าใจว่าตนเองต้องหิวผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เป็นผู้กำหนด
ไว้ให้ ส่วนผู้ใหญ่เข้าใจว่าตนเองเป็นผู้รับผิดชอบ เป็นผู้กำหนดแนวทางของ
ตนเอง มีความเป็นอิสระ มีความรับผิดชอบตนเอง
- 2) ประสบการณ์ การเรียนรู้อาจจะเกิดขึ้นได้ง่ายถ้าสามารถเชื่อมโยงให้เข้า
กับประสบการณ์ที่เขาเมื่ออยู่แล้ว ผู้ใหญ่มีประสบการณ์มากกว่าเด็ก และมีข้อเสีย
คือผู้ใหญ่ต่อมีนิสัยเกาะแนบในความคิดเก่าของคน ไม่เรียนรู้วิธีการใหม่ ๆ
ที่ดีกว่า
- 3) ความพร้อม เด็กจะเรียนรู้ในสิ่งที่มีความจำเป็น เขาจะพัฒนาจากขั้นหนึ่งไป
สู่ขั้นที่สูงขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของวัย ส่วนผู้ใหญ่ที่มีระดับ
ความเจริญของงานและมีความต้องการต่าง ๆ กันตามระดับของความเจริญ
หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่มีระดับความเจริญของงานและมีความต้องการ
ต่าง ๆ กันตามสถานภาพในสังคม

7. เสรีภาพเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเรียนการสอน

เสรีภาพสำหรับการเรียนการสอนคือ การให้โอกาสผู้เรียนเลือก เนื้อหาวิชา
เลือกผู้ทำการเรียนการสอน เลือกเวลาสถานที่ ช่วงระยะเวลาของการเรียน และมีส่วน
ร่วมในการจัดกระบวนการเรียน

การที่จะให้กระบวนการเรียนการสอนได้ผลดีนั้น เสรีภาพจะต้องได้ส่วนสัม
พันธ์กับวินัยและความเข้าใจ โปรแกรมการเรียนการสอนที่ดี นักศึกษานอกกระบวนต้องให้
เสรีภาพที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน ซึ่งจะ เป็นเครื่องช่วยเสริมพลังให้กับผู้เรียนให้เขานำมือ
และเข้าใจกันและกัน ให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเขาที่ดีที่สุด

8. ความคาดหวัง

มีบุคคล 4 กลุ่ม ที่ควรจะต้องมีวัตถุประสงค์ตรงกัน คือ ผู้เรียน ผู้ปกครองหรือครู
สถาบัน และสังคม เพื่อที่จะให้โปรแกรมการศึกษาประสบความสำเร็จ จึงควรให้ทุกคนมี
ส่วนร่วมในการวางแผน การที่ให้ทุกคนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการวางแผนจะเป็นเครื่องช่วย
ให้รับความคาดหวังของแต่ละฝ่ายให้ผสมผสานกันเพื่อการเริ่มต้นที่ดี

การรับความคาดหวังให้สอดคล้องและได้สัดส่วนกัน หมายความว่า มีความ
คาดหวังของผู้เรียน รับความคาดหวังนั้นให้เป็นความคาดหวังที่จะทำได้เมื่อผู้บริหารพยา
ยวมที่จะหาความเข้าใจร่วมกับผู้ปกครอง(ครู)และผู้เรียน ความคาดหวังของทั้ง 3 กลุ่มนี้ ก็
ปรับเข้ากันได้ ซึ่งจะหาให้โปรแกรมดำเนินไปได้อย่างดี และผู้จัดการโปรแกรมจะต้องคำนึงถึง
ความคาดหวังของสังคมด้วย โดยทั่วไปสังคมสนใจว่าประชาชนจะได้รับการปฏิบัติอย่างไร
สถาบันต่าง ๆ จะให้บริการแก่สังคมอย่างไร

9. โปรแกรมการศึกษานอกกระบวนควรมีลักษณะของท้องถิ่น

โปรแกรมการศึกษานอกกระบวน ควรคำนึงถึงตัวผู้เรียนในด้านสิ่งแวดล้อมเช่น
เกี่ยวกับบ้านช่อง ควรจัดโปรแกรมตามลักษณะของพื้นเมืองหรือลักษณะของท้องถิ่น โปรแกรม
การเรียนการสอนที่ค้นลอกอย่างแท้จริงจะต้องแก้ปัญหาแปลก ๆ แก่ปัญหาในลักษณะปัญหา
เฉพาะของแต่ละคน

โปรแกรมการศึกษาอกระเบที่จัดตามลักษณะท้องถิ่น น่าจะเป็นจะต้องมีอยู่ที่จุดเริ่มต้นเสมอไป การเริ่มต้นเป็นเพียงความพยายามที่จะจัดให้ผสมผสานกับธรรมชาติของผู้เรียน(ท้องถิ่นที่เขาอยู่) และค่อย ๆ แผ่กว้างออกไป อันช่วยให้เรามองเห็นตนเองและผู้อื่นโดยแท้ เนื้อหาเป็นแกนกลาง ความคิดเรื่องการจัดการศึกษาคตามลักษณะของท้องถิ่นนี้จะประยุกต์เข้ากับวิธีการที่ผู้เรียนเรียน(กระบวนการ)กับสิ่งที่เขาเรียน(เนื้อหา)

10. การจัดการโปรแกรมการจัดประสบการณ์ให้ลักษณะที่สัมพันธ์กัน

การจัดการโปรแกรมเป็นเรื่องสำคัญเท่ากับเนื้อหา ถ้าผู้จัดโปรแกรมเป็นผู้ที่มีความมั่นคงและอคทนเพื่อผลของโปรแกรมที่ดี ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนว่าดีผลหรือไม่น่าเพียงใด และหาข้อเท็จจริงเช่นกัน ขณะที่โปรแกรมกำลังดำเนินอยู่ การเปลี่ยนแปลงบางทางที่ควรมีส่วนมากจากความคิดเห็นของผู้เรียน ถึงแม้ว่าการแสดงความคิดเห็นหรือการพูดของเขาจะน่าเพราะหรือผิดหลักทฤษฎีบ้าง แต่เขาจะได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง เรียนรู้ที่จะจัดการช่วยเหลือผู้อื่น และเขาเอง อาจช่วยผู้อื่นให้สำเร็จตามเป้าหมายได้.

15. การประเมินผลการศึกษาอกระเบจริงเรียน

ความหมายของการประเมินผล

Frutchey ได้ให้ความหมายของการประเมินผลไว้กว้างๆ ซึ่งหมายถึงกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งมาตรฐานและทำการสรุปผล (Fred Frutchey 1973 : 5) ส่วน Boyle และ Johns กล่าวว่า การประเมินผลโครงการหมายถึง การประเมินว่าวัตถุประสงค์ของโครงการได้บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ และการดำเนินงานนั้นได้ดำเนินตามทิศทางที่ตั้งไว้หรือไม่ (Patrick G. Boyle and Irwin R. Johns 1970 : 70) และ Knox ได้ให้ความหมายที่ใกล้เคียงกันว่า หมายถึง กระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อจะดูว่า โครงการนั้นมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด เพื่อใช้ในการปรับปรุงโครงการ (Alan B. Knox 1969 : 369-370)

ซึ่งโดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า การประเมินผลโครงการการศึกษาอกระเบจริงเรียนหมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูล ทั้งมาตรฐานและสรุปผล ตัดสินใจว่าโครงการนั้นได้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงใด (สมเกียรติ ศรีจักรวาท 2527 : 59)

ความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินผล

เมื่อได้พิจารณาถึงความหมายของการประเมินผล จะเห็นได้ว่า การประเมินผลนั้นเป็นกิจกรรมที่ผู้บริหารงานที่จะต้องถือว่าเป็นกิจกรรมหลักอย่างหนึ่งในการทวงงาน ในการควบคุมงาน ในการปรับปรุงงาน ในการวัดความก้าวหน้าของงาน และในการวัดผลสำเร็จของโครงการ

สัญญา สัญญาวัฒน์ ได้รวบรวมและสรุปความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินผลไว้ดังนี้

1. เป็นการแสดงให้เห็นว่า โครงการได้ดำเนินไปมากน้อยเพียงใด
2. เป็นการช่วยเราให้ทราบว่า การปฏิบัติตามโครงการเป็นไปตามทิศทางที่ต้องการหรือไม่
3. เป็นการแสดงความมีประสิทธิภาพของโครงการว่าเป็นไปอย่างไร

4. เป็นการช่วยที่จุดอ่อนและจุดเด่นของโครงการ
5. เป็นการช่วยชี้ในการเสริมสร้างทักษะในการเข้ากับคนที่ทำงานร่วมกัน
6. เป็นการช่วยทำให้เกิดความมั่นใจและความสำเร็จตามโครงการ
7. เป็นการช่วยในการจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของกิจการ
8. เป็นการช่วยให้คุ้มค่าใช้จ่ายซึ่งความสนับสนุนและความช่วยเหลือ
9. เป็นพื้นฐานสำหรับการวางโครงการและปฏิบัติการในอนาคตต่อไป

(สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2523 : 250-251)

จุดมุ่งหมายของการประเมินผลโครงการ

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ ได้กล่าวสรุปว่า ในการประเมินผลโครงการนั้น มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

1. เพื่อการปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร (Improvement of Organization) ซึ่งได้แก่ กิจกรรมงานลักษณะต่าง ๆ ขององค์กรอันได้แก่ การทำงานของแต่ละแผนก กระบวนการในการตัดสินใจ งานบุคลากร การเงินและงบประมาณ การรับสมัคร และการบรรจุแต่งตั้งผู้ร่วมงานโครงการ การฝึกอบรม การประชาสัมพันธ์ การบริหารและการจัดการอื่นๆ
2. เพื่อการปรับปรุงโครงการนั้น (Improvement of Its Program) อันได้แก่ลักษณะต่าง ๆ ของโครงการในด้านต่อไปนี้ ด้านวัตถุประสงค์ กลุ่มประชากรเป้าหมาย วิธีการสอน และเทคนิคที่ใช้ วัตถุประสงค์ คุณภาพของผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น (Learning Outcomes) (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ 2525 : 65)

ประเภทของการประเมินผลโครงการ

โดยทั่วไปนิยมแบ่งการประเมินผลโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการใหญ่ ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การประเมินผลก่อนเริ่มโครงการ (Pre-Evaluation) หมายถึงการประเมินความเป็นไปได้ของการดำเนินงาน (Feasibility) ผลกระทบที่มีต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม
2. การประเมินผลระหว่างดำเนินการโครงการ (On-Going Evaluation) หมายถึง การวัดความก้าวหน้าของโครงการในขณะใดขณะหนึ่ง เมื่อเทียบกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งยังตรวจสอบว่ามีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ อะไรบ้าง เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุง
3. การประเมินผลหลังโครงการ (Post-Evaluation) หมายถึง การประเมินผลเมื่อโครงการเสร็จสิ้นลงแล้ว เพื่อหาข้อสรุปว่าการดำเนินงานตามโครงการได้ผลประการใด สำคัญกับการลงทุนหรืออัน ตลอดจนประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ของโครงการ (สมเกียรติ ศรีจักรวาล 2527 : 62)

ชนิดของการประเมินผล

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ ได้อธิบายว่า โดยทั่วไปแล้ว การประเมินผลมีวิธีการที่นิยมปฏิบัติกันอยู่ 2 ชนิดด้วยกัน

1. การประเมินผลด้วยวิธีการวิจัย (Evaluation Research) คือ การใช้ระเบียบวิธีการวิจัยในการประเมินผล ซึ่งหาให้การศึกษามีหลักเกณฑ์และเป็นระบบมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การประเมินผลชนิดนี้ปฏิบัติได้ยากกว่าวิธีอื่น และต้องใช้ทรัพยากรแรงงานและงบประมาณมากขึ้น แม้ว่าผลที่ได้มานั้นจะมีความแน่นอนมากกว่าการประเมินผลด้วยวิธีอื่น

2. การประเมินผลด้วยระบบวิเคราะห์ (Analytical Evaluation) คือ การประเมินผล ซึ่งรวมถึงการวิเคราะห์ทรัพยากรนำเข้า (Inputs) กระบวนการ (Process) ของการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรขาออก เป็นผลผลิต (Outputs) และผลผลิตที่ออกมา แต่การประเมินผลอาจจะมุ่งประเมินจุดหนึ่งของระบบก็ได้ การประเมินผลระบบนี้ ผู้นำเอาหลักการวิจัยมาดัดแปลงให้เข้า เพื่อไม่ให้เสียเวลา เงินทองหรือแรงงานให้มากจนเกินไป การเก็บข้อมูลจึงน่าจะเลือกเท่ากับการประเมินผลด้วยการวิจัยแต่ที่สามรถจะให้ข้อมูลเพียงพอสำหรับตัวชี้เป้า (Indicators) ซึ่งจะช่วยให้ผู้ประเมินสามารถจะเห็นสภาพที่แท้จริงที่โครงการจะทราบ

แง่จุดหรือประเด็นที่ประเมิน

1. ความสำเร็จในจุดประสงค์ คือการประเมินดูว่าโครงการได้บรรลุเป้าหมาย (Target) ที่กำหนดไว้ในโครงการหรือไม่ ผลออกมาตรงกับวัตถุประสงค์ (Objective) เป้าหมาย ความมุ่งหมาย มากน้อยเพียงใด
2. คุณภาพ ซึ่งรวมถึงคุณภาพของสิ่งของและอุปกรณ์สำหรับการดำเนินงานตามโครงการคุณภาพของผลผลิตที่โครงการมีออกมา ทั้งนี้อาจจะต้องรวมถึงคุณภาพของการปฏิบัติงานต่าง ๆ ในการดำเนินงานหรือความถูกต้องทางด้านเทคนิคอีกด้วย
3. การประเมินค่าทางเศรษฐกิจและการเงิน (Economic and Financial Assessment) ซึ่งอาจจะเป็นการประเมินผลเกี่ยวกับภาระที่ง่ายในโครงการ หรือเกี่ยวกับการได้กำไรขาดทุนของโครงการ ในกรณีแรกอาจจะเป็นการตรวจสอบบัญชี การวิเคราะห์ความคุ้มค่าที่ผลทางการเงิน และในกรณีหลังอาจจะเป็นการวิเคราะห์กำไรและขาดทุน อัตราการตอบแทนภายใน เป็นต้น
4. สมรรถภาพทางการบริหาร ซึ่งเป็นการประเมินความก้าวหน้าของโครงการ จากความสามารถในการบริหาร ปัญหาทางการบริหารและรูปแบบองค์การซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อภาระที่ดำเนินงานของโครงการ ทั้งตัวบุคคล ระบบงบประมาณและการบริหารทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องก็โครงการก็จะมีผลต่อการดำเนินงานตามโครงการด้วย
5. ผลกระทบหรือความสำคัญ (Impact or Significance) ซึ่งโครงการอาจจะทำให้เกิดขึ้นทั้งโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลกระทบหรือความสำคัญเหล่านี้ อาจจะเป็นผลทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ การบริหาร ส่วนใหญ่แล้วการประเมินผลในลักษณะเช่นนี้เป็นสิ่งที่ระทหายากลำบากมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผลส่วนใหญ่มีปรากฏออกมาให้เห็นในตอนแรกเสียก่อน ดังนั้นการประเมินผลทางด้านผลกระทบหรือความสำคัญจึงต้องใช้เวลาศึกษานานพอสมควรและต้องใช้นักประเมินผลที่มีความสามารถและมีวิสัยทัศน์กว้างขวางมากเป็นพิเศษ โดยปกติการประเมินเช่นนี้จะกระทำได้ก็เมื่อโครงการได้เสร็จสิ้นไปแล้วพอสมควร (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ 2525 : 44-45)

ใครควรเป็นผู้ประเมินผล

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ กล่าวว่า ความจริงแล้วทุก ๆ คนซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่เกี่ยวข้องกับ การตัดสินใจ หรือดำเนินการในโครงการควรจะมีส่วนร่วมในการประเมินผลในทางใดทางหนึ่ง บุคคลดังต่อไปนี้ เป็นกลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมินผลโครงการ

1. ผู้เข้าร่วมโครงการ (The Participants) จะมีส่วนช่วยพิจารณา วิจัย จากบรรดานักศึกษาผู้ใหญ่ สมาชิกทั้งหลายภายในกลุ่ม หรือผู้เข้าร่วมทั้ง ซึ่งผู้ประเมินผลสามารถจะทำการสัมภาษณ์ หรืออาจจะใช้แบบสอบถามจากกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ ก็จะได้ข้อมูลต่าง ๆ ที่ต้องการ

2. วิทยากร ครูผู้สอนหรือผู้นำในโครงการ (The Leaders or Instructors) ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบโดยตรงในด้านความเจริญของงานของนักศึกษาผู้ใหญ่ จึงเป็นบุคคลที่มีความเหมาะสมรองลงมาจากบรรดาผู้เข้าร่วมในโครงการและตัวนักศึกษาเองในการวินิจฉัย เพื่อให้ทราบถึงผลลัพธ์ที่เขามีส่วนช่วยให้นักศึกษาประเมินผลสำเร็จ ในการวินิจฉัยและประเมินผลนี้อาจจะได้รับเป็นรายบุคคล โดยวิธีการสัมภาษณ์หรือการอาศัยข้อเขียน รวมทั้งการประชุมกลุ่มผู้สอนด้วยกันเองก็ได้

3. ผู้อำนวยการโครงการและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ (The Program Director and Staff) เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบในการบริหารโครงการและนับว่าเป็นบุคคลในตำแหน่งสำคัญที่จะบอกให้ทราบถึงผลลัพธ์ทั้งหมดของโครงการ เขาจะสามารถบอกให้ทราบถึงการวินิจฉัยหรือข้อมูลจากการรายงานในการประชุมเจ้าหน้าที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การประชุมคณะกรรมการ นอกจากนั้นแล้วบรรดาเจ้าหน้าที่อื่น ๆ จะสามารถช่วยในการอำนวยความสะดวกในการรวบรวมความคิดเห็นจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อจะนำมาร่วมในการประเมินผลโครงการด้วย

4. คณะกรรมการผู้อำนวยการ (The Direction Committee) เนื่องจากว่าเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบในการกำหนดจุดมุ่งหมายและนโยบาย ดังนั้นคณะกรรมการผู้อำนวยการจึงมีความเกี่ยวข้องกับ การประเมินผล และอยู่ในตำแหน่งที่สามารถคัดลิมพิจารณาถึงจุดประสงค์ใหม่ และนโยบายได้อย่างละเอียดละออ ซึ่งนับเป็นโอกาสดีที่ให้การสังเกตผลลัพธ์โดยตรงและการตรวจสอบจากแหล่งอื่นจากภายนอกอีกด้วย

5. ผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก (Outside Experts) บุคคลนอกกลุ่มนี้มักจะเป็นที่ต้องการอยู่เสมอ ๆ ในการประเมินผลโครงการ เพราะอาจจะช่วยชี้จุดบกพร่องให้เกิดการลาเอียงและอคติในการตัดสินใจได้ เนื่องจากมิได้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างใด ๆ ในโครงการเหล่านั้น โดยมากมักจะเป็นนักวิชาการหรืออาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่สอนทางด้านการศึกษาผู้ใหญ่ และมีประสบการณ์ในการประเมินผลโครงการอยู่ด้วย หรืออาจจะใช้นักศึกษาปริญญาโททางการศึกษาผู้ใหญ่มาช่วยด้วยก็ได้ เช่น เป็นผู้ช่วยในการสังเกตกระบวนการในชั้นเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่ (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ 2525 : 67-68)

กระบวนการในการประเมินผล (The Evaluation Process)

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ ได้จำแนกกระบวนการในการประเมินผลโครงการออกดังต่อไปนี้

1. การออกแบบคำถามต่าง ๆ ซึ่งนักประเมินผลต้องการได้รับคำตอบหรือการทบทวนเกณฑ์ (Criteria) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างคำถามนั่นเอง

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่จะช่วยให้นักประเมินผลสามารถตอบคำถามต่าง ๆ ที่ต้องการใช้

3. การวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ และการแปลความหมายในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น เพื่อช่วยให้นักประเมินผลสามารถตอบคำถามต่าง ๆ ได้

4. การขยายและอธิบายแผนงาน เป็นกระบวนการที่นักประเมินผลใช้เพื่อดำเนินการสำหรับโครงการที่แจ้งเกิดขึ้น ซึ่งเป็นการสรุปผลว่า ได้รับผลสำเร็จอย่างไรบ้าง (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ 2525 : 65-68)

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ ได้สรุปว่า การประเมินผลโดยทั่วไปนั้น อาจต้องใช่วิธีการเทคนิคหลายอย่างร่วมกันในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งอาจจะแยกออกเป็น 2 วิธีการใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ

ก. วิธีการที่จะหาให้ได้รับข้อมูลและความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมในโครงการ (Participants) เป็นวิธีการที่อาจจะใช้เพื่อพิจารณาดังคุณค่าของโครงการ โดยอาจจะแยกออกเป็นวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

1) วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) โดยอาจจะใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ระหว่างการพบปะพูดคุยและสนทนากับผู้สอน ครูผู้ร่วมในโครงการ ผู้ในโครงการ หรืออาจจะใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview) ซึ่งจะหาให้ได้รับข้อมูลที่ลึกซึ้งและกว้างมากกว่า

2) การประชุมตัวแทนกิจกรรม (A Representative Council) ถ้าสามารถจัดทำได้ก็อาจจะจัดการอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) จากตัวแทนกิจกรรมประเภทต่าง ๆ เพื่อหาให้สามารถแลเห็นภาพของโครงการที่เกิดขึ้น โดยทั่ว ๆ ไปแล้วการประชุมตัวแทนเช่นนี้จะมีารวางแผนและช่วยหาให้ทราบถึงความรับผิดชอบด้านภาระประเมิผลสมาชิกตัวแทน ซึ่งสามารถหาความคิดเห็นนั้น ๆ ในปฏิบัติการได้

3) การใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) ผู้ประเมิผลสามารถใช้แบบสอบถามประเภทต่าง ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ ทั้งนี้ น่าจะมีความมุ่งหมายโดยเฉพาะหรือว่าเป็นความคิดเห็นโดยทั่ว ๆ ไปก็ตาม แต่ถ้าหากเป็นคำถามที่เฉพาะเจาะจงแล้ว ก็จะทำให้ได้รับข้อมูลที่ความเชื่อมั่นดีกว่าแบบสอบถามความเห็นทั่ว ๆ ไป

ข. วิธีการวัดความเปลี่ยนแปลงของแต่ละบุคคล (Measuring Changes in Individuals) เป็นวิธีการวัดขั้นสุดท้ายเพื่อพิจารณาดังคุณภาพและคุณค่าของโครงการโดยวิธีนี้จะมุ่งถึงการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมที่ผู้เข้าร่วมในโครงการได้รับ ถึงแม้ว่าพฤติกรรมชาติแล้วพฤติกรรมของมนุษย์จะมีความสัมพันธ์อันมากมายก็ตาม ดังนั้นผู้ประเมิผลโครงการทางการศึกษาผู้ใหญ่จึงไม่ควรจะพอใจอยู่เพียงการได้รับความรู้ ความเข้าใจทัศนคติ ทักษะ ความสนใจ แต่จะต้องเป็นไปในลักษณะที่ "ต้องสามารถกระทำได้" (Ability to do) คือการแปลความหมายของการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ไปสู่การกระทำที่ได้ในทางพฤติกรรม (Behavioral Performance) สำหรับวิธีการต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ได้แก่

1) การใช้ข้อทดสอบมาตรฐาน (Standardized Test) โดยเป็นการใช้แบบทดสอบที่ได้มาตรฐานนำแบบทดสอบกับนักศึกษาผู้ใหญ่ หรือผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ เพื่อการนำเอาผลสอบหรือคะแนนที่ได้รับไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติของประเทศ

(National Norms) โดยอาจจะพิจารณาด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านความรู้และเนื้อหาวิชา ลักษณะทางทัศนคติ ความถนัดทางวิชาการ (Aptitude) ความสนใจทางอาชีพ ทักษะต่าง ๆ

2) การใช้ข้อสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง (Teacher-made Test) เพื่อใช้วัดผลของการเรียนรู้จากการสอนของครู ซึ่งอาจจะสร้างโดยครูเองหรืออาจจะสร้างในรูปของคณะกรรมการควบคุมหลักสูตร (Curriculum Committee) ก็ได้เช่นเดียวกัน

3) การทดสอบภาคปฏิบัติ (Performance Test) อาจจะถือได้ว่าเป็นวิธีการทดสอบแบบที่เก่าแก่มากที่สุด และนิยมใช้ในสังคมแทบทั้ง เคมีแต่ก็สามารถใช้ในโครงการทางการศึกษาผู้ใหญ่ได้อย่างดีด้วยเช่นกัน ทั้งนี้โดยการให้ผู้เรียนหรือนักศึกษาผู้ใหญ่ได้กระทำในสภาพการณ์จริง (Real Situation) หรือเป็นการปฏิบัติในจุดที่เป็นจริงนั่นเอง เช่น การหาให้แก้เครื่องยนต์ ทำอาหารหรือขนม การคัดเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น

4) การพิจารณางานผลงานของนักศึกษา (Student Products) คือ การ

ประเมินผลสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการเรียนรู้มากที่สุด เช่น การเรียนทาสีน้ำมันจนสามารถปฏิบัติได้ การเขียนภาพสีน้ำมันได้ การพูดในที่สาธารณะได้

5) การประเมินผลของครูผู้สอนเอง (Instructor Evaluation) บุคคลที่อยู่ในฐานะที่ดีที่สุดในการสังเกตผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนหรือนักศึกษาผู้ใหญ่ ก็คือครูหรือผู้บังคับการกรมมันเอง แต่ก็มีข้อบกพร่องประการสำคัญก็คือ ความสำคัญส่วนบุคคลที่อาจจะมีอยู่ในการประเมินผล ซึ่งจะหาวิธีแก้การนี้ขาดความเป็นปรนัย (Objectivity) ในตัว อย่างไรก็ตามวิธีการสังเกตของครูผู้สอนก็จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่สำคัญ ๆ ในการประเมินผลโครงการต่าง ๆ (สัทธิ์ วัฒนวงศ์ 2525 : 69-70)

หลักการประเมินผลโครงการทางการศึกษานอกโรงเรียน

สมเกียรติ ศรีจักรวาท ได้ให้หลักการประเมินผลโครงการทางการศึกษานอกโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. ยึดวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นหลัก

การประเมินผลจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด หรือจะทำได้ยากง่ายเพียงใดนั้น หัวใจสำคัญอยู่ที่ว่าวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ เขียนหรือระบุไว้ชัดเจนเพียงใด ทั้งนี้เพราะเราจะต้องใช้วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการเป็นหลักที่ใช้เปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานของโครงการ ไม่ว่าจะเป็นการประเมินผลก่อนเริ่มดำเนินโครงการ ระหว่างดำเนินโครงการ และหรือหลังโครงการ นอกจากวัตถุประสงค์และเป้าหมายจะต้องชัดเจนแล้ว ยังจำเป็นต้องอยู่ในรูปที่จะสามารถวัดหรือประเมินผลได้ด้วย ซึ่งอาจอยู่ในรูปปริมาณ เช่น เติบโตผลผลิตของข้าวเปลือกจากกี่ถึงค่าไร่ เป็นกี่ถึงค่าไร่ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในเป้าหมายก็ต้องระบุในรูปของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่เราสามารถวัดและประเมินได้ทั้งตัวส่วนมาแล้ว ในเรื่องของ การเขียนวัตถุประสงค์หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง วัตถุประสงค์ที่ดี ถูกต้องและสมบูรณ์นั้นสามารถใช้เป็นตัวชี้วัด (Indicator) ได้ในการประเมินผล

2. เลือกวิธีการประเมินที่เหมาะสม

จากวัตถุประสงค์ของโครงการย่อมสามารถเป็นตัวชี้ให้เราเห็นว่าควรใช้วิธีการประเมินผลที่จัดการพิจารณาเพียงใด ถึงขั้นต้องหาวิธีการวิจัย หรือเพียงการประเมินแบบที่หลัก เก่งง่าย ๆ หรือเพียงแต่ใช้ความเคยชินหรือวิจารณ์เฉพาะในการประเมิน ทั้งนี้เพราะการประเมินผลนี้มีระดับที่แตกต่างกัน ตัวอย่าง เช่น การประเมินผลกระทบของโครงการ กสช. อาจต้องใช้วิธีวิจัยที่มีเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์มากในการประเมินถึงผลกระทบ แต่หากต้องการประเมินความรู้ที่ เอนอร์เซนส์ของครอบครัวเกษตรกรในหมู่บ้านยอมรับการเข้าข้าวพันธุ์ใหม่ วิธีการนับหรือเทียบร้อยละก็พอเพียงที่จะใช้ประเมินได้ เป็นต้น ดังนั้นจึงควรเลือกวิธีการประเมินผลให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ ทั้งนี้และทั้งนั้นก็ เพราะว่างาน แรงงาน เวลา และค่าใช้จ่ายย่อมเป็นเงาคามตัวกับวิธีการด้วย

3. ระบุข้อมูลที่ต้องการเก็บให้ชัดเจน

เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงตามวัตถุประสงค์ของโครงการ เราจำเป็นต้องเก็บข้อมูลอะไรบ้าง หรือเก็บเกี่ยวกับเรื่องอะไรบ้าง แหล่งของข้อมูลอยู่ที่ไหน ข้อมูลนั้นเป็นข้อมูลปฐมภูมิ หรือทุติยภูมิ ซึ่งจะเป็นแนวทางในวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป เช่น ประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจของชุมชนหลังโครงการ กสช. ข้อมูลที่ต้องการเก็บ อาจจะได้แก่ รายได้ สภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนเงินหมุนเวียนในธนาคาร เป็นต้น ดังนั้นแหล่งข้อมูล

อาจเป็นตัวแทนกรร สภาคณะผู้แทน และกระแสนเงินในธนาคาร ก็เป็นได้

4. เลือกวิธีการเก็บข้อมูลที่เหมาะสม

เมื่อทราบถึงข้อมูลที่จะต้องเก็บรวบรวม เราจำเป็นต้องเลือกวิธีการเก็บข้อมูลที่เหมาะสม ซึ่งวิธีการเก็บข้อมูลอาจทำได้หลายวิธี เช่น

- การสังเกต
- การศึกษาจากรายงาน
- การใช้แบบสอบถาม
- การสัมภาษณ์
- การศึกษาเฉพาะกรณี

ส่วนการพิจารณาว่าควรใช้วิธีการเก็บข้อมูลวิธีไหนดีนั้น ต้องพิจารณาปัจจัยหลายอย่างซึ่งอาจจะต้องพิจารณาถึง

- วัตถุประสงค์ ของการประเมิน
- เครื่องมือที่จะใช้ เก็บข้อมูล
- ผู้ที่ให้ข้อมูล
- อิศรภาพ
- เวลา
- งบประมาณ
- ข้อดีและข้อจำกัดแต่ละวิธี

(สมเกียรติ ศรีจักรวาท 2527 : 69-71)

การวัดความรู้เกี่ยวกับการศึกษาจากระบบโรงเรียน

การวัดความรู้เกี่ยวกับการศึกษาจากระบบโรงเรียนจะนำเสนอในเรื่องต่อไปนี้

1. ความหมายของความรู้เกี่ยวกับการศึกษาจากระบบโรงเรียน
2. ประเภทของแบบวัดความรู้
3. แบบวัดความรู้เกี่ยวกับการศึกษาจากระบบโรงเรียน

ความหมายของความรู้เกี่ยวกับการศึกษาจากระบบโรงเรียน

จากความหมายของความรู้และความหมายของการศึกษาจากระบบโรงเรียนข้างต้นสามารถสรุปความหมายของความรู้เกี่ยวกับการศึกษาจากระบบโรงเรียนได้ดังนี้

ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาจากระบบโรงเรียน หมายถึง ประสิทธิภาพและกิจกรรมทั้งหลายที่จัดให้ประชาชนที่อยู่จากระบบโรงเรียน ซึ่งจัดดำเนินการโดยหน่วยงานต่าง ๆ หน่วยงานของรัฐและเอกชน เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านรู้ทักใบคุณธรรม และวิชาชีพให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ดี และสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข

ประเภทของแบบวัดความรู้

วิลาศ สิงห์สัย(2516:49-58) ได้แบ่งประเภทของแบบวัดความรู้ไว้ ซึ่งสรุป

ได้ดังนี้

แบบวัดความรู้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ 1) แบบอัตนัย (Subjective or Essay Test) และ 2) แบบปรนัย (Objective Test) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แบบอัตนัย (Subjective/Essay Test) ลักษณะคำถามเป็นการกำหนดสถานการณ์ เพื่อให้ผู้ตอบแสดงความรู้ ความเข้าใจ และความคิด ตั้งแต่กว้างที่สุดจนถึงแคบที่สุด ส่วนการตอบนั้น ผู้ตอบจะมีอิสระในการตอบตามที่ตนถนัด ซึ่งคำตอบจะมีตั้งแต่หนึ่ง ประโยคจนถึงหลายหน้ากระดาษ

2. แบบปรนัย (Objective Test) คำถามลักษณะคล้ายกับแบบอัตนัย แต่การตอบนั้นผู้ตอบใช้เวลาน้อยมาก การตอบแบบวัดนี้ในแต่ละข้อผู้ตอบอาจต้อง "เขียนตอบ" หรือ "เลือกตอบ" ในกรณีที่ข้อสอบก็เป็นเพียงคำเดียว ข้อความสั้นๆ หรือตัวเลขจำนวนเดียว มีคำตอบที่ถูกต้องข้อข้างแน่นอน แบบวัดแบบปรนัยมีหลายชนิด ได้แก่

- 2.1 ชนิดคำตอบสั้น (The Short-Answer Form)
- 2.2 ชนิดเติมช่องว่าง (The Completion Form)
- 2.3 ชนิดถูก-ผิด (The True-False Form)
- 2.4 ชนิดเลือกตอบ (The Multiple Choice Form)
- 2.5 ชนิดจับคู่ (The Matching Form)

แบบวัดความรู้ เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความรู้เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะมีลักษณะเหมือนกับความรู้ทั่วไป ดังนั้นการสร้างแบบวัดความรู้ เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงสามารถสร้างลักษณะเดียวกับการสร้างแบบวัดความรู้ทั่วไปตามที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่แบบวัดความรู้ที่นิยมกันมากที่สุดคือ แบบปรนัย เพราะสามารถวัดได้ครอบคลุมรวมทั้งประหยัดเวลา และแรงงานในการตรวจให้คะแนน แบบวัดความรู้ เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนแบบปรนัยสามารถสร้างได้หลายชนิดตามที่กล่าวมาข้างต้น สำหรับการวิจัยนี้ได้เลือกเอาชนิดเลือกตอบ 4 คำเลือก เป็นแบบวัดหรือ เครื่องมือสำคัญของ การวิจัยนี้

ข. เจตคติต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียน

เจตคติต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะนำเสนอในเรื่องต่อไปนี้

1. ความหมายของ เจตคติต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียน
2. การวัดเจตคติต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความหมายของ เจตคติต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียน

เจตคติเป็นศัพท์บัญญัติทางวิชาการ ซึ่งมีนักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่า "เจตคติ" ไว้มากมายหลายท่าน ซึ่งจะนำเสนอเอาไว้ดังนี้

จิม ซี นัมเนลลี (Nunnally 1959 : 300) กล่าวว่าไว้ว่า "เจตคติเป็นความโน้มเอียงของบุคคลที่จะตอบสนองต่อวัตถุ สถาบันหรือบุคคล ในระดับหนึ่ง" ในทางบวกหรือลบ"

ออฟเพนเฮม(Oppenheim 1966 : 3) กล่าวว่า เจตคติหมายถึงความพร้อมที่จะมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมที่ตอบโต้สิ่งเร้า ในทิศทางที่แน่นอน

เทอร์สตัน(Thurstone 1967 : 77) กล่าวว่า เจตคติเป็นเรื่องของความชอบ ไม่ชอบ ความลำเอียง ความคิดเห็น ความรู้สึก และความเชื่อมั่นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

คาร์เตอร์ วี กูด(Good 1973 :59) ให้ความหมายไว้ว่า "เจตคติคือ การจงใจหรือความโน้มเอียงของบุคคลที่จะตอบสนองต่อวัตถุ หรือสภาพการณ์ โดยมากจะมีความรู้สึกและอารมณ์ประกอบด้วย"

จอร์เบิร์ต เอ็ม แกงเย (Gagne 1977: 231) ให้ความหมายไว้ว่า "เจตคติคือสภาวะความพร้อมของจิตและประสาท อันเกิดจากประสบการณ์ ซึ่งจะ เป็นตัวกำหนดทิศทางของการตอบสนองของบุคคลที่มีต่อวัตถุหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง"

แอนน์ อนาสตาซี (Anastasi 1982: 552)เจตคติ หมายถึง ความโน้มเอียงที่จะแสดงออกในทางที่ชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นค่านิยม ก่อสมมติ ประเพณี หรือสภาพการณ์ต่าง ๆ

โรบินส์ ที รอบินส์ (Robbins 1983: 55) ให้ความหมายไว้ว่า เจตคติ คือ การประเมินวัตถุ บุคคลหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ในทางที่พึงปรารถนา หรือไม่พึงปรารถนาซึ่งจะแสดงถึงการที่บุคคลมีความรู้สึกต่อบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ นั้น

ประสาร ทิพย์ธารา(2521 : 92)สรุปว่า เจตคติ หมายถึงความรู้สึกลึกซึ้งและความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อสิ่งใด บุคคลใดทั้งที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมในทางที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับ ทั้งนี้เป็นผลจากการที่บุคคลได้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วย

สงวน สุทธิเลิศอรุณ(2525 : 98) ให้ความหมายไว้ว่า เจตคติ หมายถึงความรู้สึกลึกซึ้งหรือท่าทีของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันจะมีสาเหตุบุคคลมีพฤติกรรมตอบสนองในลักษณะที่สอดคล้องกันด้วย

กล่าวโดยสรุป เจตคติ หมายถึง สภาวะความพร้อมทางจิตใจ อารมณ์หรือประสาทของบุคคลที่เกิดจากประสบการณ์หรือการเรียนรู้ อันมีอิทธิพลทำให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ เช่น บุคคล วัตถุ สถาบัน หรือสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่งในทางบวกหรือทางลบ

การวัดเจตคติคือการศึกษาอนุกรมแรงเรียน

การวัดเจตคติคือการศึกษาอนุกรมแรงเรียน จะนำเสนอในเรื่องต่อไปนี้

- (1) ลักษณะของ เจตคติที่ควรพิจารณาในการวัด
- (2) วิธีการวัดเจตคติ
- (3) เครื่องมือ/มาตรวัดเจตคติ

ลักษณะของ เจตคติที่ควรพิจารณาในการวัด

ในการศึกษาเพื่อจะสร้างเครื่องมือวัดเจตคตินั้น สก็อต(Scott 1976 :10)ได้กล่าวว่า สิ่งที่จะต้องพิจารณาในการวัดเจตคติซึ่งเป็นคุณลักษณะของ เจตคติได้มีดังต่อไปนี้

- (ก) ทิศทางของเจตคติ(Direction) หมายถึง

1. เจตคติทางบวก ได้แก่ความเอนเอียงของอารมณ์ไปในทางชอบ คล้อยตามหรือเห็นด้วย
2. เจตคติในทางลบ ได้แก่ ความรู้สึกเกลียด ต่อต้านหรือไม่เห็นด้วยกับสิ่งของ วัตถุ หรือสภาพการณ์ใด ๆ

(ข) ระดับเจตคติ (Magnitude) หมายถึง การที่บุคคลแสดงความรู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้น ความรู้สึกอาจมี

1. ระดับผิวเผิน จะไม่มีความคงที่แน่นอน เปลี่ยนแปรง่าย เป็นเรื่องของความรู้สึกทั่ว ๆ ไป ความคิดเห็นทั่ว ๆ ไป
2. ระดับที่ลุ่มลึก จะคงทนถาวร เปลี่ยนแปรได้ยาก เป็นเรื่องของความยึดมั่นถือมั่น ค่านิยม และบุคลิกลักษณะ

(ค) ความเข้มของเจตคติ(Intensity) หมายถึง ปริมาณของความรู้สึกซึ่งต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ความเข้มหรือปริมาณของเจตคติในแต่ละทางนั้น จะปรากฏออกมาในรูปของคะแนนที่ได้จากการใช้เครื่องมือวัด ซึ่งความเข้มของเจตคติจะเป็นเครื่องบ่งบอกความเข้มของพฤติกรรมที่บุคคลแสดงปฏิบัติมาต่อสิ่งของและสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยความรุนแรงหรืออ่อนแอมากน้อยเพียงใด

ทั้งนี้ในการสร้าง เครื่องมือเพื่อวัดเจตคติใด ๆ จะต้องพยายามสร้าง เครื่องมือให้วัดได้ว่า บุคคลมีเจตคติในทิศทางใด เครื่องมือวัดสามารถจะแปลได้หรือไม่ว่าเขามีเจตคติอยู่ทางบวกหรือทางลบ ทิศทางของเจตคติดังกล่าว บุคคลจะแสดงพฤติกรรมออกในรูปเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ชอบ ไม่ชอบ และการวัดระดับของเจตคติพิจารณาได้จากการยอมรับและการตอบสนองในระดับที่ผิวเผินนั้นแน่นอน หรือหนักแน่นมากน้อยเพียงใด ความเข้มจะปรากฏในรูปค่าของคะแนนตามเครื่องมือวัดที่สร้างขึ้น (ทฤษฎี อิงทรวีชา 2517 : 16-18)

วิธีการวัดเจตคติ

เนื่องจากเจตคติเป็นภาวะของจิตใจ เป็นพฤติกรรมทางสมองซึ่งเป็นพฤติกรรมภายใน(Cover Behavior) ไม่สามารถจะวัดหรือสังเกตได้โดยตรง จะสังเกตได้ก็ต่อเมื่อบุคคลได้แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอก(Overt Behavior) ที่มองเห็นได้ จึงได้มีการพยายามจะถ่ายทอดเจตคติของบุคคลให้เป็นพฤติกรรมภายนอก เพื่อที่จะได้ศึกษาและวัดได้ เครื่องมือที่ใช้วัดก็คือมาตรวัดเจตคติ (Attitude Scale) (สุรศักดิ์ สุขเมธีวรกุล 2524 : 15)

ในการศึกษาเจตคตินั้น สมบูรณ์ สุริยวงศ์ (2523 : 5) กล่าวว่าอาจจะหาได้ 3 วิธี คือ

1. การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ศึกษาเจตคติ โดยอาศัยและคาดเป็นสำคัญ การสังเกตเป็นวิธีการศึกษาพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลซึ่งต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด และนำข้อมูลที่สังเกตได้ไปอนุมาน (Infer) ว่าบุคคลนั้นมีเจตคติต่อสิ่งนั้นเป็นอย่างไร

วิธีการศึกษาเจตคติโดยการสังเกตนั้นค่อนข้างใช้ยากนัก เพราะถ้ามีการแสดงพฤติกรรมออกมาเราก็สังเกตเห็นได้ อนึ่งการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมอาจจะเกิดขึ้นเวลาใดก็ได้ ผู้สังเกตจะต้องใช้เวลามากเป็นการเสียเวลา บางครั้งพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นเป็น

ประโยชน์ต่อการสังเกตอีกด้วย

2. แบบรายงานตนเอง (Self-Report) เป็นการศึกษาเจตคติความสนใจ และบุคลิกภาพของบุคคล วิธีการศึกษาเจตคติก็คือ ให้บุคคลนั้นเล่าความรู้สึกที่ต่อสิ่งนั้นออกมาว่ารู้สึกชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดี ซึ่งผู้เล่าจะบรรยายความรู้สึกนึกคิดของเขาออกมา ความประสพการณ์และความสามารถของเขา คนหนึ่งอาจจะเล่าต่างกับอีกคน จากการศึกษาเล่านี้ก็สามารถที่จะกำหนดค่าคะแนนของเจตคติได้ วิธีการศึกษาเจตคติแบบนี้ได้แก่ วิธีการของเธอร์สโตน(Thurstone) ลิเคอร์ท(Likert) กัทท์แมน(Guttman) และออสกู๊ด (Osgood) ซึ่งให้พยายามสร้างสเกลวัดเจตคติขึ้น คะแนนที่ได้จากการวัดเจตคติแบบสเกลนี้จะแบ่งออกเป็นช่วง ๆ โดยมีแต่ละช่วงจะมีขนาดเท่ากัน สามารถที่จะนำมาเปรียบเทียบความมากน้อยของเจตคติได้ วิธีนี้เป็นที่นิยมใช้วัดเจตคติกันมาก โดยเฉพาะการวิจัยทางการศึกษา

3. วิธีสร้างจินตภาพ (Projective) เป็นวิธีการสร้างจินตภาพโดยการให้ภาพ เพื่อที่จะให้วัดเจตคติบุคลิกภาพของบุคคล โดยที่ภาพจะเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลนั้นแสดงความคิดเห็นออกมา และสามารถสังเกตได้ว่าบุคคลนั้นมีความรู้สึกอย่างไร ซึ่งบุคคลนั้นจะแสดงออกมาตามประสพการณ์ที่เขาได้รับ และแต่ละคนจะแสดงออกมานั้นแตกต่างกัน

มาตรวัดหรือเครื่องวัดเจตคติ

มาตรวัดเจตคติได้มีนักวิจัยและนักจิตวิทยาพยายามสร้างขึ้นไว้หลายวิธี ยุคธรรมกิจเบริคาบรีสุทธิ (2524 : 178-185) ได้กล่าวว่ามาตรวัดเจตคติที่นิยมและรู้จักกันแพร่หลายนั้นมี 3 วิธีดังนี้

1. มาตรวัดเจตคติตามแบบของเธอร์สโตน (Thurstone's Type Scales) การสร้างจะกระทำโดยการเริ่มสร้างข้อความวัดเจตคติต่อสิ่งที่ต้องการจะศึกษาขึ้นมาจำนวนหนึ่ง ประมาณ 50 ข้อความหรือมากกว่า แต่ละข้อความกำหนดให้มี 11 คำตอบ เริ่มจาก A ถึง K หรือจาก 1 ถึง 11 เรียงตามลำดับจากเห็นด้วยอย่างยิ่ง A หรือ 1 จนไปถึงไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง K หรือ 11 หรืออาจจะใช้จากชอบมากที่สุดไปจนถึงไม่ชอบมากที่สุดก็ได้

2. มาตรวัดเจตคติตามแบบของลิเคอร์ท (Likert-Type Scale) มาตรวัดเจตคตินี้มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น Sigma Scale, Method of Summated Rating Likert's Scaling เป็นต้น วิธีการเริ่มต้นสร้างข้อความที่แสดงเจตคติต่อสิ่งที่ต้องการจะศึกษามานั้นจำนวนหนึ่ง และกำหนดค่าให้แต่ละข้อความมี 5 คำตอบ จากเห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย น้อยไปจนถึงไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

3. มาตรวัดเจตคติของกัทท์แมน(Guttman's Technique) เป็นวิธีการที่อธิบายถึงขอบข่ายในการประเมินผลสูงของข้อความกลุ่มหนึ่ง ๆ ว่าเป็นไปตามข้อจำกัดหรือครบถ้วนตามลักษณะที่ถูกต้องในการสร้างสเกลโดยวิธีของกัทท์แมน(Guttman) หรือไม่เท่ากัน ซึ่งสเกลนั้นเป็นที่ทราบกันแน่นอนของคำว่ามาตรกัทท์แมน

สำหรับการวิจัยได้ใช้การสร้างมาตรวัดเจตคติตามวิธีของลิเคอร์ท(Likert) มี 5 ระดับ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ในการสร้าง(เชิคส์คี่ โจนาสินท์ 2522 : 103-108)สรุปได้ดังนี้

1. รวบรวมข้อความที่ต้องการวัดเจตคติ โดยหลักเรียงข้อความที่เป็นจริง ข้อความที่มีความกำกวมหรือมีความหมายเป็นสองนัย

- 2. ตรวจสอบข้อความที่รวบรวมได้ เพื่อความเหมาะสมและรัดกุมของข้อความ
- 3. นำบททดลองเข้าศึกษาเทคนิคน้ำหนักในการตอบตัวเลือกต่าง ๆ แต่ละข้อความวิธีที่นิยมมาก คือวิธีที่นำข้อความที่จะเข้าวัดเจตคติไปให้ผู้ตอบลงความเห็นว่ามีความรู้สึกต่อข้อความนั้นอย่างไรบ้าง เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย น้อยเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง วิทยาคะแน 5,4,3,2 หรือ 1 คะแนน ในการที่มีเจตคติทางบวก และวิทยาคะแน 1,2,3,4 หรือ 5 คะแนน ตามลำดับ ในการที่มีเจตคติทางลบ
- 4. นำผลที่ได้จากการทดลองใช้มาวิเคราะห์ข้อกระทบ (Item Analysis) เพื่อหาอำนาจจำแนก แล้วคัดเลือกข้อที่มีอำนาจจำแนกสูงไว้ใช้เป็นแบบวัดเจตคติต่อไป

ค. แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับเจตคติ

ประกิจ รัตนสุวรรณ (2525 : 329) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญของเจตคติมี 3 ประการ ดังนี้ คือ

- 1. ความรู้ (Cognitive Component) เป็นองค์ประกอบทางด้านความรู้หรือความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า (Object) นั้น ๆ เพื่อเป็นรายละเอียดที่จะใช้เหตุผลเป็นสมมติฐานที่จะสรุปรวมเป็นความเชื่อ หรือช่วยในการประเมินค่าสิ่งเร้านั้น ๆ ต่อไป
- 2. ความรู้สึก (Feeling Component) เป็นองค์ประกอบทางด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดหลังจากรู้และเข้าใจสิ่งนั้นแล้ว กล่าวคือ เมื่อบุคคลใคร่และเข้าใจเรื่องใด ก็สรุปเป็นความเห็นในรูปการประเมินผลว่าสิ่งนั้นเป็นที่พอใจหรือไม่ สาคัญหรือไม่ ดีหรือเลว ซึ่งเท่ากับเกิดอารมณ์หรือความรู้สึกต่อสิ่งนั้น
- 3. ความโน้มเอียงที่จะปฏิบัติ (Action Tendency Component) เป็นองค์ประกอบสุดท้ายที่รวมตัวมาจากความรู้และความรู้สึกที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด จนทำให้เกิดความโน้มเอียงที่จะปฏิบัติ หรือตอบสนองต่อสิ่งนั้น ในทิศทางที่สนับสนุน คล้ายคลึงหรือขัดแย้ง ความความรู้ และความรู้สึกที่เป็นพื้นฐานนั้น

จากองค์ประกอบเจตคติจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบส่วนหนึ่งของเจตคติที่จะก่อให้เกิดทำที่ความรู้สึก และการปฏิบัติคือองค์ประกอบด้านความรู้ กล่าวคือ บุคคลมีความรู้ในเรื่องใด ในลักษณะใด ก็มักจะก่อให้เกิดเจตคติต่อเรื่องนั้นในลักษณะนั้น

ทฤษฎี อีทรวินา (2515 : 12) ได้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติไว้ดังนี้ "ในเรื่องที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนนั้น ถ้าหากว่านักเรียนมีเจตคติอันไม่ดีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพราะได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นอย่างคร่ำครึ ๆ กลาง ๆ ถ้าให้นักเรียนได้ทราบข้อเท็จจริงทั้งหมด นักเรียนอาจเปลี่ยนแปลงเจตคติได้"

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526 : 125) ได้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับเจตคติไว้ว่า

"...เป็นที่เชื่อกันว่า ถ้าองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งของเจตคติเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบอื่น ๆ จะมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน เช่น ถ้าองค์ประกอบด้านความรู้เปลี่ยนแปลง ก็จะมีแนวโน้มทำให้องค์ประกอบด้านอารมณ์ (Affective Component) และการปฏิบัติ (Behavioral Component) เปลี่ยนแปลงไปด้วย"

กล่าวโดยสรุป ความรู้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเจตคติ ถ้าองค์ประกอบด้านความรู้เปลี่ยนแปลง ก็จะทำให้องค์ประกอบด้านอื่นเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นเมื่อองค์ประกอบของเจตคติเปลี่ยนแปลง ก็จะทำให้เจตคติเปลี่ยนแปลงไปด้วย จะเห็นได้ว่าความรู้มีความ

สัมพันธ์กันอย่างมากกับเจตคติ

ง. ข้อมูลเกี่ยวกับคริสตศาสนานิกายโปรเตสแตนต์

สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับคริสตศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ จะขอนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. เกร็ดความรู้ลึทธิเสรีภาพของชนชาวไทยในการถือศาสนา
2. ศาสนาคริสต์ : นิกายโรมันคาทอลิก และนิกายโปรเตสแตนต์
3. คณะ/กลุ่มต่างๆ ในนิกายโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย
4. สถาบัน/หน่วยงานประเภทต่างๆ ในนิกายโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย

เกร็ดความรู้ลึทธิเสรีภาพของชนชาวไทยในการถือศาสนา

ก. พระบรมราชโองการ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว เรื่องการถือศาสนา

ข้าพเจ้า พระยาเทพประสุนต์พิทยการราชการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ข้าหลวงใหญ่ซึ่งสำเร็จราชการ เมืองนครเชียงใหม่ เมืองสาบง เมืองสาบูน ประภาสไว้ ให้เจ้านายผู้ใหญ่ผู้น้อยพระยาลาวท้าวแสนแลรายชุกร ในเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครสาบง เมืองสาบูนทราบทั่วกันว่า มีตราพระราชสีห์บรมเกล้าฯโปรดกระหม่อมขึ้นมาถึงข้าพเจ้า ฉบับ ๑ ใจความว่า มีเสด็จเควิกิธิก เกลองสุลละอเมริกัน มีจดหมายมายังเจ้าพนักงานกรม ท้าวหม่อมแมทธิมเวรี หมอชีกซึ่งอยู่ ณ เมืองเชียงใหม่ มีจดหมายไปยังกงสุลละอเมริกัน ว่าคนถือศาสนาพระเยซูแล้วนั้น จะหาการสิ่งใดมีผู้ชักชวน ให้หาตามภาษาบ้านเมืองซึ่ง เคยถือมาแต่ก่อน เจ้าพนักงานกรมท้าว ด้้นความขึ้นทราบถึงกรมหลวง แก่พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้วจึงมีพระบรมราชโองการมารพระบัณเฑาะฐ สรุปลิงหนาท คาทรัสเหนือเกล้าฯเห็นกระหม่อมสั่งว่าการศาสนานั้นมันเป็นที่ยึดขวางสิ่งใดในราชการแผ่นดิน ผู้ใดเห็นว่าศาสนาใดจะถูกต้องก็ถือตามขอเบงของผู้นั้นมีคดีอยู่กับผู้ถือศาสนาตนเอง ในหนังสือสัญญาแลธรรมเขียนมากรุงเทพฯ ก็ไม่ได้ห้ามปรามคนที่จะถือศาสนา ถ้าผู้ใดเห็นว่าศาสนาพระเยซูดี ก็ให้เขาถือตามขอเบง เมื่อมีราชการบ้านเมืองต้องให้ผู้ถือศาสนาพระ เยซูนั้นก็ใช้ได้ สาคนหาเป็นที่ยึดขวางห้ามปรามในราชการนั้น

แต่ที่สืบเนาผู้ใดจะขอเบงถือศาสนาใด ก็ให้ผู้ถือตามขอเบง อย่านำให้เจ้านาย พระยาลาวท้าวแสนแลรายชุกร ซึ่งเป็นญาติพี่น้องแลญาติมิตรของผู้ถือศาสนาพระ เยซูนั้นชัก ชวนห้ามปรามการสิ่งใด ซึ่งศาสนาพระ เยซูนั้นเห็นว่าให้อ่านให้ทำ คือให้มีเสียงมีหการ งานต่างๆในวันอาทิตย์ ก็อย่าให้ตกซึ่งบังคับให้อ่านให้ทำเป็นอันขาด เว้นเสียแต่เป็นการศึกสงคราม แลเป็นการสำคัญๆจะต้องให้ผู้ถือในวันอาทิตย์ก็ใช้ได้ แต่อย่าให้เป็นการแก่งแย่ง ประ การหนึ่ง ถ้าคนที่จะหาหากันเป็นลูกจ้างชาวอะอเมริกันจ้างใช้สอยการงาน ก็อย่าให้เจ้า นายพระยาลาวท้าวแสนชักชวนห้ามปราม ให้เป็นที่ของพวง พวงพระราชานัดไว้ได้ ถ้า เจ้านายพระยาลาวท้าวแสนชักชวน ห้ามปราม รู้หนังสือนี้แล้ว อย่านำให้ส่งประกาศแก่ข้อหนึ่งข้อ ใดได้เป็นอันขาด ประกาศไว้ ณ ๔ ๖ ๑๑ ๑๑ คำ สมุททิสย ๑๑ คีกราช ๑๒๕๐

(คัดมาจากฉบับเดิม มีคำแต่งเติมแก้ไขอย่างใด)

ข. กฎหมายตราเกี่ยวกับการนับถือศาสนา ความที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ประเทศไทยมีเอกลักษณ์สำคัญทางด้านศาสนา คือ เป็นประเทศที่มีหลายศาสนา หลายลัทธิและหลายนิกาย ทั้งนี้เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหมวด 3 มาตรา 25 ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า "บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิกายในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของตน เมื่อนำเป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และมุ่งเป็นการชักชวนความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวในวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับการคุ้มครองมิให้รัฐระหองระแหง อันเป็นการรอนสิทธิหรือประโยชน์อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธิในทางศาสนา หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อที่แตกต่างจากบุคคลอื่น" นอกจากรัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองเรื่องสิทธิเสรีภาพแล้วยังมีกฎหมายคุ้มครองอีกด้วย กฎหมายคุ้มครองที่ว่านี้มีอยู่แปดประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 206 , 207 , 208 ดังนี้

มาตรา 206 "ผู้เคาะหัดด้วยประการใดแก่วัดหรือสถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนาของผู้นับถือ อันเป็นการเหยียดหยามศาสนานั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 6,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ"

มาตรา 207 "ผู้ใดก่อเหตุเกิดการวิวายขึ้นในที่ประชุมศาสนิกชนเวลาประชุมนมัสการหรือกระทำพิธีกรรมตามศาสนาใด โดยชอบด้วยกฎหมาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ"

มาตรา 208 "ผู้แต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่า เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวชในศาสนาใดโดยมิชอบเพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นบุคคลเช่นนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ"

ในประเทศไทย นอกจากพุทธศาสนาแล้วกรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการได้ให้การรับรององค์การศาสนาอีก 4 ศาสนาดังนี้ 1. ศาสนาอิสลาม 2. ศาสนาคริสต์ 3. ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู 4. ศาสนาซิกข์ โดยแยกออกเป็น 3 ประเภท กล่าวคือ

1. รับรองเป็นองค์การใหญ่ทางศาสนา
 - 1.1 คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย
 - 1.2 สมาคมคาทอลิกแห่งประเทศไทย
 - 1.3 สภาคริสตจักรในประเทศไทย
 - 1.4 สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย
 - 1.5 สำนักพราหมณ์พระราชครูในสำนักพระราชวัง
 - 1.6 สมาคมฮินดูสมาช
 - 1.7 สมาคมฮินดูธรรมสภา
 - 1.8 สมาคมศรีศุภสังฆสภา
2. รับรองเป็นองค์การพิเศษ
 - 2.1 สำนักจุฬาราชมนตรี
 - 2.2 สำนักศาสนทูตผู้แทนพระสันตะปาปาประจำประเทศไทย
 - 2.3 สภาประมุขแห่งบาทหลวงโรมันคาทอลิก
3. รับรองเป็นองค์การย่อย

3.1 มูลนิธิคริสตจักรคณะเบ็นดิสต์

3.2 มูลนิธิเซเวนเดย์แอคเวนติสต์แห่งประเทศไทย

ศาสนาคริสต์ : นิกายโรมันคาทอลิก และ นิกายโปรเตสแตนต์

ตามที่คนหัวข้อยอมรับทราบกันดีอยู่แล้วว่า ศาสนาคริสต์ได้มี 2 นิกายใหญ่ด้วยกันคือ นิกายโรมันคาทอลิก และ นิกายโปรเตสแตนต์

นิกายโรมันคาทอลิก สำหรับนิกายโรมันคาทอลิกนั้นจะขอเสนอเพียงสรุปสั้นๆ กล่าวอ้างถึงเท่านั้น ดังนี้

1. ศูนย์กลางการบริหารของนิกายโรมันคาทอลิกโลก ตั้งอยู่ที่นครวาติกัน กรุงโรมประเทศอิตาลี โดยมี "สมเด็จพระสันตะปาปา ยอห์น ปอลที่ 2" ทรงเป็นชาวโปแลนด์ ได้รับอภิเษกเป็นสันตะปาปาในวันที่ 22 ตุลาคม ค.ศ. 1978 บกครองศาสนาโรมันคาทอลิกทั่วโลก ขณะเดียวกันก็มีสถานสมณทูตวาติกันประจำประเทศไทย ตั้งอยู่ที่ 217/7 ถนนสาทรใต้ ย่านนาวา กรุงเทพมหานคร

2. การบริหารศาสนาจักรในประเทศไทยมีสภาประมุขแห่งบาทหลวงนิกายโรมันคาทอลิก ตั้งอยู่ที่ 51 ซอย โขเจริญคีรี บางรัก กทม. โดยมีมุขนายกมิสซังแม่จันคีรี มีชัย กิจบุญชู รับแต่งตั้งวันที่ 3 มิ.ย. ค.ศ. 1973 เป็นประมุขปัจจุบัน

3. การแบ่งเขตการปกครอง ปัจจุบันสภาประมุขแห่งบาทหลวงนิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 เขตมิสซัง โดยแต่ละเขตมีมุขนายกมิสซัง เป็นหัวหน้า ได้แก่

1. เขตมิสซังกรุงเทพฯ	2. เขตมิสซังราชบุรี
3. เขตมิสซังจันทบุรี	4. เขตมิสซังสุราษฎร์ธานี
5. เขตมิสซังเชียงใหม่	6. เขตมิสซังนครสวรรค์
7. เขตมิสซังท่าแร่-หนองแสง	8. เขตมิสซังอุบลราชธานี
9. เขตมิสซังอุดรธานี	10. เขตมิสซังนครราชสีมา

4. คณะ/กลุ่มต่างวามนิกายโรมันคาทอลิก ในที่นี้จะระบุชื่อของคณะ/กลุ่มต่างวามโดยยึดเครื่องนักรบที่อำนวยการจริง เรียงเป็นหลัก ซึ่งมีอย่างน้อย 14 คณะด้วยกัน ได้แก่

1. เครื่องนักรบคณะ เซนต์คาเบียล
2. เครื่องนักรบคณะซาเลเซียน
3. เครื่องนักรบคณะลาซาล
4. เครื่องนักรบคณะ เซนต์ปอลเออซาร์ท
5. เครื่องนักรบคณะอูร์สุลิน
6. เครื่องนักรบคณะพระพิทักษ์แห่งกรุงเทพ
7. เครื่องนักรบคณะพระกุมารเยซู
8. เครื่องนักรบคณะซาเลเซียน
9. เครื่องนักรบคณะซิสเตอร์คองหทัยนิรมลของพระนางแมรี
10. เครื่องนักรบคณะซิสเตอร์อิกาทาง เซนอารามฟาคิมมา
11. เครื่องนักรบอารามเซนต์เทเรซา(คณะรักนักรบเซนต์)

12. เครื่องใช้เครื่องดนตรีพระราชนิพนธ์
13. เครื่องใช้เครื่องดนตรีพระนางมารีอา
14. คณะเย็บปัก

นิยายนิบรเทศเคนท์ คริสตศาสนาในนิยายนิบรเทศเคนท์ที่เขียนกับศาสนาอื่นที่มีแหล่งกำเนิดนอกประเทศไทย มีชาวต่างชาติเข้ามาเข้ามาเผยแพร่ มีคนนับถือและยึดถือเป็นหลักปฏิบัติประจำใจตามความนิยม นิยายนิบรเทศเคนท์ได้มาถึงประเทศไทย(สยาม) ในปี ค.ศ. 1828 (พ.ศ. 2371) ผู้ที่นำเข้ามาเผยแพร่ มีคนนับถือและยึดถือเป็นหลักปฏิบัติประจำใจตามความนิยม นิยายนิบรเทศเคนท์ได้มาถึงประเทศไทย(สยาม) ในปี ค.ศ. 1828 (พ.ศ. 2371) ผู้ที่นำศาสนาเข้ามาเผยแพร่ครั้งแรกมี 2 คนเป็นชาวเยอรมันและชาวอังกฤษ คือ ศาสนทูตทุกสภาพ และทอมลิน ต่อมาก็มีผู้เผยแพร่คริสตศาสนาในนิยายนิบรเทศเคนท์อีกมากมาย จากประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมัน และอื่นๆ เข้ามาเผยแพร่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ มีหลายชื่อหลายคณะต่างวกัน ผู้เผยแพร่ที่เรียกว่ามิชชันนารี เหล่านี้เป็นผู้ที่สมัครใจ และเต็มใจ ได้รับความคัดเลือกจากบรรดาคริสตศาสนิกชนที่เลื่อมใส ได้เล่าเรียนวิชาสามัญ และวิชาชีพ เช่น วิชาแพทย์ พยาบาล ครู สถาปัตยกรรม ศาสนศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ฯลฯ มิชชันนารีชาวต่างประเทศเหล่านี้ที่เข้ามาสั่งสอน ได้รับความสนับสนุนจากรบราคริสตศาสนิกชนในประเทศของเขา โดยมีคำสั่งสอนขององค์พระเยซูคริสต์เจ้า ให้สั่งสอนศาสนาของพระเจ้า เป็นเจ้า แสดงความรักเมตตาของพระเจ้า เงินและปัจจัยที่ส่งมาสนับสนุนก็เป็นของบริจาค โดยแรงศรัทธาของคริสตศาสนิกชน มีหลักฐานเครื่องครุว่า ได้รับเงินจากรัฐบาล หรือองค์การทางการ เนื่องจากแหล่งใด อันจะหาให้พระศาสนาเลือกกลับมสทินไว้ความบริสุทธิ์

ถึงนานนิบรเทศเคนท์ผู้เลื่อมใสในประเทศต่างๆ ก็ได้ส่งเสริมส่งคนมาทำการเผยแพร่ศาสนาของพระคริสตศาสนามากยิ่งขึ้น รวมทั้งกลุ่มประเทศในทวีปยุโรป ออสเตรเลีย อเมริกาเหนือและใต้ และทวีปอเมริกาและเอเชีย

งานและโครงการต่างๆที่จัดทำ : มิชชันนารีเหล่านี้ได้มาทำการเผยแพร่คริสตศาสนาโดยได้จัดทำโครงการต่างๆ ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็นดังนี้

1. งาน/โครงการการสั่งสอนเผยแพร่ศาสนาของพระเจ้า
2. งาน/โครงการการสอนหนังสือ ได้แก่การตั้งโรงเรียน
3. งาน/โครงการการแพทย์ ได้แก่การรักษาและตั้งโรงพยาบาล
4. งาน/โครงการบริการสังคม

พระมหากษัตริย์ผู้ล้นเกล้าแห่งองค์พระมหากษัตริย์ เมื่อมิชชันนารีได้เข้ามาในประเทศไทย ได้มีการถวายบังคมทูลขอรับรองพระบรมราชานุญาต ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นตั้งแต่วันที่ 3 เป็นต้นมา พระมหากษัตริย์ผู้ทรงโปรดปรานต่อมิชชันนารีนิบรเทศเคนท์ที่เข้ามาทั้งพระบรมโทธิสมการนั้น มีดังต่อไปนี้

นายแพทย์แคสสิส แบรดลีย์ กับภริยาซึ่งได้เข้ามาถึงกรุงเทพฯ ในปี ค.ศ. 1835 (พ.ศ. 2378) ได้รับพระบรมราชโองการ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ให้ทำการรักษาโรคไข้ทรพิษและอหิวาตกโรค ที่กำลังระบาดหนักในกรุงเทพฯ

ต่อมา ดร.แบรดลีย์ กับ ดร.ชาลูเอล เฮาส์ ได้รับพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ให้เข้ามารับรักษาโรคพระบรมมหาราชวัง และ

ทรงสนับสนุนบรรดาพราน เมื่อนายแพทย์มิชชันนารี ได้ค้นคว้าประติมากรรมชิ้นโบราณที่มีค่ามา
ขึ้นชื่อเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ทรงแสดงพระหฤทัยชื่นชมในความสำเร็จของ ดร.แบรด
ลีย์ ที่ได้ทำการผ่าศัลยกรรมแผนใหม่ครั้งแรกในประเทศไทยครั้งนี้มิชชันนารี ได้ทำการก่อ
ด้านเซ็หรือย ใช้รากสาค และอิฐเผาที่เผาแล้วระบดลงจนราบเรียบ นอกจากนี้ยังได้

ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มิชชันนารี เข้าไปสอนภาษาอังกฤษ เมื่อปี ค.ศ. 1878 เป็น
เวลา 100 ปีมาแล้ว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มิชชัน
นารี ยอร์ชแมคคาร์ธเนลท์ จัดตั้งโรงเรียนรัฐบาลขึ้นเป็นโรงเรียนแรกที่สวนอนันต์ เรียกว่า
KING'S COLLEGE เป็นโรงเรียนสอนพระราชโอรสที่เขาวัง พระองค์ได้ทรงพระมหากรุ
ณา โปรดเกล้าฯ ประกาศพระบรมราชโองการให้สิทธิเสรีภาพแก่ราษฎร ในการถือศาสนา
ต่าง ๆ ได้ โดยไม่มีภาระห้ามปราม เข้มงวดนับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อดินแดนนี้เป็นต้น

งานบริการด้านโรงเรียนและโรงพยาบาล โดยพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระประ
มุขของชาติทุกรัชกาล มิชชันนารี ได้ก่อตั้งโรงพยาบาลสำหรับรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ที่เรียกว่า
โรงพยาบาลคริสเตียนขึ้น ในพระนครและต่างจังหวัดได้รักษาโรคภัย ช่วยชีวิตและบรรเทา
ทุกข์ผู้ป่วยด้วยความเมตตากรุณาและเต็มใจยิ่ง ตามคำสั่งขององค์พระเยซูคริสต์เจ้าเป็น
ที่ขมก้มถึงของประชาชน ที่โรงพยาบาลเมดคอร์ดมิชชันนารี เชียงใหม่ สมเด็จพระชนกนาถในรัช
กาลปัจจุบัน ได้ทรงส่งความสุขเกษมสำราญ ทรงทำการรักษาโรค ร่วมกับแพทย์มิชชันนารี
ระยะหนึ่ง ประวัติศาสตร์ได้จารึกพระจริยวัตรอันเลิศวิจิตรอันเหลือหลาย

โรงพยาบาลสำหรับรักษาโรคเรื้อรังที่เชียงใหม่ ที่เรียกว่าสถาบันแมคเคน ได้รับ
พระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 เสด็จไปเยี่ยมและทรงช่วย
เหลือ มาในรัชกาลปัจจุบันเมื่อเร็ว ๆ นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ ก็ได้ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จไปเยี่ยมเยี่ยมพระราชทานความอนุเคราะห์หลายประการ เป็น
ที่สานซึ่งอยู่ในความทรงจำของบวงพระชากรชาวเชียงใหม่ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณา
ธิคุณอย่างเหลือล้น

โรงพยาบาลของคริสเตียน ได้ก่อตั้งขึ้นก่อนโรงพยาบาลทั้งหมดในประเทศไทย
และยังให้การรักษาค่าเนื่องมาจนสมัยปัจจุบันเป็นเวลาช้านาน แต่เดิมก็มีหลายโรง ต่อ
มาก็ได้ปิดและเลิกไปจนเหลืออยู่แต่ปัจจุบันรวม 11 แห่ง

สำหรับมาด้านการศึกษาที่มิชชันนารี ได้เปิดสอนเด็กที่กรุงเทพฯ ในหลวงก่อน
เพราะเด็กนับเคยไปโรงเรียน จึงต้องพยายามชักชวนที่แจ้ง จนผู้ใหญ่เห็นความสำคัญของ
การศึกษา มิชชันนารีสตรี ได้รวบรวมเด็กหญิงมาสอนที่บ้าน พร้อมทั้งสอนการเย็บปักถักร้อย
ด้วยมือ และด้วยจักรเย็บผ้า การเรือน และการครัว ต่อมาได้ตั้งเป็นโรงเรียนขึ้นจึงเรียก
ว่าโรงเรียนชาย วิทยาลัยหญิงแรกของประเทศไทย มิชชันนารีคริสเตียนเป็นผู้จัดตั้ง

การสอนหนังสือเมื่อแรกนั้น บิดามารดาและตัวเด็ก ขาดนิยมและนับเห็นความสำคัญ
มิชชันนารีคริสเตียนต้องจ้างเด็กให้มาเรียน รวมทั้งให้หนังสือและอุปกรณ์การเรียน เพื่อช่วย
ให้เด็กไทยได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอารยประเทศ

โรงเรียนสอนหนังสือที่ทั้งสิ้นโดยคริสเตียนได้ทำมาต่อ เนื่องจนในปัจจุบันมีรวมกัน
45 โรงด้วยกัน

งาน/โครงการทั้งหมดนี้ เป็นงานที่บริการสังคมเพื่อการศึกษาและการสาธารณสุข
สูง งบประมาณที่เสียเป็นเงินในรูปแบบของมูลนิธิฯ กับการเก็บดอกออกผลทางกาไรนอกจาก

เก็บเงินหรือเรียกเงินบ้างเป็นการกุศล เพื่อโครงการจะดำเนินงานต่อไปเท่านั้น ผลที่คาดหวังจะได้ ก็คือการผลิตเขาชนของประเศเพื่อให้ความรู้ความสามารถวิเศษของต่อชาติบ้านเมืองต่อไป ทางด้านโรงพยาบาลก็ให้บริการรักษาคนไข้เป็นจำนวนมากขึ้นในแต่ละปี

งานการตั้งคริสตจักร มีชื่อนาคริสต์สเทียมนได้สั่งสอนเผยแพร่ศาสนาของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในพระคริสตธรรมคัมภีร์ ในศาสนาอื่น มีสาระสำคัญให้เคารพพระเจ้าผู้สร้าง ให้เคารพองค์พระมหากษัตริย์ให้เคารพและปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง ให้ยอมเสียภาษีอากร ให้เชื่อฟังร่วมมือกับรัฐบาล ให้เคารพสิทธิเสรีภาพของบุคคล ให้ยกย่องสตรี ให้อบรมเด็กในครอบครัว ให้สามีภรรยารักและซื่อสัตย์ต่อกัน มีผ้าเคียวเมียเคียว ให้รักผู้อื่นดังรักตัวเอง ให้มีความซื่อสัตย์สุจริตในทุกสิ่ง ให้รักษาความสงบสุขในใจและในหมู่คณะ และเว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่น ให้รักษาสุขภาพและอนามัย โดยถือว่าร่างกายเป็นวิหารของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของ

งานบริการที่หาประโยชน์ต่อสังคม นอกเหนือไปจากการสอนพระคัมภีร์ให้บุคคลมีวิชาหนังสือความรู้ กับบริการรับใช้สังคม ด้านการพยาบาล และการศึกษา ยังมีงานบริการอื่นดังต่อไปนี้

- เครื่องพิมพ์แรก คร.บริคเคอร์ ได้นำเอาแท่นพิมพ์ภาษาไทยเครื่องแรกเข้ามาในประเทศไทย ในปี ค.ศ. 1835 (พ.ศ. 2378) นับถึงปัจจุบันก็เป็นระยะเวลา 150 กว่าปีมาแล้ว ต่อมามีการพิมพ์คำสอนและหนังสือพิมพ์จำหน่ายเป็นครั้งแรกในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หนังสือพิมพ์ภาษาไทยที่คริสต์ศาสนิกชนพิมพ์ขึ้นฉบับแรกในประเทศไทยมีชื่อว่า "สยามฉบับ" ซึ่งเท่ากับว่าได้ทำให้วรรณคดีวัฒนธรรม ตลอดจนประวัติศาสตร์ของไทย เราอยู่เคียงข้างปัจจุบันนอกจากนี้ ท่าน คร.บริคเคอร์ยังได้ออกวารสารรายสัปดาห์ชื่อ RECORDER ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยซึ่งถือว่าเป็นต้นตระกูลของสื่อสารมวลชน

- การช่วยเหลือฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมของชาติ คริสเตียนโปรเตสแตนท์ในประเทศไทย ได้ร่วมมือกันทำบริการอื่นเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติอีกมากมายหลายประการ เช่น

- 1) การตั้งหน่วยงานวางแผนครอบครัวช่วยลดและชะลอการเกิด ให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล
- 2) การช่วยเหลือชุมชนแออัดและผู้ยากไร้ในที่ต่างๆ
- 3) การร่วมมือกับรัฐบาลในการช่วยเหลือผู้ลี้ภัย
- 4) การส่งเสริมงานสาธารณกุศลและอาชีพ จัดเงินกู้ยืมให้ลงทุน การอบรมทางวิชาการ การส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์และการเพาะปลูก การส่งเสริมการใช้เครื่องจักรทุ่นแรง การจัดตั้งศูนย์กลางซื้อขายผลผลิต การตั้งโรงพิมพ์และงานบรรณศาสตร์ มีการผลิตหนังสือการพิมพ์ ตั้งโรงเรียนฝึกอาชีพฝึกหัดช่าง และศูนย์ฝึกอาชีพในที่ต่างๆ เป็นต้น

คณะ/กลุ่มต่างๆในมิชชันนารีโปรเตสแตนท์

เมื่อกล่าวโดยย่อและโดยส่วนรวมสำหรับคริสตศาสนิกมิชชันนารีโปรเตสแตนท์ในประเทศไทยนั้น ประกอบด้วย 3 กลุ่ม/องค์กรใหญ่ อันได้แก่

1. สภาคริสตจักรในประเทศไทย (THE CHURCH OF CHRIST IN THAILAND มีชื่อย่อว่า "CCT")
2. สภากริสเตียนแห่งประเทศไทย (THE EVANGELICAL FELLOWSHIP OF THAILAND - มีชื่อย่อว่า "EFT")
3. มูลนิธิคริสตจักรคณะแบปติส (THE BAPTIST CHURCH FOUNDATION - มีชื่อย่อว่า "Baptist")

สภาคริสตจักรในประเทศไทย เป็นกลุ่มคริสตศาสนิกชนของคนไทย อยู่ในนิกายโปรเตสแตนต์ ใ้ก่อตั้งเป็น "คริสตจักรสยาม" เมื่อปี ค.ศ. 1934 (พ.ศ. 2477) และในปี ค.ศ. 1943 (พ.ศ. 2480) สภาคริสตจักรสยามได้เปลี่ยนชื่อเป็น "สภาคริสตจักรในประเทศไทย" จนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ เลขที่ 14 ถนนประมวญ เขตบางรัก กทม. 10500 ส่วนองค์การ/คณะมิชชันนารี และคริสตจักรต่างประเทศ ที่อยู่ในสังกัด สภาคริสตจักรในประเทศไทยมีรวมกัน 30 องค์การ

วัตถุประสงค์ : สภาคริสตจักรในประเทศไทย เป็นกลุ่มคริสตศาสนิกชนนิกายโปรเตสแตนต์ มีวัตถุประสงค์ของกลุ่มดังต่อไปนี้

1. เพื่อรวบรวมบรรดาคริสตชนทั้งหลายในประเทศไทย เข้าด้วยกัน
2. เพื่อให้มีความสัมพันธ์ในการเผยแพร่พระกิตติคุณ และรับใช้พระเจ้าและชุมชนตามพันธกิจของพระเจ้า ด้วยวิธีการเลี้ยงตนเอง บำรุงตนเอง และสร้างเสริมกิจกรรมทั้งปวงให้เจริญเติบโตมั่นคงยิ่งขึ้น
3. เพื่อการกระทำคนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในการพัฒนาสังคม และประเทศชาติ

การบริหารงาน : การบริหารงานของสภาคริสตจักร ใช้ระบบกระจายอำนาจ คือ เริ่มต้นจาก คริสตจักรประจำตำบล มาสู่คริสตจักรภาคและสภาคริสตจักร

สภาคริสตจักรมีการประชุมใหญ่สามัญทุก 2 ปี และมีการเลือกตั้งเจ้าหน้าที่สภาคริสตจักรทุก 4 ปี ส่วนโครงสร้างของการทำงานของสภาคริสตจักรมีดังต่อไปนี้

กรรมการอำนวยการสภาคริสตจักร ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่สภาคริสตจักร 4 คน (ประธานสภา รองประธานสภา เลขาธิการ และเหรัญญิก) ผู้แทนภาคที่ภาคเลือกส่งเข้ามาภาคละ 1 คน และบุคคลอื่นที่มีคุณสมบัติเหมาะสมซึ่งสภาคริสตจักรเลือกจากบรรดาสมาชิกสามัญในสมัยประชุมสามัญสาขาใหญ่ ที่มีการเลือกตั้งจำนวน 3 คน รวมทั้งหมด 21 คน

กรรมการดำเนินงาน : ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่สภาคริสตจักร 4 คน และกรรมการอีก 5 คน เลือกจากบรรดากรรมการในคณะกรรมการอำนวยการชุดที่ตั้งขึ้นมา

กรรมการบริหารมูลนิธิ ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่สภาคริสตจักร 4 คน และให้การรวมการอำนวยการสภาคริสตจักรแต่งตั้งกรรมการเหรัญญิกไม่เกิน 4 คน

สำนักเลขาธิการ : มีเลขาธิการ ปลัดสำนักเลขาธิการ เลขาธิการฝ่ายเอกสารพิมพ์ และแผนกข่าวคริสตจักร

คณะกรรมการต่างวของสภาคริสตจักร :

1. กรรมการคนตรี
2. กรรมการบ้านและครอบครัวคริสเตียน

3. กรรมการศาสนศาสตร์ศึกษา

4. กรรมการระดมสรรพกำลัง

5. กรรมการจดหมายเหตุ

กองและหน่วยงานของสภาคริสตจักร :

1. กองการแพทย์ ประกอบด้วยโรงพยาบาลจำนวน 6 แห่ง

2. กองการศึกษา ประกอบด้วยโรงเรียนจำนวน 34 แห่ง

3. กองการเผยแพร่ การประกาศเผยแพร่วางคริสตจักร โรงเรียน และกับสังคมทั่วไป

4. กองคริสเตียนศึกษา

แผนกคริสเตียนศึกษาสำหรับ โรงเรียน คริสตจักร

แผนกสำนักพิมพ์สุริยบรรณ

แผนกจำหน่ายหนังสือ - คริสเตียนโมสโคว์ ประมวล

- คริสเตียนโมสโคว์ ฟิล์มหงส์

- คริสเตียนโมสโคว์ เชียงใหม่

5. กองสังคมพัฒนาและบริการ

แผนกชุมชนบท(งานทัศนกรรมของสาวร้อง)

แผนกพัฒนาเมืองหลวง(ชุมชนแหล่งประชาคมในเมือง)

โดยทำงานกับประชาชน แหล่งเสื่อมทราม และทำงานด้านพัฒนา

ชุมชนและแรงงานสัมพันธ์

6. กองสตรี

งานสังคมสงเคราะห์

งานลูกพี่และอภิบาลในคริสตจักร

7. กองสวัสดิการ โครงการบาเหน็จ 89

8. กองเยาวชน

ส่วนประทีป (ศูนย์บริการนักศึกษา)จังหวัด นครปฐม

สำนักกลางนักเรียนคริสเตียน กรุงเทพฯ

แผนกอนุชนสภาคริสตจักร

9. หน่วยงานอื่นๆ

มหาวิทยาลัย พายัพ จังหวัด เชียงใหม่

ประทีปของไทย

งานมิชชั่นสังฆสภา

10. ปัจจุบันสภาคริสตจักรฯ แบ่งการบริหารออกเป็น 15 ภาค มีคริสตจักรรวม

254 คริสตจักร หมวดคริสเตียน 111 หมวด จำนวนสมาชิกประมาณ

40,000 คน

สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย เนื่องจากมิชชั่นนารีในภายหลังประสบความสําเร็จที่เข้า
มาทำการสอนแรกๆ ส่วนใหญ่ เป็นมิชชั่นนารีที่อพยพมาจากสหรัฐอเมริกา เมื่อมี
การจัดตั้งคริสตจักรขึ้น และผู้นำคริสตจักรไทยก็ได้ประสานงานกับมิชชั่นนารีที่จะรวมคริสต
จักรต่างๆ ให้เป็นคริสตจักรเดียว เรียกว่า สภาคริสตจักรในประเทศไทย โดยมีหลักการ
ว่าคณะต่างๆ ที่เข้ามาทำงานร่วมกับสภาคริสตจักรฯ จะสลายคณะของตนให้อยู่ภายใต้ความ

คุณของสภาคริสตจักรฯ ดังนั้นแม้ว่าปัจจุบันจะมีหลายคณะทำงานร่วมกันต่างก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสภาคริสตจักรในประเทศไทย ต่อมาในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีมิชชันนารีคณะใหม่ อีกหลายคณะได้เข้ามาทำการในประเทศไทย บางคณะเริ่มทำงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บางคณะทำงานกับชาวไทยภูเขา บางจังหวัดในภาคกลาง และบางคณะก็เริ่มงานในกรุงเทพฯ คณะเหล่านี้สมัครใจที่จะทำงานเป็นอิสระ แต่ประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับคณะอื่นๆ แต่จากการทบทวนระหว่างผู้แทนมิชชันนารีคณะอิสระเหล่านี้ ซึ่งกระทำอย่างจริงจัง จึงได้มีการจัดตั้งเป็นกรรมการขึ้น ประกอบกันมีความจำเป็นที่ต้องติดต่อกับทางราชการ จึงได้มีการตกลงจัดตั้งเป็นองค์การทางศาสนา และได้รับการรับรองจากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2512 ในฐานะองค์การใหญ่ทางคริสตศาสนาเป็นองค์การที่ 3 ถัดจากองค์การของคาทอลิก และสภาคริสตจักรในประเทศไทย องค์การใหม่นี้มีชื่อว่า "สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย" หรือ "The Evangelical Fellowship of Thailand"

สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย(สทท.) เป็นองค์การประสานงานมีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมห้องคำวและคริสตจักรสมาชิก ที่มีสามัคคีธรรมสนับสนุนร่วมมือซึ่งกันและกัน อันจะทำให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด และร่วมมือกับรัฐบาลอย่างใกล้ชิด ปัจจุบันสหกิจคริสเตียนมีสมาชิกที่เป็นองค์การต่างประเทศ 51 องค์การ องค์การในประเทศ 41 องค์การ และคริสตจักรท้องถิ่น 235 คริสตจักร(ยังไม่นับรวมคริสตจักรภายใต้องค์การอีกประมาณ 337 คริสตจักร)

ปลายเดือนมีนาคมของทุกปี จะมีการประชุมสามัญประจำปีของสมาชิกสหกิจคริสเตียนฯ เพื่อกำหนดนโยบาย แผนดำเนินงาน และเลือกตั้งกรรมการอำนวยการ(กรรมการอำนวยการ 15 คน อยู่ในวาระคนละ 3 ปี โดยผลัดเปลี่ยนกันหมดวาระและเลือกแทนใหม่ 5 คน) กรรมการอำนวยการจะแต่งตั้งที่ปรึกษาจำนวนไม่เกิน 7 คน และกรรมการบริหารอีก 7 คน (อยู่ในวาระคราวละ 1 ปี) โดยมีเลขาธิการเป็นหัวหน้าเจ้าหน้าที่ในสำนักงาน

นอกจากนี้สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย ยังได้ยื่นขอและได้รับอนุมัติจากกรุงเทพมหานครแห่งละเบียนเป็นมูลนิธิ เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2519 ชื่อว่า มูลนิธิสหกิจคริสเตียน(มศ.) หรือ "The Evangelical Fellowship Foundation"(EFF.) เพื่อดำเนินงานด้านนิทรรศการ และกิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์สาธารณประโยชน์ต่างๆ

เป้าหมายและกิจกรรมของสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย : คณะกรรมการอำนวยการ กรรมการบริหาร และเจ้าหน้าที่ของสหกิจคริสเตียนฯ มีภารกิจ/เป้าหมายหลัก คือ การประสานงานทั้งระหว่างสมาชิกกับสมาชิก สมาชิกกับหน่วยงานของรัฐ และมิชชันนารีต่างประเทศกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อจะให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้พัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของคน และภารกิจหลักของสมาชิก คือ การประกาศเผยแพร่สิ่งจะแห่งคริสต์ศาสนาแก่ที่เมืองชาวไทย ทั้งในเมือง ชนบท และภูเขา ในเวลาเดียวกันก็ยึดถือปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบที่ทางราชการกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด

ความมุ่งหมายการประกาศเผยแพร่สิ่งจธรรม คริสตจักรและองค์การสมาชิกของสหกิจคริสเตียนฯ ทั้งที่เป็นองค์การต่างประเทศและในประเทศ ถือว่าเป็นความสำคัญยิ่ง คือ การเป็นพยานถึงความรักของพระเจ้า ด้วยความรักบริการเพื่อช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของที่เมืองชาวไทยในทุกส่วนของประเทศโดยมิได้จำกัดเผ่าหรือศาสนา เช่น การเปิดสถานพยาบาล โรงเรียนระดับต่างๆ สถานฝึกอาชีพ การให้ทุนการศึกษาแก่เด็กยากจนร่วมกับ

ชุมชนในโครงการพัฒนาอาชีพ สาธารณสุขจิตใจ ฯลฯ

ในหลายปีก่อนการท างานของคริสตจักรและองค์การสมาชิกของสหกิจคริสเตียนฯ มักจะเป็นโครงการที่สมาชิกดำเนินการตามลำพัง แต่ในระยะหลังได้มีการประสานงานมากขึ้น โครงการต่างๆ มักจะเป็นโครงการร่วมประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ เช่น โครงการเลี้ยงเด็กกำพร้า โครงการช่วยคนพิการ โครงการพัฒนาเด็กเล็ก โครงการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ โครงการบรรเทาสาธารณภัย โครงการพัฒนาชาวเขา โครงการบรรเทาทุกข์ผู้ลี้ภัยในค่าย และชาวไทยตามชายแดน ฯลฯ

มูลนิธิคริสตจักรคณะแบปติสต์ (The Baptist Church Foundation) มีสำนักงานตั้งอยู่ที่ 90 ซ.พาสเตอร์(2) ถ.สุขุมวิท ต.คลองเตย อ.พระโขนง กทม.

มูลนิธิคริสตจักรคณะแบปติสต์เป็นองค์การ Foreign Mission Board of Southern Baptist Church มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่เมืองริชมอนด์ รัฐเวอร์จิเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งประกอบด้วย 38,000 คริสตจักร มีสมาชิก 14 ล้านคนเศษ พ่อเรน มิสชันนารี เอ.บี.ซี. มีมิชชันนารี 3,000 คน ท างานใน 100 ประเทศ เป็นองค์การคริสเตียนิกายโปรเตสแตนต์ที่ใหญ่ที่สุดในสหรัฐอเมริกาทั่วโลกมีสมาชิก 36 ล้านคนเศษ มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานอยู่ที่สำนักงานใหญ่ในประเทศในสหรัฐอเมริกาทั้งหมด 45 คน

ต่อมาได้ส่งมิชชันนารีเข้ามาในประเทศไทย เพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสติกายโปรเตสแตนต์ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1949 รวมเวลาที่อยู่ในประเทศไทย 40 ปีมาแล้ว ผู้ที่เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย 13 คนแรก เคยท างานของพระเจ้าในประเศจีนมาก่อน ได้เข้ามาในปี ค.ศ. 1949 จุดประสงค์ใหญ่ของคณะคือ ที่จะเผยแพร่พระกิตติคุณมาคนมาเชื่อพระเยซูคริสต์และรวบรวมคนเหล่านี้เข้าสถาปนาเป็นคริสตจักรเพื่อที่จะมีคริสตจักรไทย จีน หลายคริสตจักรที่สามารถร่วมมือกันเผยแพร่พระกิตติคุณของพระเยซูคริสต์ในประเทศไทย ภายใน 5 ปีแรก ได้เริ่มกิจการ 7 แห่ง คริสตจักรแห่งแรกเป็นสถานประกาศ ที่เปิดอยู่หลังภัตตาคารที่อยู่เห็นเหล่าภักดีกับถนนสีลม ต่อมาได้สถาปนาขึ้นในเดือนกันยายน ปี 1951 ได้ใช้ชื่อคริสตจักรแบปติสต์กรุงเทพฯ ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น "คริสตจักรพระคุณคณะแบปติสต์" จำนวนสมาชิกรุ่นแรกประกอบด้วยพวกมิชชันนารี และชาวแบปติสต์ประเศจีน ประเทศอินเดีย และสหรัฐอเมริกา คริสตจักรนี้มีการนมัสการพระเจ้าหลายที่ถนนดินสอ ใกล้อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ต่อมาได้ย้ายมาสร้างอาคารใหม่ที่ถนนสุขุมวิท ซอยวัฒนา(19)คณะนี้และต่อจากนั้นก็ได้ขยายงานออกไปต่างจังหวัดรวม 11 จังหวัด ปัจจุบันมี 29 คริสตจักรกลุ่มคริสเตียนอีก 53 แห่ง มีมิชชันนารีที่มิชชันนารีอยู่ถาวร 18 คน มิชชันนารีอยู่ชั่วคราว 26 คน รวมมิชชันนารีทั้งหมดที่อยู่ในประเทศไทย 44 คน และมีนักเทศน์ไทย 30 คน

วัตถุประสงค์ของคณะแบปติสต์ได้กำหนดไว้ชัดเจน 5 ประการดังนี้

- (1) เพื่อปฏิบัติงานด้านการเผยแพร่ศาสนา
- (2) เพื่อปฏิบัติงานด้านการรักษาพยาบาล
- (3) เพื่อปฏิบัติงานด้านการศึกษา
- (4) เพื่อปฏิบัติงานด้านการสังคมนาเคราะห์และการบริการสาธารณชน
- (5) เพื่อปฏิบัติงานด้านการพัฒนาและช่วยเหลือการเกษตรในชนบท

การบริหารงาน คณะแบปติสต์ได้แบ่งการบริหารงานออกเป็น 2 หน่วยงาน คือ

หน่วยงานส่วนกลางและหน่วยงานส่วนภูมิภาค แต่ละหน่วยงานจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับหัวหน้าเป็นผู้รับผิดชอบในหน่วยงานของตน ตามความเหมาะสมและเป็นควรรูปิตีความที่เท่าเทียม ถ้าเกินขีดความสามารถที่หัวหน้าหน่วยงานจะรับผิดชอบ ก็จะต้องเสนอขออนุมัติไปยังคณะกรรมการการบริหารเป็นผู้ชี้ขาด

หน่วยงานส่วนกลาง จัดแบ่งงานออกเป็น 6 หน่วย ดังต่อไปนี้

1. สื่อมวลชน ตั้งอยู่ที่เลขที่ 90 ซอยสาสุ 2 ถนนสุขุมวิท ตำบลคลองเคิง อำเภอรอบนอก กรุงเทพฯ รับผิดชอบด้านการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ทางวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการศึกษาพระคัมภีร์ทางไปรษณีย์
2. คริสเตียนศึกษา ตั้งอยู่ที่เลขที่ 90 ซอยสาสุ 2 ถนนสุขุมวิท แขวงคลองเคิง เขตพระโขนง กรุงเทพฯ รับผิดชอบด้านจัดพิมพ์หนังสือหลักคำสอน และพระคัมภีร์
3. โรงเรียนพระคริสตธรรม ตั้งอยู่ที่เลขที่ 431 ซอยนันทาสวนหลู ถนนสาทรใต้ ตำบลทุ่งมหาเมฆอำเภอยานนาวา กรุงเทพฯ รับผิดชอบในด้านการสอนพระคัมภีร์ สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาพระคัมภีร์ หลักสูตร 3 ปี จบออกไปเป็นผู้ประกาศศาสนา
4. ศูนย์รวมนักศึกษาเบบี๋ตั้ง ตั้งอยู่ที่ถนนศรีอยุธยา สีเบงกอบภาท กรุงเทพฯ รับผิดชอบในด้านการสอนภาษาอังกฤษ ให้กับนักศึกษาและประชาชนทั่วไป ผู้สนใจจะศึกษาภาษาอังกฤษให้มีความสามารถในด้านภาษาดีขึ้น
5. ร้านหนังสือเบบี๋ตั้ง ตั้งอยู่ที่ถนนเกษร สีเบงกราชประสงค์ กรุงเทพฯ รับผิดชอบในด้านการจำหน่ายหนังสือศาสนาคริสต์ทั่ว ๆ ไป
6. ช่วยเหลือผู้อพยพกรุงเทพฯ ตั้งอยู่ที่เลขที่ 90 ซอยสาสุ (2) ถนนสุขุมวิท แขวงคลองเคิง เขตพระโขนง กรุงเทพฯ ได้ทำงานร่วมกับศูนย์อพยพ กระทรวงมหาดไทย ภาษาศสาถล องค์การสหประชาชาติ โดยจัดหางบประมาณจากต่างประเทศมาช่วยเหลือ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล

หน่วยงานส่วนภูมิภาค จัดแบ่งออกเป็น 4 หน่วย ดังต่อไปนี้

1. โรงพยาบาลคริสเตียนบางคล้า ตั้งอยู่ที่อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา รับผิดชอบในด้านการรักษาพยาบาล ได้จัดตั้งขึ้นในท้องถิ่นชนบทที่ยังไม่มีโรงพยาบาลของรัฐ มีแผนกโรคเรื้อรังด้วย เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้ที่ยากจน ได้รับงบประมาณช่วยเหลือโรงพยาบาล ปีละ 700,000.00 บาท (เจ็ดแสนบาทถ้วน) จากผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินจากชาวอเมริกันในสหรัฐอเมริกา ส่วนของรัฐได้จัดให้มีรถหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ออกปฏิบัติงานรักษาคคนไข้ตามท้องที่ทุรกันดาร เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ยากจนไม่สามารถเดินทางมารับรักษาตัวที่โรงพยาบาลได้อีกโครงการหนึ่ง
2. คลินิกโรคเรื้อรัง ได้จัดตั้งขึ้นที่ จังหวัดชลบุรี รับผิดชอบเกี่ยวกับผู้เป็นโรคเรื้อรังโดยตรง ทาการรักษาและแจกยาฟรีสำหรับผู้ที่เป็นโรคเรื้อรัง เพื่อเป็นการกุศล
3. ค่ายอบรมคริสเตียน ได้จัดตั้งขึ้นที่หาดจอมเทียน (พัทยา) ตำบลนาเกลือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี สำหรับเป็นสถานที่อบรมคริสเตียน และเป็นที่พักของคริสเตียนทั่วๆไป ด้วยการเก็บค่าบริการที่ข้อมเยาว์
4. หน่วยงานช่วยเหลือผู้อพยพต่างจังหวัด ได้จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้อพยพที่จังหวัดจันทบุรี ตราด ระนอง และสงขลา ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย ฝ่ายทหาร ก.ร.บ. กลาง ภาษาศสาถล และองค์การสหประชาชาติ เป็นผู้จัดหางบประมาณจากต่างประเทศ

และแพชอาสาสมัครมาช่วยเหลือ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล

ลักษณะและจำนวนผู้เผยแพร่ ได้มีผู้เผยแพร่คนไทย 30 คน และชาวต่างประเทศ 44 คน รวมทั้งหมดมี 74 คน ค่างปฏิบัติหน้าที่เผยแพร่ร่วมมือกับภาคเอกชนด้วยที่ ทั้งนักเผยแพร่คนไทยและชาวต่างประเทศ ได้รับสิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวาง ในการประกอบศาสนกิจรู้สึกเป็นที่ประทับใจอย่างสุดซึ้ง

งานหรือโครงการที่ทำอยู่ในปัจจุบัน

1. งานด้านการเผยแพร่ศาสนา มูลนิธิคริสตจักรคณะแบปติสต์ (พอเรน มิสชั่น บอร์ด เอส.บี.ซี.) สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่เลขที่ 90 ซอยผาสุก (2) ถนนสุขุมวิท แขวงคลองเตย เขตพระโขนง กรุงเทพฯ รวมเวลาที่อยู่ในประเทศไทยประมาณ 40 ปีมาแล้ว ได้เริ่มงานขึ้นในกรุงเทพฯ ก่อน และขยายงานออกไปต่างจังหวัด 11 จังหวัด ปัจจุบันมี 29 คริสตจักร กลุ่มคริสเตียนอีก 4 แห่ง ได้ทำการเผยแพร่ทางสื่อมวลชน โดยจัดรายการขึ้นชีวิตทางโทรทัศน์ช่อง 5 ทางวิทยุ และศึกษาพระคัมภีร์ทางวิทยุ นอกจากนี้ได้จัดทำภาพยนตร์ไทย และต่างประเทศเกี่ยวกับเรื่องศาสนาคริสต์ ตลอดจนระยะเวลาที่ทำการเผยแพร่มาได้รับการสนับสนุนจากกรมศาสนา ทั้งนักเผยแพร่คนไทยและชาวต่างประเทศ ตลอดจนค้ำค้ำ ได้รับสิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวางในการประกอบศาสนกิจ

2. งานด้านการรักษาพยาบาล ได้จัดตั้งโรงพยาบาลในเขตท้องที่สนามบึง ยี่งม มี ร.พ. คำนวณนโยบายของรัฐบาล ขึ้นที่ อ.บางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา ใช้ชื่อว่าโรงพยาบาลคริสเตียนบางคล้า คณะแบปติสต์ มีแผนกโรคเรื้อรังด้วย เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้ที่ยากจน โดยได้รับงบประมาณช่วยเหลือปีละ 700,000.00 บาท (เจ็ดแสนบาทถ้วน) คำนวณแล้วทรัพย์สินที่จะได้รับจากผู้มีจิตศรัทธาบริจาคชาวอเมริกัน ในสหรัฐอเมริกา และได้ช่วยเหลือคนยากจนที่นับศรัทธามาก โดยการวางแผนควบคุมการเกิดและหาหมั้น คำนวณนโยบายของรัฐบาล อีกด้วย ทางโรงพยาบาลได้จัดให้มีรถหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ออกปฏิบัติงานตามท้องที่ทุรกันดาร เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ยากจนไม่สามารถจะเดินทางไปรักษาตัวที่ ร.พ. ได้อีกโครงการหนึ่งด้วย และได้จัดตั้งคลินิกโรคเรื้อรังที่จังหวัดชลบุรี ทำการรักษาและแจกยาสำหรับผู้ที่เป็นโรคเรื้อรัง

3. งานด้านการศึกษา ได้จัดตั้งโรงเรียนคริสตศาสนาคณะแบปติสต์ ที่ซอยนันทาสวนพลู ถนนสาทรใต้ แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตยานนาวา กรุงเทพฯ สำหรับผู้ที่สนใจจะศึกษาพระคัมภีร์ จบหลักสูตร 3 ปี ออกไปเป็นผู้ประกาศศาสนา จัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษ กฤษณีนที่ศูนย์ร่วมนักศึกษาคณะแบปติสต์ วิทยาเขต กรุงเทพฯ โดยได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้เยาวชนไทยมีความรู้ภาษาที่ขึ้นในอนาคต และได้ช่วยเหลือให้ทุนการศึกษาให้นักเรียนไทยที่ยากจน แต่มีการศึกษาดีอีกปีละ 710,360.00 บาท (เจ็ดแสนหนึ่งพันสามร้อยหกสิบบาทถ้วน) นอกจากนี้ผู้เผยแพร่ชาวต่างประเทศยังได้ช่วยเหลือสอนภาษาอังกฤษ ให้กับนักศึกษาที่บ้าน และตามคริสตจักรทั่ว ๆ ไป สำหรับที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้ช่วยเหลือนักศึกษา โดยการแนะแนวทางการศึกษาและข้อคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษา คำนวณหลักสูตรของมหาวิทยาลัย และที่แก่นักที่หมู่บ้านเสรี หลังมหาวิทยาลัย

4. งานด้านการสังคมสงเคราะห์ ได้ช่วยเหลือผู้ที่ยากจนตามสังคมต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ และตามชนบท โดยการบริจาคเสื้อผ้ายารักษาโรค อาหาร วัสดุก่อสร้าง เครื่องมือการเกษตร เมื่อประเทศชาติประสบอุทกภัยก็ได้ให้การช่วยเหลือ ตลอดจนคนต่างชาตินักที่ลี้ภัยสงครามมาที่ประเทศไทย ก็ได้ให้ความช่วยเหลือร่วมกับ "ศูนย์ดำเนินการเกี่ยวกับผู้อพยพ" กระทรวงมหาดไทย ตั้งแต่เริ่มแรกรัฐบาลเขมร และเวียตนามก็ได้เปลี่ยนแปลง

เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2518 โดยจังหวัดสุรินทร์ช่วยเหลือที่จังหวัดจันทบุรี ตราด ระยอง และ สงขลา โดยช่วยเหลือเครื่องอุปโภคบริโภค ยารักษาโรค วัสดุก่อสร้างที่ขาดสับชั่วคราว และเครื่องมือการเกษตร จนถึงขณะนี้ได้ใช้จ่ายเงินไปแล้วประมาณ 23,263,148.77 บาท ทางภาคสากล และองค์การสหประชาชาติ ได้ขอรับรองทางองค์การของเรา เป็นผู้จัดหาแพทย์และพยาบาลอาสาสมัคร จากสหรัฐอเมริกา มาช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย เป็นหมู่คณะ แพทย์และพยาบาลสับเปลี่ยนกัน ส่วนแพทย์ที่อยู่ประจำตามศูนย์ มี 2 คน เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล เพราะแพทย์ไทยมีไม่เพียงพอ ขณะนี้ได้ร่วมมือกับรัฐบาลฝ่ายทหาร ก.ร.ป. กลาง ได้ทำการสำรวจหมู่บ้านคนไทยตามชายแดนติดต่อกับเขมรหลายหมู่บ้าน เพื่อทำการอพยพให้พ้นเขตอันตราย จากการสู้รบของเขมรมาอยู่ในเขตที่ปลอดภัย

5. งานด้านอาหารพัฒนาและช่วยเหลือการเกษตรในชนบท ได้เริ่มโครงการพัฒนา ชนบทในด้านอาหารเกษตรที่หมู่บ้าน ในเขตจังหวัดปราจีนบุรี เป็นการขึ้นทดลองในบ้างแล้ว โดยมีชนวนารีที่เชี่ยวชาญทางด้านเกษตร และได้พยายามติดต่อหาผู้เชี่ยวชาญจากสหรัฐอเมริกา มาช่วยเหลืองานด้านนี้ 1 ท่าน ได้จัดหาเครื่องมือการเกษตร และพันธุ์พืชต่าง ๆ ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์มาช่วยเหลือ เพื่อเป็นหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างการเกษตรในชนบท เป็น หมู่บ้านคนไทยที่อพยพมาจาก เขตแดนติดต่อกับเขมร เรียกชื่อว่าหมู่บ้านป่าไร่ ทั้งหมดมี 334 ครอบครัว รัฐบาลให้ที่ดิน 10,470 ไร่ โดยเฉลี่ยครอบครัวละ 200 ไร่ เพื่อทำการเกษตร แต่ขาดงบประมาณช่วยเหลือ ทางองค์การของเราได้เข้าไปช่วยเหลือทันที โดยจัดซื้อรถ รถแทรกเตอร์ประมาณ 300,000.00 บาทเศษ ให้กับหมู่บ้าน โดยให้ชนวนารีผู้ที่มีความสามารถทางวิชาการเกษตรไปให้ความช่วยเหลือแนะนำอีกด้วย ได้ใช้จ่ายเงินกับโครงการ นี้แล้วประมาณ 800,000.00 บาทเศษ (แปดแสนบาทเศษ) และได้รับความช่วยเหลือจาก นักศึกษาครีสเตียนที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง อาสาสมัคร ในช่วยเหลือ เพื่อเป็นการพัฒนาชนบทอีกด้วย

ข้อมูลอื่น ๆ

ทางคณะแบปติสต์ มีความประสงค์จะโอนกิจการ หรือมอบหมายงานให้บุคคลใน ท้องถิ่นดำเนินการแทน ทางองค์การของเรา กำลังดำเนินการอยู่ในท้องถิ่นที่คนไทยมี ความสามารถดำเนินการเองได้ จะมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการแทนดัง เช่นที่โรงพยาบาล คริสเตียนนางคล้า อ.บางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา ศูนย์รวมนักศึกษาแบปติสต์ พญาไท กรุง เทพ ร้านจำหน่ายหนังสือแบปติสต์ลูคัสโตร ถนนเกษร ราชประสงค์ กรุงเทพฯ ได้มอบ หมายให้คนไทยเป็นผู้บริหารงานแทน

โครงการที่มอบหมายให้คนไทยที่มีความสามารถบริหารงานเองได้ เป็นโครงการ และ เป้าหมายของเราที่กำลังปฏิบัติอยู่ ส่วนการเผยแพร่ในประเทศไทยนั้น นับว่าหมด ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานตลอดไป ซึ่งได้ทำการเผยแพร่พระกิตติคุณของพระเจ้ามาแล้ว นานถึง 32 ปี ประเทศไทย ก็คงจะหาญกล้าไป

หน่วยงาน/สถาบันประเภทต่าง ๆ ในนิวยอร์กและแคนาดา

ในหัวข้อนี้จะหาความเข้าใจเกี่ยวกับหน่วยงาน/สถาบันประเภทต่าง ๆ ที่อยู่ใน คริสตศาสนานิกายในแคนาดา ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทด้วยกันคือ

1. ประเภทคริสตจักร
2. ประเภทองค์การคริสเตียน

3. ประเภทโรงเรียนสอนพระคัมภีร์

ส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับหน่วยงาน/สถาบัน แต่ละประเภทมีดังต่อไปนี้

สถาบันคริสตจักร

คริสตจักร คือ กลุ่มหรือหมวดคริสตชน ที่รวมตัวและพบปะกันเป็นประจำ อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เพื่อประกอบศาสนกิจร่วมกัน

หลักการเกณฑ์เข้าที่จะก่อตัวเป็นคริสตจักรขึ้นได้นั้น ต้องมีเงื่อนไขอย่างน้อย 4 ประการ ดังนี้

1. ต้องมีคริสตชนที่เป็นสมาชิกสมบูรณ์ไม่น้อยกว่า 20 คน
2. มีสมาชิก เหมาะสมที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองหรือกรรมการคริสตจักรได้
3. ต้องมีสถานที่จัดการประชุมเป็นโบสถ์โดยเฉพาะ
4. ควรมีศิษยาภิบาล คือผู้นำหรือผู้ปกครองดูแลคริสตจักร

สำหรับสถาบันคริสตจักรนี้ ชาวคริสตชนทั้งหลาย ต่างก็ถือว่ามีความสำคัญสูงสุด เพราะพระคริสตธรรมคัมภีร์ได้สั่งสอนไว้ว่า องค์พระเยซูคริสต์ได้ทรงเสด็จมาเป็นมนุษย์ โดยพระเจ้าบริสุทธิ์ เพื่อค้ำชูบาปบาปทั้งหลายของมนุษย์ ให้พ้นจากโทษของความผิดบาป และทรงรวบรวมคริสตชนผู้เชื่อถือเป็นคริสตจักรขึ้น เพื่อให้ประกาศข่าวประเสริฐแห่งสิ่งมีชีวิตถึงการยกโทษแห่งความบาปแก่มนุษย์ทั่วโลกทุกชาติ ทุกภาษา ทุกเผ่าพันธุ์

ทุกสรุปได้ดังนี้ องค์พระเยซูคริสต์ได้ทรงมาในโลก เพื่อค้ำชูบาปบาปมนุษย์และเพื่อการตั้งคริสตจักรที่จะเป็นตัวแทนของพระองค์ในโลกนี้ เป็นเกลือและเป็นแสงสว่างแก่โลกนี้เพื่อที่จะทำการประกาศข่าวประเสริฐ และทำหน้าที่นำมนุษย์มาเชื่อวางใจในพระองค์

ในปัจจุบันคริสตจักรที่สังกัดอยู่ในเครือสภาคริสตจักรในประเทศไทย สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย และมูลนิธิคริสตจักร คณะนักบวช มีรวมกันทั่วประเทศประมาณ 961 แห่ง ส่วนที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร มีรวมกัน 80 แห่ง

สภาอัครคริสเตียน

สภาอัครคริสเตียน คือ กลุ่มคริสตชนที่รวมตัวกันก่อตั้งขึ้น เช่น องค์การ หน่วยงาน ร่วมกัน เพื่อจุดมุ่งหมายหนึ่งจุดมุ่งหมายโดยเฉพาะ โดยทำหน้าที่เตรียมเสนอขอและข่าวของคริสตจักร เพื่อช่วยเสริมสร้างและพัฒนาคริสตจักร ให้เจริญเติบโต และก้าวหน้าขึ้น

สภาอัครคริสเตียนในช่วงแรกนั้น ส่วนใหญ่จะมีแหล่งเริ่มต้น และสำนักงานใหญ่มาจากประเทศ โดยเฉพาะจากประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ แล้วต่อมาอีกมาจากประเทศเยอรมัน ออสเตรเลีย โดยส่วนใหญ่จะได้รับเงินทุนสนับสนุนของสภาอัครคริสเตียนจากประเทศอื่น ๆ ที่มีเครือข่าย เป็นต้น

ต่อมาเมื่อคริสตชนในประเทศไทย ได้มีจำนวนมากขึ้น และเจริญเติบโตด้านด้านความรู้ ความเข้าใจ และความเชื่อในพระเจ้ามากยิ่งขึ้น ก็ได้เกิดมีการก่อตั้งสภาอัครคริสเตียน โดยคริสตชนไทยเป็นผู้ริเริ่มก่อน ซึ่งเงินทุนสนับสนุนในการดำเนินงาน ก็ได้รับจากคริสตชนทั่วโลกและจากต่างประเทศด้วย

สภาอัครคริสเตียนส่วนใหญ่จะทำงานที่เน้นหนักไปเฉพาะด้าน เช่น ด้านการส่งเสริมคนยากไร้ ไร้เสถียรภาพ ด้านช่วยเหลือคนลี้ภัย ด้านการประกาศเผยแพร่ กับเด็กวัยรุ่น ผู้ต้องขัง และด้านบริการต่าง ๆ รวมทั้งด้านสื่อมวลชนด้วย ซึ่งล้วนแต่เข้าข่ายของการ

จัดการศึกษานอกโรงเรียนแก่ประชาชน

ดังนั้น องค์การคริสเตียน จึงมีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้องกับทางการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับประชาชนทั้งหลาย

ในปัจจุบันองค์การคริสเตียนในสังกัดนิกายโปรเตสแตนต์ซึ่งรวมกันประมาณ 120 องค์การ กระจายอยู่ทั่วประเทศไทย ส่วนที่ตั้งสำนักงานอยู่ในกรุงเทพมหานครมีรวมกัน 70 แห่ง

สถาบันโรงเรียนสอนพระคัมภีร์

โรงเรียนสอนพระคัมภีร์ คือ โรงเรียน/ศูนย์การศึกษาที่จัดขึ้น โดยกลุ่ม/คณะมิชชันนารี หรือองค์การคริสเตียน เพื่อการสอนวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระคัมภีร์ และเพื่อฝึกฝนอบรมเสริมสร้างคริสตชนที่มีใจเชื่อศรัทธาชอบถวายชีวิตแก่พระเจ้า ในการรับใช้พระเจ้า ทั้งงาน/ทำหน้าที่เป็นผู้ให้การ หรือผู้รับใช้พระเจ้าประจำตามคริสตจักรต่าง ๆ หรือตามองค์การคริสเตียนทั้งหลาย หรือตามโรงเรียน และโรงพยาบาลคริสเตียน

โรงเรียนสอนพระคัมภีร์ของนิกายโปรเตสแตนต์ มีชื่อเรียกเฉพาะว่า โรงเรียนหรือศูนย์พระคริสตธรรม และเรียกนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ว่า นักศึกษาพระคริสตธรรม ในปัจจุบันโรงเรียนที่เป็นที่ยอมรับ และอยู่ในเครือ มีรวมกัน 11 แห่งทั่วประเทศไทย ส่วนที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ มี 6 แห่ง

หลักสูตรที่เปิดสอน ส่วนใหญ่จะเป็นหลักสูตรประกาศนียบัตรหรืออนุปริญญาสาสนศาสตร์ ภาควิชาใช้เวลาเรียน 3 ปี รับนักศึกษาคิสเตียนที่เรียนจบการศึกษาสามัญชั้นมัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า และหลักสูตรปริญญาตรีสาสนศาสตร์ ใช้เวลาเรียน 4 ปี รับนักศึกษาคิสเตียนที่จบชั้นม.6 หรือ บว.ช. หรือเทียบเท่า ทั้งสองหลักสูตรจะต้องมีการฝึกงานก่อนตั้งแต่ 3 เดือน ถึง 10 เดือนตามที่แต่ละโรงเรียนกำหนด จึงจะสำเร็จการศึกษาสมบูรณ์

ในปัจจุบันมีบางสถาบันได้เริ่มเปิดหลักสูตรปริญญาโทสาสนศาสตร์ ใช้เวลาเรียนแบบ 2 และ 3 ปี รับนักศึกษาคิสเตียนที่มีวุฒิปริญญาตรีทุกสาขา หรือเทียบเท่า

ส่วนคณาจารย์ประกอบด้วยมิชชันนารี และผู้รับใช้/นักเทศน์/อาจารย์สอนพระคัมภีร์ที่เป็นคนไทย โดยทั่วไปแต่ละโรงเรียนจะมีคณาจารย์ประจำประกอบด้วย อาจารย์ใหญ่/ผู้อำนวยการ อาจารย์ฝ่ายวิชาการ อาจารย์ฝ่ายปกครองชายและหญิง อาจารย์ดูแลภาคปฏิบัติ และอาจารย์สอนเต็มเวลา นอกนั้นจะเป็นการเชิญนักเทศน์/ศิษยาภิบาล/ผู้รับใช้พระเจ้าที่ถือว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิมาสอนเป็นรายวิชา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย